

दिवाळी अंक २०२३

पुस्तक आणि बरच काही ...

www.pustakanibarachkahi.com

सुधा मूर्त

नमस्कार वाचकांनो,

आपल्या माहितीकरिता, सदर दिवाळी अंक हा वाचन प्रेरणेचे ध्येय ठेऊन वाचक प्रेमींसाठी सादर केलेला असल्याने अर्थातच हा विनामूल्य आहे. या अंकात सादर केलेले सर्व साहित्य हे लोकसहभागातून असल्याने कोणत्याही प्रकारचे आक्षेप अथवा तक्रार असल्यास संबंधित नमूद लेखकाशी संपर्क साधावा. पुस्तक आणि बरच काही संस्थापन सदस्य आपल्या मदतीस उपलब्ध राहतील पण लेखाची जबाबदारी पुस्तक आणि बरच काही संस्थापन आणि संपादक मंडळाजवळ असणार नाही.

सर्व वाचक कुटुंबास
पुस्तक आणि बरच काहीतर्फे
दिवाळीच्या शब्दमय शुभेच्छा !

म नो ग त

पुस्तकं आणि बरंच काही

कोविड नावाचं एक संकट घोंगावत आलं आणि अवघ्या पृथ्वीला थांबण्यास मजबूर केलं. या कोविडच्या काळात जग थांबलेलं असतांना मानवी मनाला आपल्या व्यथा, आनंद, उल्हास व्यक्त करायला पण मर्यादा आल्या होत्या. नाही म्हणायला आंतरजाल हे एक साधन होतं जिथं लोक एकमेकांशी हितगुज साधत होते, अनोळखी लोक ओळखीचे होत होते. आपली ज्ञानक्षुधा शमविण्यासाठी प्रयत्न करत होते आपल्या मानसिक गरजा, भावना तीथे व्यक्त करून भागवत होते.

त्यावेळेस 'ट्विटर' समाज माध्यमावर स्पेस हा विकल्प त्यांनी उपलब्ध करून दिला होता. सुरुवातीच्या काळात या स्पेसमध्ये राजकीय, वैद्यकीय, कोविड बदल चर्चा व्हायच्या... पुस्तकं आणि बरंच काही ची कल्पना यातूनच आली. अनेक पुस्तक प्रेमी, पुस्तकांचे वाचन तर करत होते परंतु त्या पुस्तकांबद्दल व्यक्त व्हायला योग्य मंच मिळत नव्हता. आपण वाचलेल्या पुस्तकाबद्दल बोलायचं आणि इतर वाचकांनी वाचलेल्या पुस्तकांबद्दल आपण ऐकायचं इतकी साधी सोपी संकल्पना घेऊन ही स्पेस सुरु झाली आहे.

क्लबहाऊस या समाज माध्यमावर सुद्धा हा प्रयोग झाला पण तिथे काही हा प्रयोग चालला नाही. आणि पहिल्या space ला जे नाव पडलं त्याच नावाची पताका हाती धरून ही 'वाचन वारी' अखंड आणि अविरतपणे आधी प्रत्येक रविवारी आणि आता प्रत्येक शनिवारी सुरु आहे. आणि आताच म्हटल्या प्रमाणे जसं विठुरायाच्या वारीमध्ये कुणाची ओळख असो वा नसो समोर येणाऱ्या प्रत्येकाला माऊली म्हणत हात जोडून पुढे जातात, तसंच या पुस्तकाच्या वारीत जुळणाऱ्या प्रत्येक वाचकाला सामावून घेत कुणी ना कुणी आपले योगदान देत गेले.

पुस्तकं आणि बरंच काही या मंचावर कोणत्याही पुस्तकावर आपण दिलखुलास पणे चर्चा करतो. या स्पेसच्या माध्यमातून अनेक चांगल्या आठवणी, चांगले अनुभव अनेकांना आले आहेत. इथे जगाच्या (ऑस्ट्रेलिया, न्यूझीलंड, आखाती देश, अमेरिका, कॅनडा, युरोप) कान्याकोपऱ्यातील लोकांसोबत अनेक विषयांच्या पुस्तकांवर बोलायला व ऐकायला मिळालं.

मागील काही दिवसांपासून या स्पेस च्या माध्यमातून अनेक नवनवीन उपक्रम केले जात आहेत. सुरुवातीला मी काय वाचलंय आणि मला काय आवडलं हे सांगायला जमलेला हा मेळा नंतर तुम्ही काय वाचलं, काय वाचायला पाहिजे या टप्प्यावर कधी पोहोचला ते कळलंच नाही.

म नो ग त

नंतरच्या काळात काही लेखकांनी या space मध्ये आपल्या पुस्तकांबद्दल आणि एकूणच त्यांच्या लेखनाबद्दल माहिती ही आम्हाला आणि सोबतच रसिक वाचकांना उपलब्ध करून दिली.

काही नवोदित लेखकांना त्यांच्या पुस्तकांबद्दल बोलायला हा मंच उपस्थित झाला. हा उपक्रम इतका छान चालला की बऱ्याच लेखकांनी आम्ही केलेल्या अनौपचारिक पहिल्याच विनंतीला मान देऊन ते space मध्ये सामील झाले.

दरम्यानच्या काळात अनेक लेखक, संत यांच्या जन्मदिन किंवा पुण्यतिथीचे औचित्य साधून एक संपूर्ण space त्यांच्या साहित्यावर झालेली आहे.

अगदी अलीकडच्या काळात, महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ व मराठी विश्वकोश यांनी पाहिलं मराठी ऑनलाइन साहित्य संमेलनाचे आयोजन केले होते, त्या साहित्य संमेलनामध्ये अयोजकांपैकी एक आणि ४ पैकी ३ सदस्य वक्ते हे याच space चे होते तर ४ थे जण पण या space मध्ये येऊन बोलून गेलेले लेखक होते.

दिवाळी अंकविषयी.....

१० दिवसांपूर्वी आमच्या पैकी एकाने पुस्तक आणि बरंच काही चा ऑनलाइन दिवाळीअंक करूयात अशी कल्पना प्रसवली, आणि मग काय सर्वांनी ती कल्पना उचलून धरली.

दिवाळीअंक प्रकाशित करण्याचा निर्णय ठरला आणि ज्या दिवटर वर ही space चालते तेथील वाचकांना लेख, कविता यासाठी विचारायचे ठरले आणि आपण सगळ्यांनी आमच्या सादेला भरभरून प्रतिसाद दिलात. दिवाळी अंकाच्या निमित्ताने आमच्यावर असलेल्या प्रेमाची जाणीव झाली. आलेल्या साहित्यकृतींपैकी हा अलौकीक खजिना तुमच्या हातात देताना आज आम्हाला विलक्षण आनंद होत आहे, ही साहित्यकृती आपणा सर्वास आवडेल या अपेक्षेसह सादर अर्पण

टीम पुस्तकं आणि बरंच काही विषयी

प्रवीण सानप : पुस्तक आणि बरच काही चा संस्थापक सदस्य, व्यवसायाने स्थापत्य अभियंता, विविध विषयाच्या पुस्तकांची आवड

डॉ. विद्या देशमुख : पेशाने आयुर्वेदिक डॉक्टर. वैद्यकीय, जणूकविज्ञान, तंत्रज्ञान, ध्यान विज्ञान अश्या विविधांगी विषयाचे वाचन.

शेखर जाधव : जागतिक बँकेमध्ये कार्यरत. सर्वप्रकारच्या साहित्याची आवड. ऑस्ट्रेलिया मध्ये विविध सांस्कृतिक कार्यक्रमांमध्ये सक्रिय.

डॉ. जगतानंद भटकर : महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश मंडळात कार्यरत, मराठी भाषा विषयात भरीव कामगिरी. पहिले ऑनलाइन मराठी वाचन प्रेरणा साहित्य संमेलन भरविण्याचा मान त्यांना जातो.

प्रवीण कलंत्री : असंख्य पुस्तके काकांनी वाचून काढले आहेत. लेखकांच्या जयंती/पुण्यतिथी दिनी, त्यांच्या पुस्तकांसोबतच एकूणच जीवन चरित्राची संक्षिप्त माहिती पूर्ण एकवर्ष दिवटरवर प्रकाशित.

तुषार इंगळे : अभियंता, संतसाहित्य, विचार साहित्य, निसर्ग, ग्रामीण साहित्य, व्यक्तीचरित्र या विषयांमध्ये रुची. वाचनाबरोबरच त्यांना सुंदर गळा सुद्धा लाभला असून, भजनी मंडळामध्ये सहभाग.

कल्पेश परब : बँकर, सर्व प्रकारच्या पुस्तकांची आवड. थ्रेड आणि ब्लॉग च्या माध्यमातून विविध शासकीय कागदपत्रे कसे मिळवावे, ऑनलाइन मागाने उत्पन्न कसे मिळवावे यावर मार्गदर्शन पण करत असतात.

सुहास वारे : बँकर असून अत्यंत व्यस्त दिनक्रमात पुस्तक आणि बरच काही ची मिळेल ती जबाबदारी पार पाडतात. आकर्षक सुत्र संचालनाने वाचकांना बोलण्यासाठी उद्युक्त करतात.

समाधान महाजन: उपायुक्त वस्तू सेवा कर विभाग. महाराष्ट्र राज्य . इतिहास विषयांमध्ये विशेष रुची. 'प्राचीन भारताचा इतिहास' हे पुस्तक प्रकाशित

धनेश दांगट : फार्मासिस्ट, अनेक चांगल्या पुस्तकांचे वाचन, पुस्तके स्वतःच्या दुकानाच्या दर्शनी भागात ठेवून अनेकांच्या वाचनास सहाय्य पण करतात.

टीम पुस्तकं आणि बरंच काही विषयी

जितेंद्र गायकवाड : शिक्षक म्हणून कार्यरत आहेत, त्यांच्या वाचनासोबतच त्यांना छान गळा पण लाभला आहे. विद्यार्थ्यांना वाचनाची आवड लागावी म्हणून ते प्रयत्नरत.

शिवाजी सांगळे : कवि, गीतकार, कथाकार , ललित लेखन, गजल, ललित लेख, कथा इत्यादी लेखन .काव्यसंग्रह २०१५ , बाराखडी, "काही कविता मनातल्या" प्रकाशित.

निरंजन कदम : सहायक आयुक्त, वस्तु सेवा कर विभाग. वाचनाची विशेष आवड. मुलाखतीचा मितवा हे स्पर्धा परीक्षेच्या तयारीसाठी उपयुक्त पुस्तक प्रकाशित.

रवी गीते : जिल्हा माहिती अधिकारी म्हणून कार्यरत, गीते यांनी सारस पक्षावर शासनाच्या वतीने पुस्तक प्रकाशित.

अमर पवार : औषधनिर्मिती कंपनी मध्ये कार्यरत, विविध विषयावरच्या पुस्तकांच्या वाचनाची आवड आहे.

तेजस पेडणेकर, कमी वयातला प्रगल्भ वाचक. शिवाय पुस्तक आणि बरच काही ला आंतरजालीय तांत्रिक मदत देणारा. मराठीच्या वापरासाठी हा खूप आग्रही आहे आणि भाषा समृद्धीसाठी काम करतोय.

अनुक्रमणिका

• "छत्रपती शंभूराजांच्या अंतीम संघर्षाची मिमांसा"	१
• शहाणी राणी फुलनदेवी	८
• नव्या सामाजिक परिवर्तनाची नांदी	१३
• पुस्तक संवाद	१५
• नोबेल २०२३	१६
• भिमाबाई जोंधळे	१९
• भाषा प्रभूंच्या वाचन कक्षा	२२
• इंग्रजी म्हणजे इंग्लिश	२७
• संत सावता महाराज	२९
• विठ्ठला	३०
• अदृष्य स्वप्न	३१
• वारसा	३२
• राष्ट्रप्रेम व आम्ही	३३
• सारं कसं निवांत चाललयं...	३४
• बापमाणूस	३६
• बाप लेकीचं नातं	३७
• गाव आणि शहर	३८
• क्षण क्षण आयुष्य	३९
• संस्कार स्वप्न	४७
• प्रिय सिद्धार्थ	५४
• झेप नवी आकाशाची	५७
• तो रस्ता	५८
• सावध हरिणी, सावध गं	६०
• किशोरवयीन मुलं आणि पालक	६६
• वेड सेल्फीच	६९
• व्यवसाय आणि रामायण	७२
• बिघडलेलं होकायंत्रं	७५

अनुक्रमणिका

• <u>Whatsapp विद्यापीठामधील तरुण पिढी</u>	७७
• <u>कायदा पाळा गतीचा</u>	७८
• <u>मेन्नीच ई-ग्रीटिंग</u>	८०
• <u>मित्र कसा असावा</u>	८१
• <u>असही जगून पाहूया ना!</u>	८२
• <u>सवाष्ण</u>	८३
• <u>ऑजळभर फुले</u>	९२
• <u>इवलुसे दुःख</u>	९६
• <u>ठमा अक्का</u>	९८
• <u>अक्षयनाते</u>	१०४
• <u>सांज उतरू लागली</u>	१०५
• <u>तिची आठवण</u>	१०६
• <u>अहिंसावादी मंग्या</u>	१०८
• <u>धोकेबाज मी</u>	११०
• <u>ती एक लाट...</u>	११२
• <u>अव्यक्त प्रेम</u>	११८
• <u>अबोलणे बोल</u>	१२१
• <u>रंगोली</u>	१२२
• <u>संवाद</u>	१२४
• <u>TED Talk मराठी सारांश</u>	१२५
• <u>पाऊस आणि तू</u>	१२८
• <u>तू नसतेस...</u>	१२९
• <u>मोह</u>	१३१
• <u>गर्भार</u>	१३२
• <u>फोटो</u>	१३३
• <u>आवृत्त सारणी</u>	१३५
• <u>Elon MuskPowered Biography</u>	१३७

"छत्रपती शंभूराजांच्या अंतीम संघर्षाची मिमांसा"

विजय गिते-पाटील | vijaygite8882@gmail.com

कौटुंबिक गृहकलह, अंतर्गत ब्राह्मण सरकारकारकून प्रधानाच्या कट कारस्थानाने प्राप्त, त्या सर्वांवर मात करून हा उमदा तरुण या अंतर्गत व बाह्य द्वंदाला सामोरे जाऊन, आशियातील सर्वोच्च साम्राज्याला भिडणारा हा ऐन तीशीतला तरुण राजा 9 वर्षे झुंझार बाण्याने स्वराज्य वाचवणे व वाढवणे ही बाब साधी नाही. पण साथ देणारे सहकारीच विरोधात गेल्याने, फंदफितुरीची भळभळती जखम घेऊन औरंगजेबासमोर स्वाभिमानाने उभा राहून औरंगजेब प्रतिकात्मक रूपी मृत्यूला उलट सलामी देतो.

शेवटी त्यांचा बाणेदारपणा - त्यांचा गुरू असलेला सामवेदी ब्राह्मण -शाक्त पंडित - कवी कलश ब्रज भाषेच्या काव्यछन्दातून उद्धृत करतो.

राजन तुम हो साँच खरे,
खुब लढे तुम जंग,
देखत तव चंड प्रताप जही,
तखत त्यजत औरंग..

- विद्वान पंडित, कवीश्रेष्ठ, युगश्रेष्ठ महत्तम सेनानी असलेला हा 'सवाई शिवाजी' आधुनिक पुरोगामीना, स्वराज्यरक्षक वाटतो तर, आधुनिक वैदिकांना धर्मवीर वाटतो.

धर्मवीर की स्वराज्यरक्षक या बाष्कळ वादात न पडता आपण आपल्या विषयावर, चौकटीत राहून ऐतिहासिक भौतिकवादी बहुप्रवाही अन्वेषण पद्धतीने याची आपण याची सोडवणूक करूया.

(multi-stream Materialist Historical research methodology)
सोबतच "जाणीव नेणिवेच्या अन्वेषण पद्धतीने" (conscious - subconscious methodology) पाहूया.

संभाजी महाराज कैद होण्यापूर्वी
समकालीन जेथे शकावलीच्या महत्त्वपूर्ण नोंदी आहेत

‘१) ‘मार्गसीर्ष मासी (नोव्हे.-डिसें. १६८८) संभाजीराजे यांनी कलशाच्या बोले प्रल्हादपंत व सरकारकून व कितेक लोकांस धरले.’”

‘२) ‘कार्तिक मासी (ऑक्टो.-नोव्हें. १६८८) कवि कलश याजवरी सिरके पारखे जाले... कलश पळोन खिलणियावर (खेळणा) गेला...”

या दोन घटना संभाजी महाराजांच्या अंतिम काळाशी निगडित असल्या पाहिजे.

— हे प्रल्हादपंत अष्टप्रधान मंडळाचे मंत्री, यांना संभाजी महाराजांनी त्यांचे गुरु कवी कलशाच्या सांगण्यावरून धरलं. या मंत्री व इतर सरकारकुराना धरण्याच कारण हे औरंगजेबास मिळाले असावे. किंवा तश्या तयारीत असले पाहिजे. किंवा यांना छत्रपती संभाजी पसंत नसावे. डॉ जयसिंगराव पवार आपल्या छत्रपती संभाजी -एक चिकित्सा या पुस्तकात समकालीन पुरावे देऊन सांगतात -

- तत्कालीन कागदात एका खटल्यातील वादी आपली तक्रार प्रल्हाद निराजी व कवि कलश यांच्याकडे सोपविली गेल्याचे पाहून खुद्द संभाजीराजांकडे तक्रार करताना म्हणतो -

“साहेब सर्वज्ञ, शास्त्रार्थाचा अर्थ स्वता पंडिताचा निशा होय ऐसा करताती. ऐसे असोन माझे पारिपत्य होत नाही.”

यावरून समजते की - प्रल्हादपंत, कवि कलश व संभाजीराजे यांच्यावर जळफळाट करत असावे.

आणि संभाजी महाराजांच्या विरोधात झालेल्या विषप्रयोग कटात प्रल्हादपंत सुद्धा सहभागी होते-

यात त्यांना साखळदंड ठोकले होते.

(इंग्रज ३० ऑगस्ट १६८९ रोजी मुंबईकर इंग्रज तसे लिहितात)

- आणखी एक प्रबळ कारण- कवी कलशाचे मुख्य प्रधान म्हणून वाढलेल प्रस्थ. हे प्रल्हादपंत व इतर मंडळींना यांना खटकल. हा राजकीय वाद आहे. आपले राजकीय वर्चस्व जपण्याचा वाद आहे. त्यासोबतच कितीही नाकारले तरी वस्तुस्थिती मान्य करण्याच्या न्यायाने हा दुय्यय पातळीवरचा संघर्ष वैदिक प्रधानमंत्रीगण विरुद्ध शाक्त छत्रपती संभाजी, तसेच शाक्त मुख्यप्रधान कवी कलश, छत्रपतीनिष्ठ मराठा वतनदार -सरदार म्हणून सुद्धा आहे.

म्हणजे बाह्य — राजकीय सामाजिक- परकीय

सामाजिक - राजकीय सामाजिक - वैदीकि प्रधान, साथीला फुटीर सरंजामी वतनदार

(या द्वंद्वलढाईत संभाजी महाराज प्राणप्रतिष्ठा पणाला लावून लढतात व अजरामर होतात)

- याच बरोबर - न्यायधीश म्हणून प्रल्हाद पंडिताचे जे काम होते ते - कुलअख्यार म्हणून कवी कलश करू लागले. धर्म अधर्म बघून न्यायनिवाडा करणे, अपराध्याला शिक्षा करणे वेगळे असे खटले कवी कलश बघू लागले. बरेच वादी कवी कलशाकडे जात.

त्यासोबत कवि कलश - संस्कृत वेदपंडित असल्याने बरेच धार्मिक खटले सोडवत - (हरसूलचा बाटलेल्या ब्राह्मण रंगनाथ कुलकर्णीची या प्रसिद्ध धर्मांतर- घरवापसी केस कलशानीच सोडवली, असे अनेक उदाहरणे मिळतील)

हे धार्मिक न्यायनिवाड्याचे काम अष्टप्रधानाच्या पंडितराव या पदाचे असते. तिथेही कलश यांचा सहभाग वाढला. अशा अनेक खात्यात कवि कलशाचा सहभाग वाढल्याने ब्राह्मण सरकारकुन मंत्री व इतर कायस्थ, मराठे वतनदार कलशावर नाराज होणारच. त्यात मोठी बाब कलशासाठी संभाजीराजे स्वतःच्या सासरच्या लोकांवर लढाईत धावून जातात. याने त्यांचे महत्त्व छत्रपती संभाजी राजांना अधिक आहे.

- जसे शिके आणि कवी कलशाचे भांडण, शाक्त घराणे असलेले शृंगारपूरचे वतनदार - संभाजीराजेचे सासरचे मंडळी राजेशिके आणि शाक्त पंडित कवी कलश यांचे पंथ एक असूनही भांडण व्हावे - हे राजकीय वर्चस्वातून आहे.

— पुढे हेच मोगलाना राजेशिके जिंजीच्या वेढ्यात राजाराम महाराजांना वेढ्यातून पलायन करण्यास जीवची बाजी लावतात. ही भूमिका कशी बदलते, हे बहुप्रवाही ऐतिहासिक भौतिकवादी अन्वेषण पद्धतीने सोडवायला हवे.

— संभाजी महाराजांना अचानक खबर मिळाली अन पकडले असे नाही. हा प्रयत्न एक वर्षापासून चालू होता. औरंगजेबाचे प्रथम ध्येय काहीही करून, (उकसवून) शंभूराजांना अभेद्य रायगडाच्या बाहेर काढणे. आणि आक्रमण करून मांडलीक बनवणे हे असले पाहिजे. त्यासाठी सासरचे मंडळी राजेशिकें यांचे आदल्या वर्षी औरंगजेबाला मिळणे - महत्वाचे सरदार फोडणे - इंग्रज डच फ्रेंच आदींना आपल्या बाजूने वळवणे - आदी प्रयत्न 1688 पासून सुरू झाले होते. मराठा स्वराज्याचा झंझावाताचे तेज कमी करायचे असेल तर त्याचा मुळाधाराचा अस्त केला पाहिजे. मराठे एक असल्यावर हरवणे कठीण , त्यातल्या त्यात एक असलेले मराठे उत्कृष्ट नेतृत्वाखाली असले तर हरवणे महाअशक्य - हीच बाब हेरून आधी नेतृत्व नष्ट करून मग राज्य काबीज करणे सोपे जाईल. असा बेत ठरला व संभाजीराजेना रायगडाच्या बाहेर काढण्यासाठी वरील हालचाली सुरू झाल्या.

— मोघली इतिहासकार खाफीखान म्हणतो - (ईश्वरदास नागर सुद्धा) व आपले अतिउत्साही इतिहासकार त्याचा दाखला देत सांगतात- कैद असलेल्या संभाजीराजेनी औरंगजेबाला शिवीगाळ (घाणेरड बोलला व निंदा केली.) पण इंडोलॉजिस्ट शरद पाटील म्हणतात - संभाजीराजे व कलश हे संस्कृत पंडित तथा विद्वान होते. असे विद्वान सुसंस्कृत शिवराळ भाषेवर येत नाही.

— खाफीखान हा मोघली पक्षपाती इतिहासकार आहे, तो संभाजी महाराजांना - नरकवासी संभा, नालायक कुत्रा (पशु) मूर्तिपूजक, दुष्ट बुद्धीचा संभा म्हणतो. तो कधीही संभाजीराजांना छत्रपती वा राजा म्हणत नाही - एकेरी उल्लेखात संभा म्हणतो. त्याचा संभाजी महाराजांवर पुष्कळ राग आहे. खाफीखान कट्टर मुसलमान आहे. त्यामुळेच तो हिंदू असलेल्या कलशाना व संभाजीराजांना मूर्तिपूजक म्हणून हिणवतो. संभाजीराजांच्या हत्येवर तो सुखावला आहे. तो अशा त्याच्या आवडत्या क्षणी संभाजी महाराजांच्या बद्दल चांगलं कस लिहू शकतो. भले त्याने बुहाणपूर स्वारीत संभाजी महाराज हे शिबाजी महाराजांपेक्षा दहापट तापदायक आहे, अस म्हटलेले असलं तरी.

— शरद पाटलांचं म्हणण योग्य आहे. संभाजीराजांच्या वागण्या बोलण्याचा एक दर्जा होता. उत्कृष्ट कवी- लेखक होते. संभाजीराजे शिवीगाळ कशी करतील, हे मलाही पटण्यासारख नाही. आमच्या इतिहासकारांना कस पटत ? हे अजब आहे.

याचा अर्थ संभाजी महाराज औरंगजेबास बोलले नाही असा होत नाही. प्रस्वरपणे बोलले असतील. ज्याने औरंगजेबाच्या काळजाची लाही लाही झाली.

[विरोधी गोटातील पुराव्याची छाननी ऐतिहासिक भौतिकवादी बहुप्रवाही अन्वेषण पद्धतीने केली तरच याची उकल होते.]

— संभाजीराजे स्वाभिमानी बापाचे स्वाभिमानी पुत्र असल्याने. ज्याने आपल्या बापाला छळल, आग्यात हलकी वागणुक दिली त्याचा अंकित होणे अमान्य होते. त्यासोबतच संभाजीराजांनी व कलशानी औरंगजेबाला खूप काही सुनावलं असणार.

— असाही तर्क काढता येऊ शकतो की - संभाजीराजे औरंगजेबास पक्के ठाऊक होते, जेव्हा जेव्हा हे बापलेक आपल्या कैदेतुन सुटतात दुप्पट तापदायक होतात.

उदाहरण —

प्रथम - शिवाजी महाराज आग्याहुन सुटका - सार्वभौम राज्य निर्माण होऊन, दहपटीने राज्यविस्तार.

— द्वितीय - छत्रपती संभाजी महाराज दिलेरखानाच्या छावणीतुन सुटून येणे, अफाट बाह्य व अंतर्गत विरोध कटकारस्थानाचा धुव्वा उडवून छत्रपती बनणे व 9 वर्ष मोघल साम्राज्य खिळखिळ करणे.

— यामुळेच औरंगजेबाने पक्के ठरवलं की - याच्या वडिलांना सोडलं चूक झाली. आता दुसरी चूक माझ तुरुक साम्राज्य शुन्यात जाईल.

— त्याचसोबत ही शक्यता आहे की संभाजी महाराजांना विश्वास होता की मराठा सेना येऊन आपल्याला सोडवेल - आणि त्यानी औरंगजेबास धमक्या सुद्धा दिल्या असाव्या "मी जेव्हा सुटेल त्यादिवशी तुझं मस्तक धडावेगळं करेल"

— संभाजीराजे विद्वान असले तरी ते क्षत्रिय होते. पारंपरिक क्षत्रिय बाणा तिखट आणि आक्रमक असतो. हे इतिहासातून आपल्याला ठाऊक असेलच. तावातावात येऊन क्षत्रिय सेनानी व राजे मोठ मोठ्या आढानाला टक्कर देत - परिणाम काहीही असो मग.

— संभाजीराजेंचा एक प्रसंग जयसिंगराव पवारांच्या हवाल्याने सांगतो - गोव्यावरील मोहिमेत जेव्हा जुवे बेटावर पोर्तुगीज पाषांडव्हाइसरॉय चालून आला असता त्यांनी त्याच्यावर हल्ला चढवून त्याला पळवून लावले होते, तेव्हा अशाच प्रकारे बेभान होऊन व्हाइसरॉयचा पाठलाग करीत भरती आलेल्या खाडीत त्यांनी आपला दौडता घोडा घातला होता. खाडीत पडुणीस लागलेला घोडा खंडो बल्लाळने उडी घालून वेळीच मागे खेचला, म्हणून राजे वाचले!

— यावरून संभाजीराजेच्या स्वभावाची कल्पना करता येऊ शकते. प्रसंगसावधनता राखली असती तर इतिहास वेगळा असता. पण इतिहासाला जर तर कळत नाही. तो आपणच आपल्या मनाला दिलेला तकलादू दिलासा असतो.

— आणि लुटलेला खजिना, तुला मिळालेले आमचे सरदार कोण याचे उत्तर न देता संभाजीराजांनी त्याला चांगलं सुनावलं असणार.

— खजिना व इतर प्रश्न विचारणे म्हणजे संभाजी महाराजांची हत्या करण्याचा औरंगजेबाचा मानस नसावा - तसा मानस असता तर काही न विचारता हत्या करून मोकळा झाला असता. प्रथम संभाजीमहाराजांना अंकित करण्याचा मानस असण्याची शक्यता आहे. संभाजीराजे संगमेश्वरा सारख्या दुर्गम ठिकाणी पकडले जाणे हे काम फितुरी शिवाय शक्यच नाही. संगमेश्वर ते बहादूरगड 300 किलोमीटर अंतरावर संभाजी राजांना घेऊन मुकर्रबखान कुठलाही विरोध पत्करता जातो - याचा अर्थ त्याची जायची वाट ठरलेली व मराठा छावण्या ज्या भागात नाहीत तिथूनच ठरलेली होती.

— आग्र्याला जी चूक केली, शिवाजीराजांना सोडून ते पुढे चालून मुळावर आलं. ही चूक औरंगजेबाला कळली. त्यात संभाजीमहाराज सवाई शिवाजी होते, शत्रूला दहापटीने तापदायक होते. शहाजादा अकबराला घेऊन दिल्लीला धडक देण्याची हिंमत ठेवणारा संभाजी आज मी सोडला तर, हिंदुस्थानात मोघल सल्तनतिचा एक अवशेष संभाजी ठेवणार ही खात्री पक्की झाल्याने. संभाजी हाच मराठा स्वराज्याचा प्राणवायू आहे तो नष्ट केल्यावर दख्खन हा हा म्हणता पदरी पडेल. ही खात्री झाल्याने औरंगजेबाने अतिशय क्रूरपणे संभाजीराजांची हत्या केली.

— स्वतः दिल्लीपती स्वराज्यावर चालून येतोय, तेव्हा संभाजी महाराजांसारखा महान सेनापती, कुशल कारभारी असताना राजारामासारखा बालक गादीवर बसवणे काय कामाचे.? ही गोष्ट नांगरगट्या मराठा शूर सेनापती हंबीरराव मोहितेना कळत होती पण शास्त्रधर्म जाणच्याया सरकारकुनाना नाही.

— आणि शहजादा अकबराच्या मदतीने उत्तरेत मदत घेऊन औरंगजेबास उध्वस्त करण्याची वेळ आली असताना, ब्राह्मण सरकारकुन संभाजीराजाना साथ न देता त्यांचा विरोधात कट करतात. या कटात सेनापती म्हणून सेना सामील झाली नाही. प्रजा तर आधीपासूनच संभाजीराजाची चाहती होती. म्हणून हे प्रधानी कट कारस्थान पेल्यातले पण विषारी वादळ ठरले व तिथेच ते संभाजीराजेंनी शमवले.

- कामंदकी - नीतीशास्त्र - राजनीतीशास्त्र - कौटिल्याचे अर्थशास्त्र - वेदपोनिषदधर्मशास्त्रात प्रवीण असलेला राजा, अकबराला घेऊन - प्रधानाच्या मदतीने दिल्लीवर आक्रमण करून दिल्ली खालसा करून केवळ छत्रपती न राहता प्राचीन प्रजाप्रिय सांमतशाही काळव्यवस्थेचा चक्रवर्ती सम्राट अशोका नंतर, मध्ययुगातला सांमतशाही काळव्यवस्थेचा प्रजाप्रिय चक्रवर्ती सम्राट झाला असता. व आजचा इतिहास निश्चितच वेगळा असता.

[या लेखा बद्दल आपल्याला काही असहमती किंवा शंका असतील तर खुल्या मनाने स्वीकारल्या जातील.]

संदर्भ - १) छत्रपती संभाजी - एक चिकित्सा - डॉ जयसिंगराव पवार

- २) शिवपुत्र संभाजी - डॉ कमलताई गोखले
- ३) शिवाजीच्या हिंदवी स्वराज्याचे खरे शत्रू कोण: महमंदी की ब्राह्मणी ? - इंडोलॉजिस्ट शरद पाटील
- ४) छत्रपती शिवाजी - सेतुमाधव पगडी
- ५) जेधे शकावली
- ६) शिवकालीन पत्रसारसंग्रह

शहाणी राणी फुलनदेवी

रवि भिलाणे । rhbhilane@gmail.com

"...माझ्या गावापासून बेहमई पर्यंत माझे जे शोषण झाले, त्याची कोणी कल्पनाही करू शकणार नाही. इतका भयानक अन्याय माझ्यावर झाला. सवर्ण ठाकूरांनी मला बेहमई मध्ये नग्न करून फिरवले. तर प्रोड्यूसर डायरेक्टर शेखर कपूरने सिनेमा खपवण्यासाठी मला दररोज पडद्यावर नग्न केले. बॅंडीट क्वीन सिनेमाच्या माध्यमातून. या सिनेमात सत्य कमी आणि नग्नताच जास्त दाखवली. सेन्सॉर बोर्ड बघत राहिलं. व्हॅलेंटायन डे ला विरोध करणारे नेतेही डोळ्यावर पट्टी बांधून गप्प बसले. कोणीच त्या विरोधात बोललं नाही..." ही जळजळीत प्रतिक्रिया होती, फुलन देवीची. हो, तीच फुलन देवी, जीने तिच्यावर बलात्कार करणाऱ्या उच्चवर्णीयांच्या गावात घुसून दिवसाढवळ्या बावीस मुडदे पाडले होते. चंबळच्या खोऱ्यातील डाकुराणी फुलनदेवी. बॅंडीट क्वीन !

तिची ही प्रतिक्रिया आहे १९९८ साली ती मुंबईतील पवई विभागात आली होती तेव्हाची. स्थानिक नगरसेवक चंदन चित्तरंजन शर्मा यांच्या पुढाकाराने आयोजित करण्यात आलेल्या पवई महोत्सवाकरता ती आली होती. हा महोत्सव महिनाभर चालला आणि फुलनदेवी तिथं आठवडाभर राहिली. १९९६ ला जरी ती खासदार म्हणून निवडून आली असली तरी १९९८ ला मुंबईत आली तेव्हा ती खासदार नव्हती. अर्थात १९९९ ला ती पुन्हा खासदार म्हणून निवडून आली म्हणा. पण या मधल्या वेळात तिने जी काही भटकंती केली, त्यापैकी एक ही मुंबईची भेट. याच भेटीत तिने दूरदर्शनच्या वार्ताहराला मुलाखत देताना आपला संताप जाहीर केला. तिच्या मुंबईतील वास्तव्यात तिची संपूर्ण देखभाल करण्याची जबाबदारी होती, विक्रोळी पार्कसाईटचे रहिवाशी आणि पवई महोत्सवाचे महासचिव सुनील काजरोळकर यांच्यावर. फुलन देवीची मुलाखत चालू असताना सुनील तिथेच होता.

आज जवळपास एकवीस वर्षांनंतरही सुनील काजरोळकर फुलनदेवीला विसरू शकलेला नाही.जेव्हा कुठे अन्याय अत्याचार,बलात्कार,शोषण,दमन होतं,तेव्हा तेव्हा सुनीलला फुलन देवी आठवते.लॉकडाऊनच्या काळात रुळावर झोपलेले सतरा मजूर रेल्वेखाली चिरडून मारले गेले,तेव्हाही सुनीलला सर्वात आधी आठवली,फुलनदेवी.तिने हा अत्याचार सहन केला असता का? काय केलं असतं तिने ? असे प्रश्न त्याला छळत राहतात.२५ जुलै हा तर फुलन देवीचा स्मृतिदिन.त्यामुळे तिची स्मृती जागणे तर अपरिहार्यच होतं.

सुनील सांगत होता,१९९८ मध्ये सर्व प्रथम मला फुलनदेवी यांना भेटण्याचा योग आला.सामाजिक कार्यक्रमाच्या निमित्ताने त्या मुंबईत आल्या होत्या.या कार्यक्रमाच्या नियोजनाची जबाबदारी माझ्यावर होती.त्या अतिशय व्यस्त असूनही एक आठवडा कार्यक्रमात सहभागी झाल्या होत्या.इतका वेळ या पूर्वी त्यांनी कोणत्याही कार्यक्रमास दिला नव्हता. रोजच माझी त्यांच्या सोबत भेट होत असे.त्यांचे जीवन फारच खडतर होते.त्यांचा चंबळची डाकू ते दोन वेळा लोकसभेत खासदार होण्यापर्यंतचा प्रवास रोमांचक होता.फुलनदेवी जाती व्यवस्थेच्या विरुद्ध होत्या. जाती व्यवस्थेमुळे त्यांचे व त्यांच्या निषाद (नावाडी/मल्लाह) समाज बांधवांचे अतोनात शोषण झाले होते. त्या निडर व धाडसी स्वभावाच्या होत्या. त्यांनी अन्यायाशी कधीच तड-जोड केली नाही. दुसऱ्यांचं दुःख समजून घेणाऱ्या प्रेमळ स्वभावाच्या होत्या. त्या म्हणत... गरीबांना आर्थिकमदत करताना मला फार आनंद होतो. जनसामान्यात त्या प्रंचड लोकप्रिय असल्या तरी त्यांच्या नेहमीच्या वागण्यात नम्रता कायम होती.सुनील त्याला भेटलेल्या फुलनदेवीबद्दल सांगत होता,पण इकडे मला मात्र एक वेगळीच फुलन उमजू लागली होती.

१४ फेब्रुवारी १९८९ ला उत्तर प्रदेशातील बेहमई गावात २२ ठाकूरांचे हत्याकांड झाले आणि ही बातमी वार्यासारखी जगभर पसरली आणि अवघ्या १७ वर्षांच्या फुलनदेवी यांचे नाव बॅन्डीट क्वीन म्हणून जगासमोर आले.

उत्तर प्रदेशचे तत्कालिन मुख्यमंत्री व त्यानंतर जनता दलाचे सरकार असताना पंतप्रधान राहिलेले व्ही.पी.सिंग यांना आपल्या मुख्यमंत्रीपदाचा राजीनामा द्यावा लागला.केंद्रातील इंदिरा गांधी सरकार ही हादरून गेलं. या हत्याकांडामागचं कारणही भीषण होतं.याच गावात ठाकूरांनी फुलनदेवीला नग्न करून तिच्यावर सतत तीन आठवडे बलात्कार केला होता. त्या अपमानाचा सूड तिने बेहमई हत्याकांडातुन घेतला होता.एका सतरा वर्षांच्या,चार साडेचार फूट उंचीच्या किरकोळ मुलीने दबंग समजल्या जाणाऱ्या चाळीसेक ठाकूराना त्यांच्याच गावात रांगेत गुडघ्यावर बसवून ठोकून टाकलं होतं.२२ मेले,कित्येक जखमी झाले.

विशेष म्हणजे गावातील एकही बाई माणूस, लहान मूल किंवा वयस्क राला साधा ओरखडा ही काढला नाही तिने. मात्र जात, जमीन, जवानी यांच्या गुर्मीत असलेल्या मिजासखोर पुरुषातील एकालाही सोडलं नाही. या चिमण्या शरीरात रागाचा इतका ? दारुगोळा कसा काय साठला होता ? अचानक पणे एका दिवसात तर नक्कीच नाही.

फूलन देवी (१० ऑगस्ट १९६३ - २५ जुलै २००९) चा जन्म उत्तर प्रदेशातील गोरगावा या छोट्याशा गावात झाला. मागासवर्गीय परिवारात जन्मजात दारिद्र्याशिवाय काय असणार ? त्यात महिलेचा जन्म. पितृसत्ताक संरजामी समाजात तिच्याकडे सामूहिक लुटीचा माल म्हणूनच हक्काने पाहिलं जातं. तिच्या विरोधाची तर सुतराम शक्यता नसते. अशात एखादीने जर विरोध केला तर...? तर ती सतावली जाते, नासवली जाते, वापरून फेकली जाते आणि गरज संपली तर किड्या मुंगीसारखी चिरडून संपवलीही जाते. मात्र इतकं होऊनही पुन्हा उभी ठाकली तर...? तर ती फूलन देवी असते.

फूलन विद्रोहाचा अंगार सोबत घेऊनच जन्माला आली असावी बहुतेक. तिच्या काकाने बापाची जमीन हडपली म्हणून ती काकाला नडायची. वीटभट्टी चालकाने मजुरीचे पैसे दिले नाहीत म्हणून त्याच्या घराच्या विटा तिने खिळखिळ्या करून टाकल्या. तिचं बंड शमवण्यासाठी म्हणून वयाच्या अकराव्या वर्षी तिच्यापेक्षा तीस पस्तीस वर्ष थोराड बाप्याबरोबर तिचं लग्न लावून देण्यात आलं. त्याचा अत्याचार सहन न होऊन ती आई बापाकडे पळून आली. इथे आल्यावर गावातल्या दबंग झुंडीने तिची शिकार केली. पण तिने प्रतिकार सोडला नाही. म्हणून तिला अद्दल घडवण्यासाठी पोलिस ठाण्यात डांबण्यात आलं. पोलिस ठाण्याबाहेर तिचे आईवडील तिच्या सुटकेसाठी गयावया करत होते. आणि आतमध्ये पोलिस तिच्यावर बलात्कार करत राहिले. अखेर तिसऱ्या दिवशी तिला सोडून देण्यात आलं. मात्र इतकं होऊनही फूलन त्या व्यवस्थेला शरण जायला तयार झालीच नाही. मग दबंगांच्या सांगण्यावरून ठाकूर श्रीराम आणि लालाराम यांच्या डकैत टोळ्यांनी तिचं अपहरण केलं. भोगदासी बनवलं. पण इथे तिला डाकू विक्रम मल्लाह भेटला. तिच्या बाजूने उभा राहिलेला पहिला डाकू माणूस. कदाचित एकाच जातीचे असल्यामुळे सूर जुळले असावेत. त्यांनी टोळीत राहूनच लग्न केलं. तिच्यावर बलात्कार करू पाहणाऱ्या डाकू बाबू गुज्जरची हत्या केली विक्रमने. एव्हाना फूलननेही हातात बंदूक घेतली होती. मात्र बलात्कारी झुंड तिची पाठ सोडायला तयार नव्हती. तिच्यामुळे आपला बाबू गुज्जर मेला म्हणून ठाकूर श्रीराम आणि लालाराम यांच्या टोळीने तिला गाठलं. विक्रमला ठार केलं. तिला नग्न करून होडीत बसवून बेहमई या ठाकुरांच्या गावात नेलं. विहिरीवरून नागव्याने पाणी आणायला लावलं. सरळ ऐकत नाही म्हणून तिला विहिरीत फेकलं.

तीन तास ती विहिरीत पडून होती.पुन्हा बाहेर काढण्यात आलं.आणि एका खोलीत कोंडलं गेलं.पुढचे तीन आठवडे डाकू आणि गावातील लोकं तिच्यावर आळीपाळीने बलात्कार करत होते.त्या पंधरा सोळा वर्षांच्या पोरीवर!कोणत्या शब्दात मांडावा हा जुलूम? जिथं शब्द,भाव,नाती गोती, माणुसकी,देव,धर्म,काळ वेळ ...साऱ्यांच्या सीमा संपल्या होत्या.

तिच्या काही सहकाऱ्यांनी केलेल्या मदतीमुळे अखेर एकवीस दिवसांनी ती स्वतःची सुटका करून घेऊ शकली.तिने स्वतःची टोळी बनवली.१४ फेब्रुवारी (व्हॅलेंटाईन डे)१९८१ ला ती पुन्हा त्याच गावात परत आली.आपल्या फौज फाट्यासह. ठाकूर श्रीराम आणि लालारामच्या शोधात. आणि मग तिने जे काही केलं तो इतिहास तर जगजाहीर आहे.

बेहमई हत्याकांडानंतर दोन वर्षे उलटली तरी उत्तर प्रदेश आणि मध्यप्रदेश पोलीस तिला पकडू शकले नाहीत.फुलनच्या नावावर आतापर्यंत अपहरण,दरोडे अशा तब्बल ४८ गुन्ह्यांची नोंद झाली होती.शेवटी इंदिरा गांधी सरकारच्या विनंतीवरून तिने आत्मसमर्पणाचा निर्णय घेतला. यावेळेस, फूलन आजारी होती आणि तिच्या टोळीतील बहुतेक सदस्य मरण पावले होते, काहीना पोलिसांनी मारले होते तर काहीना प्रतिस्पर्धी टोळ्यांनी मारले होते.

फेब्रुवारी १९८३ ला,मध्य प्रदेशातील भिड येथे मुख्यमंत्री अर्जुनसिंग आणि लाखभर लोकांच्या साक्षीने तिने महात्मा गांधी आणि देवी दुर्गा यांच्या प्रतिमांसमोर आपली बंदूक खाली ठेवली. तशी तिची अटच होती.ती पोलिसांना शरण जाणार नव्हती.गेली नाही.लोकांनी डाकुराणी फुलन देवीचा जयजयकार केला.देशविदेशात फुलनदेवी नावाच्या डाकू राणीची चर्चा झाली.मात्र इथेच बहुतेक इतिहासाची गफलत झाली.

फुलनदेवी डाकू राणी नव्हती,तर शहाणी राणी होती.शरणागतीवेळी ती फक्त १९ वर्षांची होती.अशिक्षित,बलात्कारित,हत्यारीन अशी ही मुलगी पोलिसांसमोर नव्हे तर अशा प्रतिकांसमोर शरणागती पत्करते,ज्यातील एक अहिंसेचा पुजारी आणि राष्ट्रपिता म्हणून ओळखला जातो तर दुसरी दुर्जनांचा नाश करणारी मातृदेवता मानली जाते.एखाद्या डाकूने असे माता पिता निवडावेत ही काय अनवधानाने केलेली सहज साधी कृती होती ? आणि जुलमी व्यवस्थेचे पाईक समजल्या जाणाऱ्या पोलिसांसमोर नव्हे तर " आपल्या "लोकांच्या साक्षीने बंदूक खाली ठेवणं हे शहाणपण काय सांगून जातं ? तिच्या शहाणपणाची कमाल मर्यादा तर पुढेच आहे.फुलन देवीला पुढील अकरा वर्षे तुरुंगात काढावी लागली.१९९३-९४मध्ये उत्तरप्रदेशच्या मुलायमसिंग यादव सरकारने तिच्यावरील खटले मागे घेतले आणि तिला तुरुंगातून मुक्त केले. असते म्हणून...!

आयुष्याची वीस वर्षे जुलूम,अन्याय,अत्याचार सहन करण्यात आणि त्यांचा प्रतिकार करण्यात तर पुढची अकरा वर्षे तुरुंगात काढून आलेली निषाद किंवा मल्लाह नावाच्या,लोकांना नावही माहीत नसलेल्या मागासलेल्या नावाडी जातीच्या त्या निरक्षर बाईने तुरुंगातून बाहेर आल्याबरोबर एका झटक्यात बौद्ध धम्म स्वीकारला.इथं बुद्ध,शाहू,फुले,आंबेडकरांचं उठता बसता नाव घेणारे,त्याचा फायदा उपटणारे प्रगत- अप्रगत जात वर्ग समूहातले बुद्धिजीवी,विचारवंत,राजकारणी,प्रस्थापित स्त्री पुरुष हे आयुष्य संपत आलं तरी बुद्धाच्या वाटेला जायची हिंमत करत नाहीत,अन ही बाई कोणाला काही कळायच्या आत ते सगळं करून मोकळी होते.आजपासून पंचवीसेक वर्षांपूर्वी ! म्हणून म्हणतो...डाकू राणी नव्हे,ती तर शहाणी राणी !बुद्धाच्या ज्ञान मार्गावर निघालेली.

२५ जुलै २००१ रोजी दिल्ली येथील निवासस्थानी फुलनदेवीचा खून करण्यात आला.पितृसत्ताक संरजामी व्यवस्थेच्या खुनशी औलादीने नागपंचणीच्या दिवशी,फुलनच्या घरातील दुधाची खीर खाऊन तिलाच गोळ्या घातल्या.खरं तर या धरतीवर फुलनला फुलूच द्यायचं नाही असा प्रयत्न अविरत केला जात असतो.फुलन तुरुंगात आजारी असताना तिला न विचारता तिच्या गर्भाशयाची पिशवी काढून टाकण्यात आली.वर या गोष्टीचं समर्थन करताना तो डॉक्टर दात विचकत म्हाणाला,आता हिच्या पोटी एखादी फुलन जन्माला येण्याचा प्रश्नच उरला नाही. त्यांची व्यवस्था फुलनदेवीला टरकून असते.

फुलन डाकू राणी असते म्हणून नव्हे,तर व्यवस्थेला आव्हान देणारी शहाणी राणी

◆*◆*◆*◆*◆*◆*

नव्या सामाजिक परिवर्तनाची नांदी

गिरीश कुमार कांबळे | kamblegirishkumar@gmail.com

महाराष्ट्राच्या दृष्टीने सामाजिक परिवर्तनामध्ये नव्या युगाची सुरवात झाली आहे अस म्हंटले तरी वावगे ठरणार नाही , कारण तसचं आहे शाहू महाराजांच्या पुरोगामी विचारांचा वारसा असलेल्या कोल्हापूर जिल्ह्यामध्ये हातकणंगले तालुक्यातील हेरवाड या ग्रामपंचायतनी विधवा प्रथाना बंदीचा निर्णय घेऊन संपूर्ण महाराष्ट्रासमोर एक वेगळा आदर्श ठेवला आहे . हेरवाड या ग्रामपंचायतचा आदर्श घेऊन जिथे शाहू महाराज आणि डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर या महापुरुषांनी ऐतिहासिक अस्पृश परिषदेत महतेचा गौरव केला त्या माणगाव ग्रामपंचायतने देखील विधवा प्रथाना बंदीचा निर्णय घेतला .पतीच्या अचानक निधनानंतर अंत्यसंस्कार वेळी बांगड्या फोडणे , कुंकू पुसणे , मंगळसूत्र तोडणे अशा प्रथा आहेत आणि त्या प्रथाना मूठमाती देण्याचा ठराव या ग्रामपंचायत मध्ये झाला . पतीच्या आकस्मिक निधनामुळे त्या माता भगिनीचा कोणत्याही प्रकारचा दोष नसताना वेधव्य येते . समाजात दुय्यम वागणूक मिळते .

18 व्या शतकात केशवपन करणे , पांढरी साडी नेसणे , घरगुती कार्यक्रमास न जाणे , पाहुण्याच्या समोर न जाणे , अंधाच्या खोलीत वास्तव्य करणे ,यासह अशा अनेक रुढी परंपरा होत्या आणि निर्बंध देखील होते आणि त्या सर्व रुढी परंपरा ना थांबवण्याचे कार्य महाराष्ट्र मधील सर्व समाजसुधाकांनी केले . महात्मा फुले , पंडिता रमाबाई , डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर , महर्षी कर्वे , महादेव रानडे , भांडारकर , यासह महाराष्ट्रतील सर्व समाजसुधारकांनी अनिष्ट प्रथेविरुद्ध आवाज उठवला व त्या प्रथा बंद करण्यात यश आले . महात्मा फुलेनी नभिकांचा संप घडवून आणला आणि विधवा केशवपन ही प्रथा बंद केली .समाजाला त्यांनी पटवून दिले की , पतीच्या निधनात यांचा काही दोष नाही आहे .त्या माता भगिनीनसुद्धा मानाने जगण्याचा हक्क आहे . दोनशे वर्षांपूर्वी पतीच्या निधनानंतर त्या चितेवर सती जाण्याची प्रथा होती . राजाराम मोहन रॉय यांनी बंगाल मध्ये सती प्रथेला विरोध केला व ती प्रथा बंद करण्यात आली .या प्रथेला बंद केल्यानंतर या महिलांना जगण्याचे बळ मिळावे म्हणून बंगाल मध्ये विधवा पुनर्विवाह साठी पंडित ईश्वरचंद्र विद्यासागर यांनी विशेष प्रयत्न केले . महाराष्ट्र मध्ये डॉक्टर भांडार कर , डॉक्टर महादेव रानडे , महर्षी कर्वे , यासह अनेक समाजसुधारक विधवा पुनर्विवाह स्वतः घडवून आणले . सन 1893 मध्ये महर्षी कर्वे यांनी विधवा विवाहोत्तोजक मंडळ याची स्थापना केली व स्वतः एका विधवेशी लग्न केले .

आज 21व्या शतकात आहोत. विज्ञान आणि तंत्रज्ञान मध्ये अफाट प्रगती केली आहे . या सोबतच सामाजिक बदलाची सुद्धा गरज आहे . हेरवाड , माणगाव या ग्रामपंचायतीतर्फे घेतलेला निर्णय स्वागतार्ह आहे .

पतीच्या निधनानंतर स्त्रीच आयुष्य पूर्णपणे बदलून जाते . पतीच्या निधनानंतर ती माता भगिनी आपल्या मुलाचे संगोपन करते त्यांना स्वतः पायावर उभे करते . त्या सर्व माता भगिनीचा सन्मान होणे गरजेचे आहे . त्यांना सुद्धा समाजात मानाचे स्थान मिळाले पाहिजे . आज सुद्धा महाराष्ट्रातील गावा गावात अनेक रुढी परंपरा आहेत. लग्न , साखरपुडा , बारसे , या सारखे कार्यक्रम मध्ये बोलावले जाते पण दुय्यम स्थान दिले जाते . हेरवाड , माणगाव या गावाने उचलेल पाऊल हे नव्या सामाजिक क्रांतीची सुरुवात आहे . या विज्ञान तंत्रज्ञान युगात आपण प्रगती केली आहे या सोबतच सामाजिक आणि मानसिक दृष्ट्या बदल घडला तर संपूर्ण समाजाच्या दृष्टीने चांगलं लक्षण आहे.

येणाऱ्या पिढीसमोर नवीन आदर्श निर्माण होईल. त्या सर्व माता भगिनीमध्ये नव्याने जगण्याची उमेद निर्माण होईल , त्याच्यामध्ये आत्मविश्वासचे बळ येईल व संपूर्ण देशासमोर नवा आदर्श निर्माण होईल . या गावाने घेतलेलं निर्णयाची दखल घेत राज्य सरकारने सर्व ग्रामपंचायतीमध्ये विधवा प्रथा बंदीचा ठराव व्हावा असे आवाहन केले आहे . या गावांनी घेतलेल्या निर्णयाचे स्वागत करूया , आणि छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या व सर्व समाजसुधाकांच्या मनातील महाराष्ट्र घडवूया .

◆*◆*◆*◆*◆*◆*

पुस्तकं संवाद

छाया तुकाराम दळवी | chhayadalvi078@gmail.com

रोज घडावा संवाद पुस्तकांशी,
पुस्तकांच्या करकरीतच पानांशी!
पानावर सजलेल्या शब्दांशी,
शब्दात सामावलेल्या अर्थांशी..
पुस्तकात दडलेल्या माणसांशी आणि..
माणसात असलेल्या पुस्तकाशी..

या संवादातील अनुभवातून
हळूवार जावे..
स्वतःकडून स्वतःतीलच स्वतःपाशी..
पुस्तकातील माणसं आणि..
माणसांमधली पुस्तक !

भेटतं असतात रोज, दररोज
पुस्तकातील माणसांची होते तुलना
समाजातील जीवंत माणसांशी..
तेव्हा प्रश्न पडतो!
जीवंत माणसांचा आदर्श
पुस्तकातील माणसांनी घेतला
की.....
पुस्तकातील माणसांचा आदर्श
जीवंत चालत्याबोलत्या माणसांनी घेतला..

खरंतर!
दोघेही एकाच नावेतले सहप्रवासी
अनुभवाची तरफ घेऊन चालणारे
एकमेकांचा हात धरून
जगण्याची नाव पार करणारे..
एकमेकांच्या सहप्रवासात एकमेकांना
समृद्ध करून टाकणारे...

नोबेल २०२३

डॉ. विद्या देशमुख | drvidyadeshmukh@gmail.com

२०२३ सालचें physiology व medicine यातील Nobel हे Katalin kariko आणि Drew Weissman यांना जाहीर झालं. त्यांनी Nucleosides base मध्ये जे modification केले त्यांचा उपयोग COVID-19 च्या विरोधात mRNA vaccine बनवण्यासाठी झाला. २००५ साली दोघांनी मिळून वेगवेगळ्या प्रकारच्या RNA अभ्यासविषयी एक पेपर सादर केला होता ज्याचा उपयोग covid vaccine बनवताना झाला. ते संशोधन समजून घेण्यासाठी आधी mRNA म्हणजे काय समजून घ्यावे लागेल.

mRNA म्हणजे काय?

Living organisms जे genetic code हे DNA च्या रूपात प्रत्येकपेशीच्या केंद्रात साठवलेले असते. त्याचा उपयोग करून प्रोटीन बनवायचे तर, ती माहिती copy करावी लागते. ही copy म्हणजेच mRNA.

कारण DNA कधीही nucleus सोडत नाही. mRNA ती माहिती copy करून केंद्रकाच्या बाहेर आणतो व तिथे Ribosome व इतर RNA च्या मदतीने protein बनवले जाते ही सर्व प्राण्यात सर्व cell मध्ये सतत होणारी प्रक्रिया आहे. vaccine बनवण्यासाठी या प्रक्रियेचा वापरण्यासाठी या शोधाचे महत्त्व काय? mRNA technology चा वापर करून vaccine बनवायचे व तो प्राण्यांत देण्याची कल्पना ३० वर्षांपूर्वीची. पण यात प्रत्यक्षात अनेक अडथळे होते.

प्राण्यांच्यात सुरुवातीस याचे जे प्रयोग झाले त्यात असं लक्षात आलं की mRNA ने अनेक undesired inflammatory response होता. पण, Kariko व Weissman यांनी शोधलं की, mRNA बनवताना काही modified base वापरले तर आपली innate immunity ने (जन्मजात व्याधीक्षमता) recognition टाळले जाते परिणामी adverse reaction होत नाही. Dendritic cell (जन्मजात इम्युनिटीचा महत्वाचा भाग) च्या cytokine response मध्ये बदल होतात. ज्यानेही ओळख टाळली जाते.

त्यानी दाखवले की Eukaryotic (केंद्रक नसलेले बॅक्टेरिया) मध्ये mRNA a tRNA यांच्यांत नैसर्गिक रित्या अनेक modification होत असतात पण त्याने cytokine response उद्दिष्ट होत नाही याउलट Prokaryotics (केंद्रक असलेले बॅक्टेरिया) मध्ये असा रिसपॉन्स होतो. जर mRNA हे dendritic cell मध्ये add करू तेव्हा जर pseudouridine, 5methylcytidine... अंतर्भूत केल्यास inflammatory response active होत नाही.

याच शोधामुळे mRNA चा प्राण्यात वापर शक्य झाला. Weissman याचा immunology and Karikó याचा RNA biochemistry मधील अनुभव एकत्र आला व ही technology यापूर्वी वापरात असणारे traditional technique vaccine व mRNA यात काय फरक आहे? Traditional technique मध्ये पूर्ण व्हायरस अशक्त करून किंवा inactive करून वापरली जाते. पुढे Molecular biology मध्ये revolution झाले तसे recombinant protein production सुरू झाले. ज्याने HBV, HPV सारखे Vaccine बनवले.

काही कंपन्यांनी traditional method वापरून adenovirus चा vector म्हणून वापर करून vaccine बनवले. पण या पद्धतीने कोरोनासाठी vaccine बनवायचा बनवायचा तर वेळ लागणार होता व कमी खर्चात खूप मोठ्या प्रमाणात vaccine ची गरज होती. शास्त्रज्ञांना असं हवं होतं की vaccine मोठ्या प्रमाणात cell culture करून direct DNA किंवा RNA वापरून direct recipient ला द्यायचे ज्याने किंमत कमी होईल व pandemic काळात खूप मोठ्या प्रमाणात उत्पादन करता येईल.

mRNA चे अजूनही काही अव्यक्त फायदे आहेत

- हे 'nucleic acid based vaccine' बनवण्यासाठी सहज सोपे आहेत
- ते flexible आहेत कारण त्यांचा sequence सहज बदलू शकतो.

त्यामुळे व्हायरसची पुढील जनरेशन साठी ते rapidly व efficiently update करू शकतो. पण हा mRNA , cell membrane मधून cell मध्ये insert कसा करायचा ? या दरम्यानच मागील दशकात nucleic acid cell मध्ये कसे deliver करायचे हे प्रयोग चालूच होते त्यात lipid nano particle हा efficient पर्याय होता. या सर्वांचा एकत्र वापर होऊन mRNA vaccine बनले.

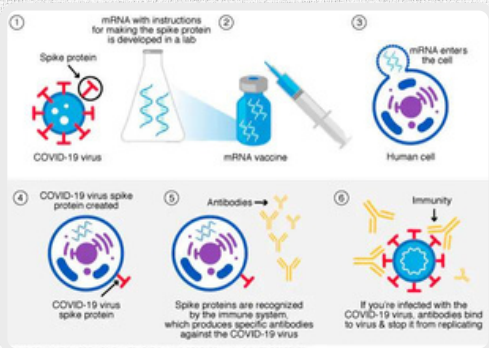
Purevov, BioNTech, Moderna ह्या कंपन्या mRNA चा वापर करुपाहत होत्या. 2017 ला पहिले mRNA vaccine रेबीज साठी बनवलं व त्याची ट्रायल ही झाली. तसेच zika virus, MERS - cov याचे vaccine बनवायचे चालुच होते. त्याचवेळी COVID-19 या outbreak झाला... आणि Rest is history. या दोन शास्त्रज्ञांचा सर्वात महत्वाचं योगदान असे की Uridine ला N.methyl pseudouridine ने substitute केले ज्याने unwanted inflammatory response होत नाही.

या vaccine ची efficacy 95% आहे. Omicron variant साठीही improved protection मिळते. mRNA च्या यशस्वी वापराने एक नवीन दालन उघडले आहे.

कारण या टॉप टेक्नॉलॉजीचा वापर अनेक ठिकाणी करता येईल जसे,

- अनेक infection चे vaccine ,
- cancer व
- immuno modulator protein साठी.

भविष्यातील अनेक आजारा साठी हे वरदान ठरेल

पुस्तकवाल्या आजी

कल्पेश परब | mailtoparab@gmail.com | @atarangi_kp

खमंग जेवणासोबत वाचनाचा तडका !

महाराष्ट्राच्या एका शांत कोपऱ्यात वसलेले ओझर हे आपल्या लाडक्या गणपती बाप्पाचे गाव आणि या गावापासून अवघ्या १० मैलावर आहे एक भन्नाट मेजवानीचे ठिकाण आणि सोबतच पुस्तकांचा स्वर्ग म्हणजे भीमाबाई जोधळे यांचे पुस्तकांचे हॉटेल - 'हॉटेल रिलॅक्स कॉर्नर' जिथे साहित्य आणि तोंडाला पाणी देणारे खाद्यपदार्थ सुंदरपणे एकमेकांशी जोडलेले आहेत.

इथले चविष्ट खाद्यपदार्थ तुमच्या पोटाची तर इथला पुस्तकांचा खजिना तुमच्या मनाची भूक नक्कीच भरून काढेल, भीमाबाई आजींची हि संकल्पना आणि त्यांचा हा प्रेरणादायी प्रवास या लेखाच्या माध्यमातून सर्वापर्यंत पोहोचविण्याचा हा प्रयत्न.

“मला असं वाटतं कि मोबाईलमुळे जग मागासलंय, मुलांनी मोबाईल बाजूला ठेवून पुस्तक हाती घ्यावे पुस्तक माणसाची बुद्धी चंचल बनवतं. मी ७५ वर्षांची असून मला अजूनही चष्मा नाही, जर मी अजूनही पुस्तक वाचू शकते तर माझी इच्छा आहे कि सर्वांनी पुस्तके वाचावीत.”

भीमाबाई (आजी) जोधळे यांचे पुस्तकांचे हॉटेल - हॉटेल रिलॅक्स कॉर्नर नाशिक

आज समाजातील कोणत्याही यशस्वी व्यक्तीचे उदाहरण घ्या पुस्तकामुळे आयुष्य घडल्याचे आज्जी आवर्जून सांगतात. “वाचनासाठी दिलेला वेळ तुमच्या प्रगतीसाठीच उपयोगी ठरेल” असे ठाम मत खाद्य संस्कृतीतून वाचन चळवळ राबविणाऱ्या भीमाबाई (आजी) जौधळे यांचे आहे.

घरात गरिबी त्यामुळे सुरुवातीला मजुरी करून भीमाबाई घराच्या आधार बनल्या, त्यानंतर अवघ्या बारा वर्षांपूर्वी आजींनी आपला हॉटेलचा व्यवसाय सुरू केला, गरिबीमुळे कष्ट करण्याची सवय होती आणि त्यातूनच त्यांनी नाशिक मध्ये ‘हॉटेल रिलॅक्स कॉर्नर’ हे छोटेसे हॉटेल थाटले.

आजींच्या हाताची चव लोकांना आवडू लागली आणि हॉटेलला योग्य प्रतिसाद देखील मिळू लागला, चार वर्ष अशीच निघून गेली आजी येणाऱ्या प्रत्येक ग्राहकांचं पोट त्यांच्या चविष्ट पदार्थांनी विशेषतः त्यांच्या प्रसिद्ध पिठलं आणि भाकरीने तृप्त करत होती, पण तेव्हा आजींच्या लक्षात आलं कि येणारा प्रत्येक ग्राहक हा मोबाईल मध्ये गुंतलेला असायचा, आजींच्या मनाला हि गोष्ट काही पटली नाही याबद्दल काय करता येईल? यावर त्या विचार करू लागल्या आणि एक सुंदर कल्पना त्यांना सुचली ती म्हणजे हॉटेल मध्ये मेन्यू कार्डच्या ऐवजी पुस्तके ठेवायची जेणेकरून ग्राहक जेवण बनेपर्यंत पुस्तकाची निदान एक - दोन पान तरी वाचतील.

त्यांचा मुलगा प्रवीण जौधळे हा सुद्धा लेखक व कवी आहे त्यांची चोवीस वर्षांपासून पेपर एजन्सी आहे आणि त्याच्याजवळ पुस्तकांचा चांगला संग्रह होता, आजींनी लगेच आपली हि कल्पना मुलाला सांगितली आणि मेन्यू कार्डची जागा पुस्तकांनी घेतली आणि या वाचन चळवळीची सुरुवात झाली नंतर पुढे पुस्तकांसाठी बुक स्टॅन्ड, शेल्फ त्यांनी बनवून घेतले आणि मेन्यू कार्ड ते पुस्तकांचे हॉटेल घडत गेले.

सुरुवातीला टेबलवरील पुस्तके ग्राहकांनी हि विक्रीसाठी आहेत का अशी चौकशी केली तेव्हा पुस्तके फक्त विक्रीसाठी नाही तर तुम्ही ती इथे वाचू देखील शकता हे आजींनी स्पष्ट केले आणि या उपक्रमाला मोठ्या प्रमाणात प्रतिसाद मिळू लागला टेबलावर ठेवलेल्या काही पुस्तकांचं रूपांतर आता हजारो पुस्तकांमध्ये झालं आहे आणि आजींचं ‘हॉटेल रिलॅक्स कॉर्नर’ आता ‘पुस्तकांचं हॉटेल’ म्हणून प्रसिद्ध झालं आहे, सोशल मीडिया आणि प्रसारमाध्यमांनी आजींची हि संकल्पना राजयभर - देशभर पोहोचवली आणि ओळख प्राप्त करून दिली.

अनेक प्रतिष्ठित मान्यवर, शासकीय अधिकारी आणि वाचकांनी या हॉटेल ला भेट दिली आतापर्यंत अनेक वेळा शासन विविध संस्थांतर्फे आजींना त्यांच्या या संकल्पनेबद्दल अनेक पुरस्कार देऊन गौरविण्यात आले आहे.

पुस्तका सोबतच या हॉटेल मध्ये तुम्हाला हॉटेलच्या भितीवर महाराष्ट्रातील नामवंत कवींच्या कविता, चित्रकार विष्णू थोरे यांच्याकडून बनवून घेतलेली चित्रे पाहायला मिळतील महाराष्ट्राची 'कवितेची भित' देखील इथे साकारली आहे. हॉटेलमध्ये परराज्यातील ग्राहक येतात त्यांना नाशिकची विविधता दर्शविण्यासाठी काही निवडक तीर्थक्षेत्र, पर्यटन स्थळे आणि महत्त्वपूर्ण ठिकाणांची छायाचित्र मिळवून नाशिक दर्शन देखील इथे साकारले आहे. वाचनाची गोडी लागावी म्हणून हॉटेलच्या परिसरात असलेल्या झाडांखाली पुस्तके वाचायला ठेवली आहेत.

आजींचे कार्य फक्त हॉटेल पुरते मर्यादित नाही कोरोना काळात देखील आजींनी कित्येक लोकांना मोफत अन्नदान केले, पुस्तक माणसाचा चांगला मित्र असतो या हेतूने विविध हॉस्पिटल मधील रुग्णांना पुस्तके वाटली, हॉटेल मध्ये साजरे केले जाणारे वाढदिवस आणि इतर आनंदाचे क्षण आजींच्या पुस्तक भेटीमुळे अजून अविस्मरणीय बनले.

हॉटेलमध्ये आल्यानंतर काही घेतलेच पाहिजे असा आग्रह आज्जी कधीच करीत नाहीत, पण जेवढा वेळ तुम्ही या पुस्तकांच्या हॉटेल मध्ये बसाल किमान तेवढ्या वेळेतील काही काळ तरी पुस्तक वाचावे असे आवाहन मात्र आज्जी करते. असे हे अनोखे पुस्तकांचे हॉटेल आणि वाचन चळवळ पुढे चालवणारी आपली पुस्तक आज्जी.

भाषाप्रभुंच्या वाचनकक्षा

डॉ जगतानंद भटकर | mvkoshjagatanand@gmail.com

एका कवितेमध्ये, कुणाला कवीला शोधायचे असेल तर तडक मुंबई मराठी ग्रंथसंग्रहालय गाठायचे असा काव्यात्म उल्लेख आला आहे. काव्यात्म असला तरी हा अनुभव खरा आहे. मराठी साहित्यातील एकूण एक धाग्यावरील पुस्तके मुंबईच्या या ग्रंथालयात आहेत. कितीतरी कवी लेखक या ग्रंथालयाच्या एका कक्षेत बसलेली दिसतात. नाहीतर हमखास समोरच्या चहा टपरीवर किवा बाजूच्या उडुपी हॉटेलात खिमाप्लेट खाताना दिसतीलच. मराठी साहित्याच्या आत्म्याला स्पर्श करायचा असेल तर या ग्रंथालयात यावे लागते. आणि बाजूला साहित्य अकादेमीचेही कार्यालय आहे ,त्यामुळे कवी येथे सापडतोच. भाषाप्रभूंचं हे असं पुस्तकांच्या सानिध्यात राहणं हे फार नैसर्गिक आहे.

आ. ह. साळुंखे यांच्या गेंडामाळ सातारा येथील घरचे ग्रंथालय पाहण्याचा योग आला. त्यामध्ये वाचलेली पुस्तके, संदर्भ पुस्तके, परिवर्तनवादी विचाराची पुस्तके अशी काही पुस्तकांची साधारण वर्गवारी केलेली होती. संशोधन कार्यासाठी अमरावती विद्यापीठात असताना वसंत आबाजी डहाके यांच्या घरी जायचो. त्यांच्या कवितेवरच संशोधन केलंय पण निमित्त होत ते लेखनाचं. प्रभा गणोरकर यांचा सांस्कृतिक मंत्रालयाचा एक प्रकल्प चालला होता. त्याचा लेखनिक म्हणून त्यांना मदत करत होतो. चोवीस तास हे दोघेही अगदी पुस्तकातच असायचे. डहाके यांचं घर मोठं आहे. आणि घरभर केवळ पुस्तकांचं ग्रंथालयच आहे.

संस्कृत, मराठी साहित्यातील अगदी अभिजात असणारी सगळी पुस्तकं त्यांच्याकडे आहेतच शिवाय जगभरातील नामवंत लेखक, चित्रकार, शिल्पकार यांच्यावरील पुस्तकांचा एक अप्रतिम खजिना येथे आहे. रोमिला थापर, इरफान हबीब ही नाव वाचली होती. त्यांची सगळी पुस्तके डहाके सरांच्या घरी पाहिली. त्या पुस्तकांचा चॉकलेटसारखा गोडकडू वास आजही जाणवतो. घरभर, ग्रंथालयभर पुस्तके अस्ताव्यस्त, नीटनेटकी कशीही ठेवलेली असतात, आणि या पसाऱ्यातून भाषाप्रभू आपली भाषा, आशय, विषय आणि साहित्य शोधतात. साहित्याची इमारत उभी करतात. भरपूर जीवनसत्वे असणारी उत्तम पुस्तकेच हे भाषाप्रभू वाचतात असे नाही. जगण्याचा छोटासाही धागा त्यांना अनुभवाची समृद्धी देतो.

शांता शेळके यांनी त्यांच्या वाचनानुभवाची साधी गोष्ट सांगितली आहे. त्या म्हणतात माझ्या वाचनाला शिस्त नाही आणि ग्रंथालयही नियोजित नाही. बालवयापासून अद्भुतरम्यतेचे त्यांना आकर्षण होते. ही पुस्तके त्यांनी वाचली. पण पुढे ज्ञानेश्वरी, आदिपर्व ही आणि रघुनाथ पंडित आणि वामन पंडित यांचीही पुस्तके वाचली. महाराष्ट्र शब्दकोश आणि भारतीय संस्कृतीकोश हे संदर्भग्रंथही त्यांनी आवर्जून विकत घेतले.

संस्कृतीकोशाची खरेदी रक्कम तर त्यांनी तीन हप्त्यात विक्रेत्याला दिली होती. पुस्तके मिळविण्याची ही असोशी त्यांना साहित्यातील अढळपद देवून गेली. अरुणा ढेरे यांची वाचनकक्षाही अमर्याद.

अरुणा ढेरे यांचे वडील रा.चि.ढेरे भारतीय लोकसंस्कृतीचे थोर अभ्यासक संशोधक. रा.चि.ढेरे यांची पूर्ण हयात संशोधनात आणि वाचनात गेली. घरात मावणार नाहीत एवढी पुस्तके त्यांच्या उशाला कायम असायची. त्यांच्या घरातल्या भितीने कधीही रंग बघितला नाही. पुस्तकाच्या चळती कायम भितीला टेकून ठेवलेल्या असायच्या. घरात कधीही एखादे कपाट विकत घेतलेच तर त्यात पहिल्यांदा पुस्तकेच ठेवली जायची. लोकसाहीत्याच्या संशोधनासाठी क्षेत्रकार्य आवश्यक.

रा.चि यांनी त्यासाठी कितीतरी पोथ्या मिळविल्या. त्यांचा ग्रंथसंग्रह ज्याला अभिजात म्हणता येईल असाच आहे. याच समृद्ध ग्रंथालयावर अरुणा ढेरे यांचे पोषण झाले आहे. त्यांचे लेखन हेही भारतीय संस्कृती आणि साहित्याचा एक आलेखित परिचय करून देणारे आहे.

साने गुरुजी यांच्या श्यामची आई या पुस्तकाचा प्रभाव नसेल असा महाराष्ट्रात कोण वाचक असेल? श्रीराम लागू वृत्तीने नट आणि व्यवसायानेही नट. उमेदीच्या वयात शिक्षणही त्यांनी वैदकीय विद्याशाखेत घेतले. अशावेळी वाचनाकडे ते वळले ते केवळ श्यामची आई हे पुस्तक वाचूनच. मारुती चितमपल्ली मराठीतील मोठे लेखक. निसर्ग आणि पर्यावरण यावरील त्यांचे ललितलेखन हे मराठीच नव्हे तर भारतीय साहित्यात एकमेव आहे. टेक्निकल आणि शास्त्र ह्या त्यांच्या शिक्षणाच्या विद्याशाखा. श्यामची आई हे त्यांनी वाचलेले आणि विकत घेतलेले पहिले पुस्तक.

हा लेखनसंस्कार त्यांना खूप पुढे घेवून गेला. सोलापूर येथील जनरल ग्रंथालयाचे ते नियमित वाचक होते. बकिमचंद्र चटर्जी, रवीन्द्रनाथ टागोर आणि शरदबाबू यांची अनुवादित पुस्तके प्रथमतः त्यांच्या वाचनात आले. खलील जिब्रान या लेखकाचा त्यांच्यावर खूप मोठा प्रभाव आहे. अगदी महाविद्यालयीन वयातच त्यांनी बार्बरा यंग या लेखिकेने लिहिलेले धिस मॅन फ्रॉम लेबनॉन हे पुस्तक विदेशातून मागवून घेतले होते. मारुती चितमपल्ली यांचे लेखन हे निसर्गातील लौकिक अलौकिक सृष्टीचे कधी ललित तर कधी अनुभवजन्य तर कधी संदर्भासहित असलेले ललित लेखन आहे. एकांतवासातील ग्रंथवाचनामुळे नवीन जीवनदृष्टी मिळते हा संदेश देणारी दि बेट ही रशियन कथाकार चेखॉव यांच्या कथेचा त्यांच्या जीवनावर आमुलाग्र प्रभाव पडला. सामवेद, यजुर्वेद, अथर्ववेद, ब्राम्हणग्रंथ, उपनिषदे असे वाचन त्यांनी केले.

'परमेश्वररूपी सुंदर पक्ष्याचं गुढरम्य रूप ज्या कोणास ठाऊक असेल त्यानं ते मला सांगावं" ही ऋग्वेदातील ऋचा वाचूनच त्यांनी पक्ष्यांचा आणि निसर्गाच्या अशा गुढरम्य रूपाचा वेध घेण्याचा चंग बांधला. ऑरिस्टॉटल प्लिनी, ह्युम, मार्शल, ब्लँडफोर्ड जेरडॅन, स्टर्न डेल, लायडेक्लेर, डॅनबार या विदेशी वन्यजीव लेखकांचे साहित्य त्यांनी वाचले.

एस.एल.भैरप्पा हे भारतीय साहित्यातील मोठे कादंबरीकार. उमा कुलकर्णी यांनी त्यांचा जवळजवळ सर्वच कादंबऱ्यांचा मराठीमध्ये अनुवाद केला आहे. समीक्षक मला कसे मोठे समजतात यापेक्षा माझी पुस्तके किती लोक वाचतात यावरून मी मोठा ठरेल ही त्यांची भूमिका आहे. भारतीय महाकाव्यापासून ते आजच्या समकालीन जीवनापर्यंतचे सर्वच धागे त्यांच्या कादंबऱ्यामध्ये आढळतात. पोटभर जेवण मिळण्याची मारामार असण्याच्या त्यांच्या लहानपणी त्यांना फार वाचायला मिळाले नाही. महाविद्यालयीन जीवनात मात्र यमुनाचार्य यासारखे शिक्षक त्यांना मिळाले. त्यांचे ग्रंथालय त्यांनी त्यांच्या वाचनासाठी खुले केले होते. भैरप्पा बिनीचे प्रतिभावंत. हातात पैसे आले तेव्हा ते पुस्तके विकत घ्यायला लागले. केवळ गंभीर आणि ससंदर्भ असणारीच पुस्तके घ्यावीत हा त्यांचा नियम होता.

तत्त्वज्ञान, इतिहास, समाजशास्त्र, भौतिक विज्ञान या विषयावरील पुस्तके वाचण्यावर त्यांचा भर होता. किमान शतकभर ज्या पुस्तकाचे आयुष्य असेल असेच पुस्तक विकत घेण्यासाठी मी पैसे खर्च करतो अशी प्रांजळ भूमिका ते मांडतात. असे असले तरीही दिल्ली वरून म्हैसूरला घरातील सर्व पुस्तके आणताना ती सर्व पुरात वाहून गेली. यावेळी त्यांनी नव्याने सर्व पुस्तके विकत घेवून आपला लेखनप्रपंच सांभाळला. एखाद्या सृजनशील निर्मितीसाठी वापरलेला ग्रंथसंग्रह भैरप्पा यांच्यासाठी निरुपयोगी होतो. नव्या निर्मितीकडे वळले कि ते नवा ग्रंथसंग्रह विकत घेतात. त्यांची ही भूमिका नवनिर्मितीसाठी मार्गदर्शक आहे.

जयंत नारळीकर यांना पुस्तक वाचनाचा वसा वडिलांकडून मिळाला. पैसा गुंतवावा तो पुस्तकखरेदीत ही त्यांच्या वडिलांची भूमिका होती. वाराणसी, मुंबई अशा कोणत्याही मोठ्या शहरात नारळीकर शिक्षण घेत असताना त्यांना लहानपणापासून तेथील पुस्तकांच्या दुकानाची ओढ असायची.

ते तेथून पुस्तके खरेदी करायचे. केंब्रिजला शिकायला गेले तेव्हा त्यांनी तेथील प्रसिद्ध पुस्तकांच्या दुकानाचा शोध घेतला. बोज अँडबोज, हेफर्स, गालोवे अँड पोर्टर ही ती पुस्तकांची दुकाने होती. या मधून जयंत नारळीकर पुस्तके खरेदी करत. खरे तर या ठिकाणी साहित्यातील दिग्गज आणि नोबेल पारितोषिक मिळालेलं शास्त्रज्ञ यायचे. यानिमित्तानेही नारळीकर यांचे विचारविश्व अधिक समृद्ध झाले.

प्रतिभावंतांच्या वाचनकक्षा खूप विविधांगी असतात. प्रतिभेला साधना लागते. मोठा लेखक हा त्याच्या अनुभवाबरोबरच वाचनाची साधना करतो. तेव्हा त्याला जीवनाची मुलभूत सूत्रे गवसतात. वाचन हा आनंदाचा विषय आहे. एकाच वेळी जीवनाची अनेक रूपे वाचनातून पाहायला, अनुभवायला मिळतात. जन्म मिळतो त्याबरोबर एक अनुवंशही मिळतो आपणाला. पण माहित नसतं आपण कोण आहोत, काय आहोत. पुस्तकं आपल्याला आपली ओळख करून देतात. आपला अनुवंश अधिक समृद्ध करतात. आयुष्यभर पुरेल अशी चिरंतन सावली पुस्तकं देतात.

इंग्रजी म्हणजे इंग्लिश

प्रविण सानप | erpsanap@gmail.com

आटपाट नगर बिगर काही नव्हतं पण एक लहानसं गाव व्हतं, हजार बाराशे लोकं अस्तेन गावात. शिरपा च एक घर त्यातलं, दोन पोरी, एक पोर अन बायकू असा शिरपाचा सुखी संसार. शिरपाला लई लिह्या वाचाया मिळालं नाय म्हणून त्यांनी पोरासनी शिकाया धाडल. मोठी पोर तशी हुशार व्हती नेमकीच अकरावी ची परीक्षा देऊन बारावीत बसली व्हती. तशी बारकी नाकटी बी बरीच व्हती, पर मधलं पोर का लई शिकणं असं वाटत नव्हतं. बापानी लई बऱ्या समजून सांगितलं पण छा...पोराच्या डोसक्यात काय घुसत नव्हतं.

पोराचं नाव तसं बापानी चांगलं सतीशराव ठेवलेलं पर सगळा गाव त्याला सत्या च म्हणायचे. जव्हा बघा तव्हा ह्यो सत्या काही ना काही खेळत असायचा. बाप पार कदारला व्हता त्याला. कसं बसं मास्तरनी त्याला नववी पातूर पास केलं व्हतं. या साली सत्या मॅट्रिक ला जाणार व्हता, पोरग बाकीच्या इश्याचा अभ्यास तसा बरा करीत व्हता पर इंग्रजी म्हणलं की पाक घसा कोरडा, अंगासनी घाम, आणि हात पण गार. शिरपाला माहीत व्हतं पोरग इंग्रजी मधी मार खातंय म्हणून त्याला टिविषन लावून दिली व्हती. मन नाय म्हणतंय पण काय करणार बापासमुर काय बी चालत नव्हतं. टिविषन वाल्या मास्तर नि त्याला एक भली मोठी डिक्शनरी दिली व्हती. सत्या ला खरं तर जनावरं चराया घेऊन जाया लई आवडायचं. ह्यो आपलं सारख ती डिक्शनरी अन जनावर घेऊन निघायचा, म्हणून शिरपाला बी बरं वाटत व्हतं. सत्या त्या डिक्शनरीतला एक एक शब्द वाचायचा पार पुऱ्या सलात शंभर पानं बी वाचून झाले नसतेन. त्यानी त्या डिक्शनरी चा एक मातर चांगला उपयोग केला व्हता, दुपारी दाबून खायचं अन डोक्याला उशी ती डिक्शनरी घ्यायची. झोप अन चार एक वाजेल विहिरीत एक उडी. असा हा कार्यक्रम रोजचाच चाललेला.

आता मॅट्रिक ची परीक्षा जवळ आलेली म्हणून बाप बी सत्याला जनावर चरायला घेऊन जाऊ देत नव्हता. त्याला अभ्यासाला बशीत व्हता. सत्याचे बाकीचे इशय चांगले झाले पर इंग्रजी व्हता तसाच व्हता. कसे बसे पेपर दिले. ज्या दिशी पेपर झाले त्याच दिशी सत्या मामाच्या गावाला पळाला. चांगला दीड एक महिने सत्या तिकडंच रायला. निकाल जवळ आला तसा शिरपानी त्याला बोलून घेतला. आठ दिवसावर निकाल लागणार व्हता.

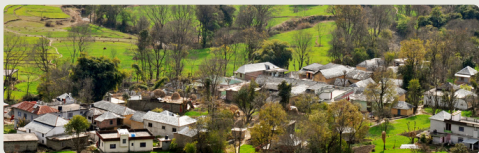

सत्याची भूकच मेली व्हती. कसेतरी ते आठ दिवस गेले अन त्यो सलामी घायचा दिस उजाडला. सतीश रावांनी झेंड्याल सलामी देऊन इंग्रजी विषयात गटांगळी खाल्ली व्हती. आकरा बाराचा वेळ असणं साहेब आले व्हते, शिरपा नेमकेच जनावर दवणीचे सोडीत व्हता. शिरपानी निकाल काय लागला ईचारल पण सतीशराव काहीच बोलले नाहीत. शिरपानी हातातला कागुद हिसकावून घेतला.

निकाल बघता बघता सनकुन त्याच्या कानाखाली आवाज काढला. तव्हा ती लांबूनच बघत व्हती. आता याच काही खरं नाही हे तिला समजून चुकलं व्हत. बापानी पडलेलं दांडक घेतलं अन सतीश रावांचा सत्या करुन टाकला.

बिचारी ती काहीच करू शकत नव्हती. तिच्या डोळ्यात पाणीच यायचं बाकी व्हत, सत्या आता पुरा लाल झाला व्हता. बापानी कटाळुन ते दंडुक फेकून दिलं अन डोक्याला हात लावून खाली बसला. तसा सत्या पण ते सहन करणारा व्हता पर त्याच्या डोसक्यात भलताच राग गेलेला. ताडताड तिथून निघाला तसा ती बी त्याच्या माघ निघाली. त्यो तिला सांगत व्हता तू माह्या माघ येऊ नगस पर ती आपल्या बोचच्या पावलांनी त्याच्या माघ येताच व्हती. चालता चालता त्यो तिला सगळं सांगत व्हता, त्यानी किती अभ्यास केला व्हता पर इंग्रजी त त्यो नापास झाला व्हता. पहिल्यापासूनच त्याला काय इंग्रजी जमली नव्हती.

आता मात्र सत्याचा राग ढगाला पोचलो व्हता, रागात त्यानी कसारा उचलला अन बाभळीच्या झाडाला फासा टाकला. ती आता पुरी घाबरली व्हती. सत्या पळत येऊन विहिरीत उडी टाकत “म्हशीला” म्हणाला आग बापानी लई धुतलाय अंग जरा थंड करुन घेतो. तशी म्हैस खुश झाली, सत्यानी बी चांगल्या दोन चार उड्या मारल्या अन म्हणला बघू आता पुढच्या आकटुबर ला. आता इंग्रजी नाय इंग्लिश इशय काढायचा हाय. पुढं सतीश रावांच काय झालं ते नंतर कधीतरी पाहू.

संत सावता महाराज

निमिषा सुर्यकांत नार्वेकर | nimishanarvekar123@gmail.com

भक्ती व संसाराची सांगड घालून
भक्तिमार्ग ज्याने दाखविला;
विठ्ठलभक्त ऐसा तो, ज्याचे
नाव आहे संत सावता !...

दिसे त्यास मळ्यात स्वरूप
श्रीहरी विठ्ठल पांडुरंगाचे
सांगे तो प्रत्येकास,
संसारात राहूनही करता येते
ध्यान ईश्वराचे !...

करुनी व्रत निष्ठेने देतो
घडे तो जनसामान्यांस;
धार्मिक प्रबोधन व भक्ती प्रसाराचा
सांगतो उचित मार्ग तो सर्वास !...

घेऊया दर्शन विठोबाचे जाऊनी पंढरपुरी,
करे अट्टहास हा नागाताई जेव्हा
सांगे सावता मुलीस तेव्हा;
दडलाय अगं तो चराचरातंच, अवघा
माझा विठुराया, माझा विठुराया !...

बोले रखुमाई विठ्ठलास जेव्हा
कोण भक्त तुमचा ऐसा
जो पंढरपूरात न येताही,
आहे तुमच्या हृदयापाशी !...

सांगे विठोबा तेव्हा रखुमाईस,
हा पाहा, सावता माळी जो
साधतोय परमार्थ राहूनी प्रपंचात
गातोय अभंग, करुनी प्रबोधन समाजात !...

विठ्ठला

गिरीश कुमार कांबळे । kamblegirishkumar@gmail.com

सावळे तुझे रूप उभे विटेवरी
बघताक्षणी मनाला प्रसन्न करी

तुळशी माळ घालावी असा अट्टाहास तुझा नसावा
मिनिटाच्या नामस्मरणात तुझा खरा भक्त दिसत असावा

वर्षातून तीन वेळा अवधी पंढरी तुझ्या नावाने दुमदुमते
राम कृष्ण हरी म्हणत वारकऱ्यांची
मांदियाळी चंद्रभागेच्या काठावरती अवतरते

चंद्रभागा किती नशीबवान असावे
रोजच तुझ्याजवळ यासारखे भाग्यवान कोणी नसावे

भेटण्यास तुला डोळे आतुर झाले वेड्या तुझ्या
भक्ताला दर्शन देऊन तू दृष्टांत द्यावे

सोबतीला पाठीशी तूच असावा
वादळात उभे राहण्यास आत्मविश्वास दुसरा कोणता नसावा

अदृष्य स्वप्न

अॅड. सुयोग शहाजी मोलाने (भोसले) । +९१७०३९२०६५३६

एके दिवशी काय जाहले , स्वप्न मजला अद्रुत पडिले ।
समाजाचे हे रूप पाहुणी , मन सारे गहीवरले ॥
द्वेषाने त्या संप केले , अन्यायाने बंड केले ।
लोकशाही राष्ट्राचे या , जातीवादाने खंड ॥

राजद्रोह, राष्ट्रद्रोह अन , भ्रष्टाचाराने गेलो वाया ।
कथा अडाणी शेतकऱ्याची , जाईल का कुणी पहाया ॥
माता भगिनींचा आदर नाही , स्नेहाचा मुळी पिर नाही ।
जाती- धमांचे मुखवटे घालुनी , कंपणची शेतु खाई ॥

क्रूरतेवर स्वार जाहलो , माणसकीचे खुनी जाहलो ।
दारुच्या प्रती घोटाबरोबर , पापाचेही ऋणी जाहलो ॥
एके दिवशी काय जाहले , स्वप्न मजला अद्रुत पडिले ।
समाजाचे हे रूप पाहुणी , मन पन्हा गहीवरले ॥

मनास जरी हे स्वप्न दिसले , डोळ्यास मात्र सत्य दिसे ।
फुले, आंबेडकरांच्या शिकवणीने स्वप्नातही आज वास्तव दिसे ॥

वारसा

शिवाजी सांगळे, बदलापूर | sangle.su@gmail.com

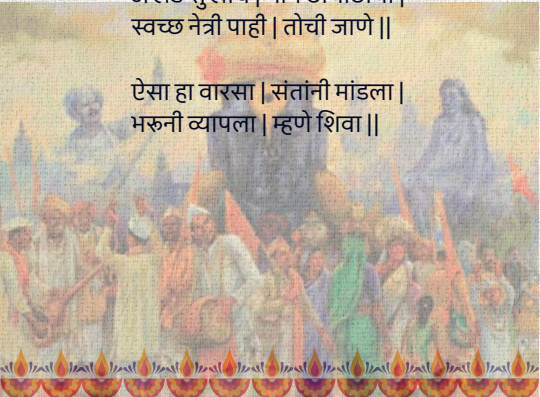
भोग ना चुकले | कुणा ते कर्माचे |
फळ सुकृताचे | जीवा लाभे ॥

राहे जो जगती | सत्कर्म करोनी |
आनंदी होऊनी | भोगे सुख ॥

कर्म श्रेष्ठ जाण | ठेवोनीया भान |
तया सर्व मान | जगी येथे ॥

अखंड सुखाचे | मार्ग ठायीठायी |
स्वच्छ नेत्री पाही | तोची जाणे ॥

ऐसा हा वारसा | संतांनी मांडला |
भरुनी व्यापला | म्हणे शिवा ॥

राष्ट्रप्रेम व आम्ही

शिवाजी सांगळे, बदलापूर | sangle.su@gmail.com

असते सहजसोपे, राष्ट्रप्रेम समजतो आम्ही
म्हणून दोन दिवस ध्वज फडकावतो आम्ही

स्वैर वागतो स्वातंत्र्यात स्वतःच्या आणखी
बलिदान अनाम सैनिकांचे विसरतो आम्ही

एकता, बंधूभाव, स्वच्छता अन् कर भरणा
कर्तव्ये ही इमानेइतबारे का पाळतो आम्ही

असावा मनी राष्ट्राभिमान सदैव, तरीही हा
दिखावा केवळ दोनदाच का करतो आम्ही

स्वकर्तव्ये पाळून जपावा खरा देशाभिमान
विचारु प्रश्न मनास खरे कसे वागतो आम्ही

सारं कसं निवांत चाललंय...

रोहन मगदुम । mail.magdumrohan@gmail.com

जनतेला भारनियमनामुळे,
४४० व्होल्टचा शॉक दिलाय
सरकार पण अपयशाची,
धूळ झटकू लागलंय
तरीपण तुम्ही आम्ही म्हणतोय,
सारं कसं निवांत चाललंय...

महाराष्ट्रात डरकाळी फोडणारा,
दिल्लीत मांजरासारखा वागतोय
औट घटकेच्या पदासाठी,
इमान विकून बसतोय
मातीशी इमान राखणाऱ्याला,
मरण स्वस्त झालंय

मुंबापुरीतील मराठी माणूस
देशोधडीला लागलाय
दुधात पाणी घालणारा भैय्या
मुंबईकर झालाय
यादवीमुळे विरोधी पक्षाचे
बळ सारं सरतंय
तरीपण तुम्ही आम्ही म्हणतोय
सारं कसं निवांत चाललंय...

सभासदांच्या जीवावर
संचालक मंडळ गब्बर झालंय
सहकाराच्या नावाखाली
शेतकऱ्याला चांगलंच लुटलंय
प्रशासनाला पण भ्रष्टाचाराच्या
कॅन्सरनं गांजलंय
तरीपण तुम्ही आम्ही म्हणतोय
सारं कसं निवांत चाललंय....

पुराच्या भीतीने
माणसाचं मन मोडून पडलंय
महागाईच्या भस्मासूराने
जगणे मुश्किल करून ठेवलंय
दारिद्र्य नशिबी आलंय
तरीपण तुम्ही आम्ही म्हणतोय
सारं कसं निवांत चाललंय...

जागा हो मराठी माणसा
जग मंगळावर चाललंय
विज्ञानाच्या युगात विश्व
मुठीत सामावू पाहतंय
पण स्वार्थी हट्टापाई
माणुसकीचं नातं तुटू लागलंय
तरीपण तुम्ही आम्ही म्हणतोय
सारं कसं निवांत चाललंय....

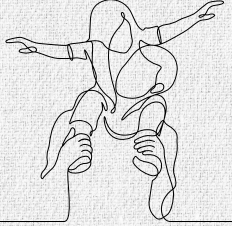

बापमाणूस

गिरीश कुमार कांबळे । kamblegirishkumar@gmail.com

जगण्याच्या धडपडीत बाप नावाचे
आधारकाई सोबत असावे लागते ,
आपल्या प्रत्येक हालचालीला
आधार म्हणून त्यांचे नाव असते .

नवऱ्याचा बाप होतो
पोराला बघून रडणारा बाप असतो ,
रात्र रात्र जागून काळजी घेणारा बाप असतो
जबाबदारीच्या ओझ्याखाली कधी न दबणारा
बाप असतो .

पोराला जत्रेत घेऊन
फिरणारा पण बाप असतो ,
पोरांचं चुकल तर पायातले
हातात घेणारा बाप असतो .

बाप म्हणजे कधी न दिसणारे
आभाळभर मायचे छत्र असते ,
हे पोराला बाप झाल्याशिवाय
कळत नसते .

आईवर लेख कविता लिहिणारे लेखक
बापासाठी मात्र वांज ठरतात ,
बापालाही कधीच वाटत नाही
आपल्यावर लिहावे
कारण आभाळावर जेवढं
लिहाल तेवढे कमी असावे .

लेक सासरी जाताना घट्ट मिठी मारून
रडणारा बाप असतो ,
रडणे काय ते माहीत नसणारा
धबब्यासारखे ओथंबून रडणारा
बाप असतो .

लहान पोराला डोक्यावर घेऊन
चालणारा बापच असतो ,
पण पायात रुतणारे काटे
न दाखवणारा बाप असतो .

बापाला बघितले की पंढरीचा
पांडुरंगच भासतो
युगे अठ्ठावीस तुमच्यासाठी उभा ,
बाप म्हणजे समुद्रातले जहाज असते
खंबीर आधारच दुसरे नाव असते .

बाप लेकीचं नातं

योगीता शेळके | nsyogita@gmail.com

त्या दोघांच नातं
एका सुरेल गाण्यासारखं....
तिच्या हास्यात
त्यांना सुर गवसल्यासारखं

त्या दोघांच नातं
चंद्र तार्यासारखं....
त्यांच्या खेळांनी
सगळं आकाश व्यापून टाकल्यासारखं

त्या दोघांच नातं
ऊन आणि पावसासारखं...
सोबतीने भवती
इंद्रधनुष्य पसरवल्यासारखं

त्या दोघांच नातं
मंद वार्यासारखं....
अलगद गालावर
छानसं हसु उमटवणारं

त्या दोघांच नातं
आई मुली सारखं....
जन्म न देताही
कायमची नाळ जोडल्यासारखं

गाव आणि शहर

संदीप साळुंखे | sandysalunkhe32@gmail.com

काही काळ शहरात राहिल्यावर कळले की,
हे सगळ मोह-माया आहे याच्यापेक्षा माझ छोटस गांव बर हाय ||

शहरातल्या त्या जगमगत्या लाइटांपेक्षा, माझ्या गावतल अंधार बर हाय ।
तिथले नागमोडी पर्वताएवढे ऊंच रोडपेक्षा, माझ्या गावातले मातीचे रस्ते
बरे हाय ।

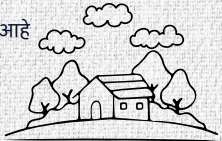
शहरात गर्दी मध्ये उभे राहून आपला मानुस दिसत नाही,
गावाकडे मदत केल्याशिवाय कोणी राहत नाही ।

शहराच्या सोसाइटी मध्ये AC मधली हवा ठंड असेल पण
माझ्या गावाकडच्या हवाला तोड नाही हे पण तेवढच खर हाय ।

शहरातली पोरांना फ्रास्ट फूड शिवाय राहावत नाही,
आणि आमच्या गावातली पोरांना आईच्या भाकरी आणि
चटनी शिवाय पोट भरत नाही ।

शहरात मानुस मेल्यावर कोणी ठेवायला येईल का नाही हे टेंशन असते,
पण माझ्या गावात चार माणसे आल्याशिवाय राहत नाही ।

म्हणून सांगतो शहर हे सगळ मोह-माया आहे
याच्यापेक्षा माझ छोटस गांव बर हाय ।

क्षण क्षण आयुष्य

प्रवीण कलंत्री | Kalantripravin@gmail.com

रात्रीचे अकरा वाजून गेले होते. रहदारी अगदीच विरळ झाली होती. हॉस्पिटलच्या परिसरातील शांतता उगीचच मन विषण्ण करीत होती. बाईक पार्किंगला लावून तो हॉस्पिटलच्या लॉबीमध्ये आला. संध्याकाळी असलेली गर्दी पूर्णपणे कमी झाली होती. दोन-तीन जण खुर्चीवर बसून पेंगत होते. रीसेप्शन काउंटरवरची मुलगी ओळखीचं हसली. दुपारी त्याने पैसे भरले तेव्हाही तीच होती. त्यानेही कृत्रिम हसून प्रतिसाद दिला. आणि बाजुलाच असलेल्या गणपतीच्या मूर्ती समोर थबकला. सध्या तरी त्याला सगळ्या देवतांच्या आशीर्वादाची गरज होती. हात जोडून मनोभावे प्रार्थना करून तो लिफ्टच्या दिशेने चालू लागला.

सेकंड फ्लोरला लिफ्ट मधून बाहेर पडतानाच त्याला समोर डॉ. मकवाना दिसले. त्याच्या भावाच्या रुम मधूनच ते येत होते. त्यांना बघून तो थबकला. त्याच्याकडे बघून डॉक्टर हसले, मनात असूनही त्याला हसता आलं नाही, मनाचा प्रत्येक कोपरा उदासीने व्यापलेला होता. हेच डॉ. मकवाना उद्या त्याच्या भावाचं ऑपरेशन करणार होते.

" गुड इव्हनिंग रंजन, रात्री थांबणार आहेस का ? तशी गरज नाहीये. आम्ही सगळे आहोत तुझ्या भावाची काळजी घ्यायला. राहिला तरी मी हरकत घेणार नाही. "

" उद्याचा दिवस कोणता आहे हे माहित आहे पण कसा आहे हे माहित नाही ! " खोल गेलेल्या आवाजात तो उत्तरला.

" असा नर्वस होऊ नकोस, बघच तू.... उद्या ऑपरेशन नंतर तुझा भाऊ एकदम खडखडीत बरा होईल अगदी पूर्वीसारखा. "

डॉ. मकवाना आश्वासक सुरात बोलत होते, " जो माणूस फ्रंटवर एकदा नव्हे अनेकदा मृत्यूशी शेकहंड करून आलाय तो काय असा किड्यामुंग्यासारखा मरायला ? तो सोल्जर आहे रंजन, याही परिस्थितीत सोल्जर सारखाच वागतोय, थोडासुद्धा घाबरलेला दिसला नाही मला. त्यालाच भेटून येतो आहे आत्ता. ऑपरेशन करण्याअगोदर पेशंटची मानसिक तयारी कितपत आहे याची चाचपणी करीत होतो. त्याच्याशी बोलताना मला एक सारखं जाणवतोय की कदाचित माझच डायग्नोसिस चुकतंय की काय. ... "

" मी सोल्जर नाही डॉक्टर, मृत्यूशी कधीच आमना सामना झाला नाही माझा. त्यामुळे कदाचित मी घाबरत असेल. पण दादाने माणसं किड्या मुंग्यांसारखी मारताना उघड्या डोळ्यांनी बघितली असेल... शिवाय त्याला वाटत असावं की मी आता मोठा झालोय, कमावता झालोय, मला त्याच्या आधाराची गरज नाही, म्हणून तो बेडर झाला असावा."

" म्हणजे तू गृहीत धरलय की ऑपरेशन फेल होणार "

" तसं काही नाही पण मी घाबरलोय. वडील असतानाच्या आठवणी फारशा नाहीत, त्यांच्या जागी मला दादाचाच चेहरा दिसतो. त्यानेच मला जगाची ओळख करून दिली. "

"तू त्या सोल्जर चा भाऊ शोभत नाही तुझ्यापेक्षा तुझी वहिनी कितीतरी धीराची आहे. तुझ्यासारखी निराश झालेली नाही ती. सोल्जर ची बायको शोभते खरी ! " त्याच्याच्याने पुढे बोलवलं नाही.

" चल, लावतोस बेट उद्याचं ऑपरेशन फेल झालं तर मी प्रॅक्टिस सोडून देईल आजवर कमावलेलं नाव पैसा सगळं सोडून संन्यास घेईल. " तो कसंनुसं हसला.

" दॅट्स लाईक अ गुड बॉय ! " डॉक्टर त्याच्या खांद्यावर थोपटत म्हणाले.

" विश यू ऑल द बेस्ट ! " चेहऱ्यावर ओढून ताणून हास्य आणून तो म्हणाला.

" थॅक्स ! " त्याचा हात दाबत डॉक्टर मकवाना म्हणाले, " तसा मला कॉन्फिडन्स आहे मीच जिंकणार, बाय द वे भाऊ झोपला असेल तर त्याला डिस्टर्ब करू नकोस. आणि महत्वाचं म्हणजे तुझ्या मनातली निराशा काढून टाक. विश हिम लाँग लाइफ..गुड नाईट !

डॉक्टर गेल्यावर त्याला जाणवलं आपलं मन हलकं झालंय, निवळून गेलंय. तो रूम मध्ये शिरला, भाऊ झोपला होता.

स्वातीवहिनी खिडकीशी उभी राहून बाहेरच्या अंधारातलं जग बघत होती. त्याची चाहूल लागल्यावर ती वळली,

तिच्या डोळ्यांच्या कडेला साचलेलं पाणी त्याच्या नजरेतून सुटलं नाही. परत त्याच्या मनावर उदासीची जळमट चढायला लागली.

कॉटवर दादाचा नुसतेच चेहरा दिसतोय अन्यथा त्याच्या शरीराचा मागमुसही नव्हता. फक्त एक चादर पसरलेली आहे असं वाटलं त्याला. एकेकाळचं देखणं वास्तुशिल्प काळाच्या थपडा सहन करीत भगना अवशेषात शिल्लक असल्यासारखं.

" जेवून आलास ना तू ? "

"अं.. हो.. " भानावर येऊन तो उत्तरला. खोटं बोलला होता. सकाळी माईनी जबरदस्तीने दोन घास खायला लावले तेवढेच. वहिनी ही जेवली नव्हतीच. स्टुलवर टिफिनबॉक्स तसाच पडलेला दिसला.

' गुड्डी त्रास देत नाही ना? "

तुझ्यासारखीच समजूतदार आहे ती, काहीच हट्ट करीत नाही, काही मागत नाही, शहाण्यासारखी वागते, असं बोलावंसं वाटलं त्याला. पण काही न बोलता दिवसभर ढोर मेहनत करून थकलेल्या कामगारासारखा बाजूच्या खुर्चीवर बसला. " रंजन, कोणत्यातरी मल्टिप्लेक्स ला तिसरी मंझिल लागलाय, कोणीतरी सांगत होतो. हे घरी आले की सीडी आणूया. जुन्या गाण्यांचा फार वेड आहे ह्यांना."

त्याने मान वळवून दुसरीकडे बघायचं नाटक केलं खरं पण वहिनीला त्याच्या डोळ्यातलं पाणी दिसल्याशिवाय राहिलं नाही.

" रंजन, गुड्डी वाट बघते आहे ना ह्यांची, माई यांच्या वाटेवर डोळे लावून बसल्या आहेत ना. .हे बरे होतील, नक्की बरे होतील..अगदी पूर्वीसारखे.., तुझी चेष्टा करतील पोरगी बिरंगी गटवली की नाही विचारतील, ट्रीप अरेंज करतील, जुन्या गाण्यांवर पायाने ठेका धरतील. सगळं काही अगदी पूर्वीसारखं होईल, आपले जुने सुखाचे दिवस परत येतील रे वेड्या, पण प्लीज. . तू असं रडू नकोस, किमान माझ्यासाठी तरी, तुला रडताना बघितल्यावर माझा ही धीर खचतो रे.. " वहिणीचे शब्द घशात अडकू लागले. डोळे भरून आले.

" डॉक्टरांनी लावलेली बेट जिंकावी सगळी जिंदगी देऊन टाकेल त्यांना. . "

" माझ्याशीही बेट लावली डॉक्टरांनी. आयुष्यात पहिल्यांदा वाटतं आपण हरावं, हरल्यावरच जिंकण्याचा आनंद लुटता येईल आपल्याला.. "

त्याने डोळे पुसले घड्याळात बघितलं एक वाजत आला होता सहा वाजता ऑपरेशन सुरू होणार होतं.

एकदा ग्राउंड वर परेड करताना चक्कर आली त्याला. धाडकन खाली कोसळला, बेशुद्ध पडला..इतरांनी तोंडावर पाणी वगैरे मारून शुद्धीवर आणलं, डॉक्टरांकडे नेलं, व्यवस्थित तपासून झाल्यावर त्याने डॉक्टरांच्या सगळ्या प्रश्नांना उत्तर दिली..कधी कधी अचानक डोकं दुखतं इतकं की डोकं फोडून टाकावंसं वाटतं. फार वेळ नाही..जेमतेम पाच एक मिनिटं..

पण तेवढा वेळ डोकं दुखण्याऐवजी मरण बरं..असं वाटू लागतं. नॉर्मल वर आल्यावर काही वेळापूर्वी झालेल्या असह्य वेदनांचा काहीच मागमुसही नसतो. अधून मधून डोकं दुखण्याच्या वेळी चक्करही येतात सहा-सात महिन्यांपासून असं होत होतं यावेळी ग्राउंडवर झालं म्हणून सगळ्यांना समजलं.

त्याला आर्मी हॉस्पिटलमध्ये ऍडमिट करण्यात आलं. तिथे सगळ्या तपासण्या झाल्या, ब्लड यूरिन कार्डिओग्राम सिटीस्कॅन एक्स-रे सगळं झालं. अनेक मशीन समोर त्याला उभा आडवा करण्यात आला. मनातल्या मनात तो धास्तावून गेला..थोडा वेळ असे वेदनांनी डोकं ठणकत म्हणजे इतका मोठा गंभीर आजार असतो का..!

सगळे रिपोर्ट आल्यावर त्याला जबरदस्ती मेडिकल लिव्ह घ्यायला सांगून पुढच्या ट्रीटमेंटसाठी विख्यात न्यूरोलॉजिस्ट डॉक्टर मकवानांकडे पाठवण्यात आलं. पार वैतागून गेला तो..!

दोन पाच मिनिटांचा हे दुखणं सोडलं तर नॉर्मल आहे ना मी मग कशाला हा पसारा. ..काही गंभीर आजार असेल तर स्पष्ट सांगून टाका ना, काहीही ऐकायची तयारी आहे पण नाही बसलेत आपलं घोळवित..

त्याचवेळी त्याच्या हातात रिटायरमेंट ची ऑर्डर पडली त्याला सक्तीने निवृत्त करण्यात आलं होतं मेडिकल बेसवर.

खूप खवळला तो आपण निरोगी असून आपल्याला कसलाही आजार नाही. आपण कोणाच्यातरी डोळ्यात सांगतोय म्हणून आपल्याला रिटायर्ड करण्यासाठी डिपार्टमेंट गेम केला आहे असं वाटत होतं त्याला रागाच्या भरात ऑफिसरशी भांडला ही.. म्हातारा झालोय का मी ? चला..माझ्यासोबत पळा दहा किलोमीटर, विन पॉईंटला सगळ्यांचे अगोदर पोहोचेल, झालंच तर येतांनाही परत दहा किलोमीटर पळत येईल दम सोडणार नाही....

शेवटी थकून भागून घरी आला.

डॉ. मकवानांना भेटला.

परत सगळ्या टेस्ट.

ब्रेन ट्युमर..... आर्मी हॉस्पिटलच्या डॉक्टरांची शंका खरी ठरली.

मेंदूला एका ठिकाणी गाठ आलीये ऑपरेशन करावंच लागेल.

मेंदू वरचे ऑपरेशन पुष्कळदा अयशस्वी ठरतात किंवा माणूस आयुष्यभरासाठी विकलांग होतो. असं कुठेतरी त्याच्या वाचनात आलं होतं. हृदयात धडाधड स्फोट होत राहिले.

आपण मरणार. ..नक्की मारणार...घाबरलो. .. मृत्यूला घाबरलो. .. फ्रंटवर असताना जगण्याची आसक्ती सोडून द्यायचो. परत यायची शाश्वती नसायची, नक्की मरणार अशी खात्री असूनही कितीदा तरी मृत्यूच्या जबड्यात जाऊन सही सलामत परत आलो त्यावेळी कधीच मृत्यूची भीती वाटली नाही मग आता का घाबरतोय आपण ? यापूर्वीही मृत्यू फक्त हुलकावणी देऊन निघून गेला, तसंच याही वेळेला होईल.३६ म्हणजे काही मरण्याचा वय नाही. मरण यायचं असेल तर कुठे येईल फ्रंटवर, एकसीडेंट मध्ये, ऑपरेशन टेबलवर..कुठेही...आपण अमर पट्टा घेऊन आलेलो नाही. आज नाहीतर उद्या, केव्हा तरी तो येणारच ना..आपण आपलं तयारीत राहिलेलं बरं..!

कितीही झालं तरी तो एक सोल्जर होता मृत्यूला त्याने अनुभवलेलं होतं पटापट माणसं मरताना बघितलं होतं नजर मेली होती मन खंबीर झाला होतं. आता तर तो स्वतःहून मृत्यूला आलिंगन द्यायला तयार होता.

माई आता म्हाताच्या झाल्यात. आपण काय आणि रंजन काय त्यांना दोघेही सारखेच. रंजन सुखात ठेवीन त्यांना. नाही तरी घरापासून आपण दूरच राहिलेलो आहोत. स्वाती धीरोदत्तपणे सहन करील सगळं. बाप बनवून गुड्डीला वाढवील. फारसा त्रास होणार नाही. पेन्शन येईलच, शिवाय पीएफ ग्रॅज्युटी वगैरे सगळे पैसे मिळतील. रंजनही अंतर देणार नाही म्हणा, गुड्डी त्याच्याशिवाय राहू शकत नाही. हळवा आहे तो, फार मनाला लावून घेईल. पण काळाच्या ओघात सगळं विसरेल लग्नानंतर स्वतःच्या संसारात रममाण होईल.

सगळी तडफड शांत झाली. मनाची ऊलाघाल संपली. मृत्यूचे स्वागत करायला सज्ज झाला तो. परिस्थितीचं योग्य मूल्यमापन केल्यानंतर उगीच त्रागा कशाला..?

दुसऱ्याच क्षणी वेगळा विचार उद्भवला. जिवंत राहिलो.. तर...

कदाचित शरीर लोळागोळा होऊन पडेल. गुड्डी जवळपास फिरणार सुद्धा नाही. स्वाती करेल सफाई सगळ्या उत्सर्जनाच्या घाणीची. मास्क लावून वास सहन करेल. कदाचित....! आणि नाही केल तर...माई नक्की करतील,आई आहे ना..! रंजन एखादी नर्स ठेवील आपल्या देखभालीसाठी....किती दिवस.. किती महीने...महत्प्रयासाने त्याने डोक्यातले सगळे विचार बाजूला केले. तो स्वतःशीच उदासवानं हसला.

उद्याचा दिवस निर्णायक आहे. डॉक्टरांनी स्वातीशी बेट लावलीयं, आपण पराभूत व्हावं असं तिला वाटतंय, रंजनलाही तसंच वाटतं, अरे..काय जीणं हे.. पराभव मान्य करायला तयार आहेत ! तो सुरजित. पाकिस्तान्यांच्या हातात सापडल्यावर स्वतःच्या हाताने छाताडात सुरा खुपसून घेतला. मेला, पण हरला नाही ! आणि हे वेडे. .सोल्जरच जगणं काय असतं हे सोल्जरच्या सोबत राहूनही कधी समजू शकले नाही, वाईट वाटतं ते एवढेच.

मघाशी स्वाती म्हणत होती, तिसरी मंझिल ची सीडी घरी गेल्यावर बघू, घरी कशाला... इथेच आणा...सगळे मिळून बघू.. रमून जाऊ आपण, हे रडत बसतील.

काहीच सांगायला नको, झोपेच नाटक बरं, सगळं व्यवस्थित पार पडलं तर हसतांना बघू त्यांना. रडके उदास चेहरे नको बघायला.

ऑपरेशन थिएटरचा लाल दिवा विझला तेव्हा पाच वाजून गेले होते. सकाळी सहा वाजता सुरु झालेला ऑपरेशन तब्बल आकरा तास चाललं होतं. डॉ. मकवाना थकलेल्या शरीराने ओढलेल्या चेहऱ्याने बाहेर आले. सगळ्यांच्या नजरा आपल्यावर खेळलेले आहेत याची जाणीव होती त्यांना. हसून रंजन कडे बघत म्हणाले " तसं ऑपरेशन सक्सेस झाले पण पेशंट शुद्धीवर येईपर्यंत फार काही सांगता येणार नाही."

नजरेतली उत्सुकता विझली, मनात देवाची आळवणी सुरु झाली.स्ट्रेचरवरून ऑपरेशन थिएटर बाहेर येतानाचा त्याचा देह बघून रंजनला भडभडून आलं. स्वातीने हुंदका दिला, त्याच्या दोन्ही बाजूला स्टँडवर बाटल्या उलट्या लटकवलेले होत्या.त्याच्या नळ्या हिरव्या चदरीखाली कुठेतरी त्याच्या देहात खुपसलेल्या होत्या.ऑक्सिजन सिलेंडरच्या नळ्या नाकात घुसवलेल्या...नाकावरचा रबरी फुगा फुगतोय..कमी होतोय..परत फुगतोय..

डोक्याला बांधलेल्या भल्यामध्ये बँडेज मधून त्याचे मिटलेले डोळे तेवढे दिसत होते. आय सी यु च्या बाहेर दोघ उभे होते एकमेकांच्या नजरा चुकवीत, सेकंदा मागून सेकंद पसार होत होते मिनिटं मागून मिनिटे सरकत होतो एक एक तास पलटत होता. रात्र काजळत होती. रंजनने काहीच खाल्लेलं नव्हतं. स्वातीने तर सकाळपासून पाण्याचा थेंबही घेतला नव्हता. झोप येण्याचा प्रश्न ही नव्हता. घरी माईनी सगळे देव पाण्यात ठेवले होते. पहाटेच्या सुमारास अचानक आय सी यु तील लगबग वाढल्यासारखी वाटली. रेसिडेन्सीअल डॉक्टर खूप घाईने आत गेले होते. रंजन चरकला...

थोड्याच वेळात डॉक्टर मकवाना येताना दिसले. रंजन कडे पूर्णपणे दुर्लक्ष करून ते आत गेले. स्वाती भितीला टेकून उभी होती पण तिच्या डोळ्यातून ओघळणारे पाणी रंजनला दिसले. किमान या क्षणी तरी तो कोणालाही धीर देऊ शकत नव्हता...

पुष्कळ वेळानंतर डॉक्टर मकवाना बाहेर आले. स्वातीकडे दुर्लक्ष करून रंजन च्या खांद्यावर थोपटल्यासारखं करीत म्हणाले, " सकाळपासून व्रतस्तासारखे उभे आहात, जा तुम्ही दोघेही काहीतरी खाऊन घ्या, थोडी विश्रांती घ्या, " रंजन चे ओठ थरथरले,

" तो कोमात गेलाय. " मंद आवाजात डॉक्टर म्हणाले. " काही मिनिटे, काही तास, काही दिवस...सांगू शकत नाही. जोपर्यंत त्याचा श्वास चालू आहे तोपर्यंत आम्ही प्रयत्नांची पराकाष्ठा करणार. फिफ्टी-फिफ्टी चान्सेस अजूनही आहेत देवावर विश्वास ठेवा पोरांनो..! "

डॉक्टरांसोबत असलेली नर्स एकदम स्वाती कडे धावली. ती खाली कोसळत होती. रंजन थिजलेल्या डोळ्याने तिच्याकडे बघत होता.

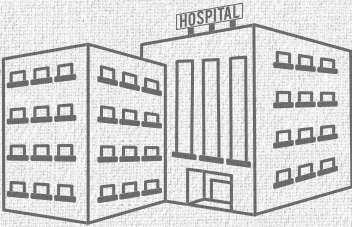
विश हिम लॉन्ग लाईफ...हे कसलं लॉन्ग लाईफ, क्षणाक्षणाला मारणारे हे भिक्कारडं लाईफ..त्याला असं जगवण्यापेक्षा मारून टाका. तुम्ही हरलात तरी मी म्हणणार नाही प्रॅक्टिस सोडा, संन्यास घ्या..एवढंच म्हणून, त्याला असं थोडं थोडं करून मारू नका. त्याला मुक्ती द्या, या क्षण क्षण आयुष्यातून त्याला मुक्त करा. ही तडफड सोलजरला सहन होणारी नाही....

डॉक्टरांनी हात पसरवले आणि गुडघे दुमडून खाली कोसळणाऱ्या रंजनला सावरले. त्याची शुद्ध हरपायला लागली होती.

रंजनने गाडीचा दरवाजा पकडून ठेवला. स्वाती पुढच्या सीटवर बसली. दरवाजा बंद करून रंजनने ड्रायव्हिंग सीटवर बसून गाडी स्टार्ट केली. हॉस्पिटलच्या गेटमधून बाहेर पडतांना वॉचमनने उत्साहाने हात हलवला. रंजनने गाडी स्लो केली. मागच्या खिडकीतून इवल्याशा हाताने पाकीट वॉचमनच्या हातावर ठेवून गुड्डी पप्पांच्या कूशीत शिरली.

" चल दादा, माई घरी वाट बघत असतील. "

रंजनने गाडी रस्त्यावर आणून स्पीड वाढवला. जवळपास दोन महिन्यांनंतर तो घरी चालला होता. डोक्यावरची जखम बरी झाली होती. मन प्रफुल्लित होते..

संस्कार स्वप्न

समाधान महाजन ।

सातपुडा पर्वतातील एका दुर्गम वस्ती, तिच्या जवळून जाणारा एक रस्ता व घाटाखालून वर येणाऱ्या पहिल्या एसटीची वाट पाहत रस्त्याच्या कडेला उभे असलेलो आम्ही दोघ. मी व पप्पा. पावसाळ्याचे दिवस, या भागात सतत पडणारा पाउस आज सकाळ पासून बंद होता. पण मला मनातून वाटत होते कदाचित घाटातील पावसात गाडी अडकली तर; कारण अकरा वाजता येणारी गाडी अजून आली नव्हती, आज तसा रविवार म्हणजे सुट्टीचा दिवस त्यामुळे पपांनाही जास्त काम नव्हत. मग थोड्या वेळाने माझे एकदोन मित्र तिकडे खेळत खेळत आले. मग आम्ही रस्त्याला कान लाऊन गाडीचा आवाज येतो का ते बघू लागलो. कसलाच आवाज येत नव्हता मग आम्ही परत खेळण्यात गुंतलो...

अन एकदम समोरच्या वळणावर लाल-पिवळी एसटी गच्च भरल्यामुळे एखाद्या पोदुशी बाईसारखी हळुवार येतांना दिसली अन मला प्रचंड आनंद झाला मग आम्ही सर्व आतुरतेने एस.टी जवळ येण्याची वाट पाहू लागलो. करकरत एसटी थांबली अन ड्रायव्हर ने नेहमी प्रमाणे दोन तीन पेपरांची भंडोळी आमच्याकडे फेकली. मला कोण आनंद झाला होता कारण रविवारी येणाऱ्या वृत्तपत्रांमध्ये खास मुलांसाठी येणार्या पुरवण्या राहायच्या व मी त्यांची आतुरतेने वाट पाहायचो. पप्पांनी मला हि वाचायची सवय कशी लावली कुणास ठाऊक पण अगदी तिसरीत असतांना अशा प्रकारे येणाऱ्या वृत्तात्राची वाचण्यासाठी वाट पहायची सवय मला लागली.ते आले कि लगेचच मला कळणाऱ्या सर्व मजकुरांचा मी फडशा पाडत असे.

आमच गाव धुळे तालुक्यातील तरवाडे पण पप्पा शासकीय आदिवासी आश्रम शाळेत शिक्षक होते. त्यांच्या सतत बदल्या होत त्या पण खूप लांब लांब म्हणजे आताचा मी विचार केला तर एखाद्या चतुर्थ श्रेणी तील माणसच्या इतक्या लांब लांब प्रशासकीय बदल्या होण व जणू पर्यायच नसल्यागत त्या त्या ठिकाणी वडिलांनी हजर होणे हे आजच्या काळात दुर्मिळच. साधा तालुका बदलला तरी तो शिक्षकांना अडचणीचा ठरतो तिथ मी चौथीला जाईपर्यंत पप्पा पुणे(आंबेगाव तालुका), जव्हार (ठाणे), धडगाव (नंदुरबार) या तालुक्यातील अतिदुर्गम भागांच्या शाळेंवर बदली होऊन होऊन आले होते.

वरील प्रसंग हा धडगाव मधील मी चौथीत असतांनाचा आहे.पप्पांचे एक ठरलेले असायचे व ते नेहमी कोणालाही सांगायचे कि आयुष्यात कदाचित मला इस्टेट प्रॉपर्टी पैसा कमावता येणार नाही पण माझ्या मुलांना मी घडवेल त्यांना मोठ बनवेल साहेब बनवेल कलेक्टर करेल. मी परीक्षा पास होऊन क्लास वन ऑफिसर झालो पण तो क्षण बघायला ते नव्हते.

पण त्यांनी माझ्या मनात इतकी संस्काराची झाडे रोपण करून ठेवलीत कि आज त्या झाडांच्या सावलीत त्यांची सावली मी शोधत राहतो. संस्कार हे बळजबरी करून देण्याची व घेण्याची गोष्ट नव्हे ते आपोआप येतात व दिले जातात. त्यासाठी गडगंज श्रीमंती कामास येत नाही न कोणता वशिला कामास येत नाही. गुनसुत्रांनी आपोआप ज्याप्रमाणे पिढी दर पिढी जैविक घटकांचे संक्रमण होत असते त्याप्रमाणे घरातील आपल्या वागण्या बोलण्यातून आई वडिलांकडून हा संस्कार नावाचा घटक संक्रमित होत असतो. मग आपल भोवताल व वातावरण कसही असो. आहे त्या परिस्थितीत शक्य होईल ते करण तर आपल्या हातात असते कदाचित हेच सूत्र माझ्या पप्पांनी आम्हाला वाढवतांना लक्षात ठेवले असावे अस आता मला वाटत.

बऱ्याचदा ज्या ज्या आदिवाशी आश्रम शाळांवर आमच्या बदल्या व्हायच्या तेथील आमच्या घराच्या भिंती कुडाच्या राहायच्या व वर कौल असायची. त्या शेणाने सारवलेल्या कुडाच्या भिंतीवर पप्पा खास कागदाचे चार्ट करून ते काट्यांनी किंवा खळ करून चिटकवून द्यायचे व ते सर्व पाठ करायला सांगायचे अशा पद्धतीने पाठ केलेले सर्व मला अगदी चौथी पासूनच्या परीक्षांपासून उपयोगात आले.त्या चार्टस वर सर्व राहायचे म्हणी,वाक्प्रचार,समानार्थी शब्द, श्लोक, पसायदान अस सर्व. हि पाठांतराची सवय आम्हाला पुढे खूप कामी आली.

आम्ही व पप्पा ज्या शाळेत होतो तेथील मुल शाळेचा वेळ सोडला तर बहुतांश त्यांच्या आदिवासी भाषेत बोलायची व ज्या पाड्यावर किंवा वस्तीवर शाळा असायची म्हणजे आमचे घर जिथे असायचे त्या आजूबाजूची लोकही आदिवासी च बोलायची त्यामुळे लहानपणी मला कोकणी,वारली, पावरी, भिलाऊ व मराठी अशा भाषा मला यायच्या पण आमची गावाकडील मातृभाषा आहिरणी मला यायची नाही कारण अगदी पाचवी संपेपर्यंत मी आमच्या गावात आलोच नव्हतो.

त्यामुळे पुढे मला अगदी कुठल्याही भाषिक प्रांतात जाण्याची वेळ आली तेव्हा मला आनंदच वाटायचा कारण वडिलांसोबत फिरल्यामुळे व अशा वेगवेगळ्या ठिकाणी राहिल्यामुळे बहुभाषिक संस्कार माज्यावर झाले होते. त्यामुळे पुढे थोड कळत झाल्यावर वेगवेगळ्या ठिकाणी जाण्याचा योग यायचा तेव्हा फक्त आपल्याच प्रदेशापुरत बोलणारे आपल्या भागाची व भाषेची गरजेपेक्षा जास्त प्रौढी मिरवनाच्या लोकांचा मला खेद वाटायचा कारण वेगवेगळ्या ठिकाणची सर्व लोक सारखीच असतात व थोडा बहुत कमीजास्त पण सर्वांमध्ये असतो अस नकळत माझ्या मनावर बिबबल गेल्याने कदाचीत वसुधैव कुटुंबकम या विचारांशी माझी जास्त जवळीक होती.

दुसर खूप महत्वाच काम पप्पानी आमच्यासाठी केल ते म्हणजे ज्या शाळेवर त्यांची बदली व्हायची तेथील ग्रंथालय वाचनालय जे काही असेल त्याचा चार्ज ते स्वतःकडे घ्यायचे याचे कारण म्हणजे एक तर त्यांना स्वतःला त्यात आवड होती व त्यानिमित्ताने शाळेतील सर्व मुलांसोबत आम्हालापण त्याचा फायदा करून द्यायचा त्यामुळे बर्याचदा अस व्हायचं कि आम्ही जिथे जायचो तेथील पुस्तकांची कपाटे व पुस्तकांवरची धूळ साफ करण्याचा मान आम्हीच घ्यायचो कारण तोपर्यंत त्यांना कोणी हाथ लावलेला नसायचा. बरेच लेखक हे असे दर्याखोऱ्यांतील आश्रम शाळेत मला सापडले ते वडिलांमुळेच. लहान मुलांसाठी असलेले त्या त्या शाळेतील सर्व पुस्तक आम्ही अक्षरश आधाशासारखी फस्त करायचो. पार इसापनीती, किशोरकथामाला, विक्रम वेताळ, साने गुरुजी, किशोर अंक, साहसांच्या जगात, व अशी अनेक ज्यांची नावे आता आठवतही नाही अशी पुस्तके लहानपणीच वाचून काढलीत.

चि.वि जोशी, द.मा. मिरासदार मला या ग्रंथालयातच मिळाले. मी भाऊ बहिणी आई वडील या सर्वांनी या पुस्तकांचा आनंद घेतला. दोघांच्या कथांची नावे व कथा आजही आमच्या घरात सर्वांना आठवतात. नारायण धारप यांच्या थरारक कथांचा आस्वाद असाच अंगावर येणाऱ्या काट्यानसोबत एकट्यानेच घेतलेला आठवतो. मराठी विश्वकोश चे बरेच खंड काढून त्यांचे अभ्यासपूर्वक वाचन कसे करावे हे पाप्पानीच शिकवलं. एका ठिकाणी तर खूप मजा वाटली मला जेव्हा किस्मीम मासिकाचे १९८५-८६ पासूनचे अंक मला वाचायला मिळाले त्यात अनेक सुप्रसिद्ध लेखकांचे लिखाण मला वाचायला मिळाले त्याने मी इतका भारावून गेलो होतो कि या किस्मीम असण्याच्या काळात मी का नव्हतो अससारख मला वाटत राहायच. या किस्मीम चे अनेक अंक जसेच्या तसे न वाचता गठ्ठ्यांमध्ये बांधून पडले होते त्यामुळे जुनाटपानाची पडलेली पिवळी पाने व राहून गेलेला नवा वास अस वासांचे combination यायचे व सोबतच कमी जाहिराती व खूपच दर्जेदार मजकूर, कथा, कादंबरीचा अशंत भाग अस खूप काही त्यात असायचं... सानिया नावाची लेखिका, विद्याधर पुंडलिक नावाचे कथाकार, व श्री ना पेंडसे सारखे कादंबरीकार मला या कीस्मीम मुळे कळले ..या सार्यान्मागे माझे पप्पाच होते.

जुने पेपर, जुनी मासिके, जुने दिवाळी अंक कमी पैशात घरी आणून वाचायची सवय पप्पांना असल्यामुळे पार ऐंशीच्या दशकातील लोकप्रभा नंतर चित्रलेखा श्री अशी अनेक मासिके अंक वाचून काढलीत शाळा संपल्यावर सुट्टीत अस काही वाचायला मिळाले कि खूप मजा वाटायची. काहीच वाचायला नसल कि कालनिर्णयची जुनी दिनदर्शिकाही आम्ही वाचत असू. कोणी कालनिर्णय कशासाठी घेत असतील पण त्यामागचा मजकूर खूप छान असतो म्हणून तो वाचण्यासाठी बाबा कालनिर्णय विकत घेत व अनेक वर्ष पुढे तसेच सांभाळून ठेवत.

वाचन हे जस त्यांनी पोहचवल ते अधिकृत पणे तस न कळता अनेक चांगल्या बाबी वडिलांकडूनच माझ्यापर्यंत आल्या ज्या त्यांनी स्वतःहून सांगितल्यानाहीत पण त्यांच्या आवडी पोहोचल्या जस चांगले चित्रपट बघन , गाणी ऐकन इत्यादी. जेव्हा टीव्ही आमच्या घरी व गावातही नव्हता तेव्हा रामायण व महाभारत बघता याव म्हणून जेव्हा जमेल तेव्हा शेजारच्या गावी त्यांच्या मित्रांकडे ते आम्हाला नेत. जेव्हा टीव्ही घरी आला व चांगला चित्रपट किवा जुनी गाणी लागली कि ते खूप खुश होत व त्याबाबतीत त्यांना माहिती असलेले व त्यांच्याशी निगडीत त्यांच्या स्वतःच्या आठवणी ते आम्हाला सांगत आजही एखाद्या जुन्या हिरोईन हिरो दिग्दर्शक चित्रपट यांच्या बाबत मी वाचतो तेव्हा त्यातील काही मजकूर पप्पानी सांगितलेला जसच्या तसा त्यात असतो, त्यामुळे दर्जेदार चित्रपट व गाणीऐकण हा माझा छंद न बनता तर नवलच.

कुठलीही गोष्ट करायची ती मनापासून करायची. त्यात आपल सर्व ओतायचे हा पप्पांचा स्वभावगुण माझ्यापर्यंत पण पोहचला. त्यामुळे जेव्हा मी स्पर्धा परीक्षांच्या क्षेत्रात उतरलो तेव्हा झोकून देऊन अभ्यास करन हे आपसूकच आल त्यासाठी मला वेगळे प्रयत्न करावे लागले नाही. मी लहानपणापासून पाहायचो ते जे काही करायचे ते एखाद्या निरागस बालाकाप्रमाणे त्यात खूप समरस होऊन करायचे. कोण काय म्हणेल याची लाज त्यांनी कधी बाळगली नाही व न आम्हाला बाळगू दिली. मनात जे आल ते प्रामाणिक पणे करायचे. मग एखादी झाडाचे रोप शोधन त्याला व्यवस्थित जागा पाहून ते लावण, एखादी आवडता चित्रपट खूप मन लाऊन पाहता पाहता त्याची माहिती आम्हाला सांगण, शाळेचे अधीक्षकपद हातात आल्यावर मुलांच्या जेवण वसतिगृह अंधोळी त्यांचा अभ्यास यासाठी स्वतःला वाहून देणे, आमचा अभ्यास घेताना खूपच लक्ष देणे, गप्पा मारतांना खळखळून मोकळ हसन, एखाद्याला मदत करतांना मागचा-पुढचा कसलाही विचार न करन, आश्रमशाळेतील बरीच मुले त्यांच्याशी अगदी मित्रांप्रमाणे माहिती शेअर करत , मदत मागत ते जीथे जात तेथील ते आवडते शिक्षक बनत त्यामुळे वडिलांची बदली झाली कि दोन-दोन तीन तीन दिवस संपूर्ण शाळाच रडत असे , इकडे घरी आम्हीपण रडत असू असा हा सामुहिक रडरडीचा कार्यक्रम पार पडल्यावर पुन्हा सामानाची गाडी भरून नवीन शाळेवर आलो कि तेथील हि विद्यार्थी स्वागतासाठी तयार असत.

आमचे बाबा आमच्या तरवाडे गावातील पहिले इंग्रजीचे पदवीधर झाले होते पण नोकरीसाठी वणवण इकडे तिकडे भटकतांना जे मिळेल ते काम करत, रस्त्याचे काम सुरु असताना त्यावर मजुरी केली , रोजगार हमी च्या चालणाऱ्या कामांमध्ये शिकलेला मनुष्य म्हणून कामासोबत हजेरी भरण्याचे काम केले, एक वेळ अशी आली कि त्यांनी चक्क कर्ज काढले म्हशी घेऊन दुधाचा धंदा सुरु केला.

आजही गावातील जुनी जाणती म्हातारी कोतारी माणस भेटली कि माझ्या चेहऱ्यावरून मायेचा हात फिरवत ते म्हणतात,
“बेटा तू गन मोठा साहेब झाला असशी पण तुना बापनी डोकावर शेन न टोपल उचलतांना कवय कसानी लाज ठी नई, तू बी गरीब दुब्याले मदत करतांना लाज ठेवजो नको, कारण तो तुना बापनी खस्ता खायात म्हणून तुले आज या दिन उनात.”

त्याचं तंतोतंत खर असत व माझ्या डोळ्यात पाणी तरळून जात. मग माझ्या डोळ्यापुढे मी लहान असतानाचे बाबा दिसू लागतात. जे सतत आम्हा सर्व भावंडांच्या शिक्षणाचा ध्यास घेऊन असत. त्यांना फक्त शिक्षण घेण्यातच अर्थ नव्हता तर खूप मोठ झालेले त्यांना आम्हाला पाहूचे होते. तेव्हापासूनच सर्व परीक्षांची तयारी ते आमच्याकडून करून घेत. अन वेगवेगळ्या परीक्षांची माहितीही ते कुठून जमवत कुणास ठावूक कारण आजसारख त्याकाळी नेट नव्हते न इतर संपर्काची साधने तरी अगदी चौथी स्कॉलरशिप पासून सर्व परीक्षा देण्यासोबतच त्यांची पुस्तके गाईड आणून देणे स्वतः माझा अभ्यास घेणे हे काम ते खूप आवडीने करत. मला आठवत त्यावेळी आम्ही सातपुड्यातील धडगाव जवळील एका शाळेवर असतांना सातारा सैनिक स्कूल ची परीक्षा देण्यासाठी चक्क तिथून नाशिकला आलो होतो.

हे अंतर तेव्हा सर्वच दृष्टीने खूप मोठ होत. एसटी बसेस खूप कमी असायच्या, कुणाकडे तरी मुक्कामी आम्ही आलो होतो, शिवाय आर्थिक दृष्ट्या या सर्व गोष्टी आम्हाला परवडायच्या नाहीत, याच प्रवासासाठी तिकिटाला लागणारे पैसे नव्हते तर बाबांनी मलाच त्यांच्या एका सहकारी शिक्षक मित्राकडे पाठवले व त्यांना सांगायला लावले कि, “माझी परीक्षा नाशिकला आहे तर बस साठीचे पैसे माझ्या बाबांनी मागीतलेत.” त्या सरांनी लगेच बहुदा शंभर रुपये पटकन काढून दिले. कदाचित बाबांनी त्यांना आधीच सांगितले होते. मग मला का पाठवले परत म्हणून बाबांचा थोडा राग पण आला व वाईट पण वाटत होते कारण एकतर पैसे मागायला जातांना मला खूप अवघडल्यासारखे होत होत.

आपण खूप गरीब आहोत व आपल्याकडे साधे तिकिटचे पैसे नाहीत असा विचार करून करून सारखं रडायला येत होत. पण कदाचित याची लाज वाटू नये व आपली परिस्थिती नेमकी कशी आहे तेही कळाव असा कदाचित मला पाठवण्यामागे बाबांचा उद्देश असावा असा मी दोन तीन वर्षांनी पुढे नवोदयला गेलो तेव्हा अर्थ काढला. पण ती घटना कायमस्वरूपी माझ्या मनावर कोरली गेली. इतकी कि जेव्हा बाबा नव्हते तेव्हा माझ्या स्वतःच्या शिक्षक असल्याच्या पगारातून खर्च करून मी दिल्लीला युपीएससी ची मुलाखत द्यायला गेलो तेव्हा खर्च करतांना अनेकदा बाबांसोबत मला ते शंभर रुपये पण आठवत व मी कमी खर्च करत असे.

बाबांनी घेतलेल्या तयारी मुळे तर नवोदयची परीक्षा पास झालो व पुढील काही वर्ष बाबांच्या मनासारखे वातावरण मला मिळाले ज्यामुळे माझ आयुष्य समृद्ध झाले. आर्थिक परिस्थिती जवळपास ते रिटायर होईपर्यंत अगदी बेताचीच राहिली कारण एकतर त्यांना वयाच्या खूप उशिरा नोकरी लागली त्यातही नोकरी गावापासून लांब. सततच्या बदल्या, घरून कसलाही आधार नाही, त्यात आम्ही चार भावंड – आम्ही दोन भाऊ व दोन बहिणी, मी घरात सर्वात लहान व मोठा भाऊ विकास मध्ये दोन्ही बहिणी, ताई व माई . तरी भाऊ एमएस्सी पर्यंत व दोन्ही बहिणी पदवीधर होईपर्यंत शिकले. पुढे स्पर्धा परीक्षांचा अभ्यास करणाऱ्या मोठ्या भावाला एकूणच परिस्थितीमुळे माघार घेत पटकन नोकरीसाठी प्रयत्न करावे लागले कदाचित अजून थोडीसी जरी परिस्थिती बरी असती तरी भाऊ पण नक्कीच मोठा अधिकारी झाला असता कारण तो जात्याच हुशार होता.

त्यातच बहिणींचे लग्न व इतर सर्व खर्च यांची हातमिळवणी करता करता कधी वडिलांची रिटायरमेंट जवळ आली हे त्यांनाही कळल नाही. बऱ्याचदा अनेक कारणांनी खाजगी सावकाराकडून व्याजाने पैसे घेण्याची पण वेळ आली. एक दोनदा तर मीच गेलेलो पैसे आणायला. या पैशांच्या कारणांवरून वा सततच्या बदल्यांच्या कारणांवरून आईचे व बाबांचे भांडण व्हायचे पण बाबा कायम , ‘हे सर्व मी माझ्या मुलांसाठी करत आहे ते नक्कीच मोठे होऊन काही करून दाखवतील’ अस म्हणत राहत. आईला ते पटत असे पण संसार रेटतांना होणारा त्रास ती सांगेल तरी कोणाला व कसा. पण शेवटी बाबांचे म्हणणे तिला पटे कि, ‘आपली संपत्ती आपली मुले आहेत’. त्यामुळे आई पण आमच्या मागे खंभीरपणे उभे राहत असे.

मला अनेकदा वाटत लहान मुलांवर संस्कार करतांना कृत्रिम शब्दांपेक्षा आपण रूटीन लाईफ मध्ये काय बोलतो, कस बोलतो, कोणते शब्द कसे वापरतो, आपला बोलायचं टोन कसा असतो, तो कसा वेगवेगळ्या परिस्थितीत बदलतो, आपण वेगवेगळ्या घटनांवर कसे react करतो हे खूप महत्वाच आहे मुल यातूनच जास्त शिकत असतात किमान मी तरी अशा अनेक घटनांतून आपोआप शिकत गेलो. अगदी उदाहरणच द्यायचे तर मी बाबांकडून कधीही नशीब हा शब्द ऐकला नाही ओघाने ते बोलून हि गेले असतील पण ज्या वेळी स्वतःच्या चुका किंवा परिस्थितीचे खापर फोडायची वेळ येते तशा वेळी नक्कीच त्यांनी नशिबाला दोष दिलेला मला कधी आठवला नाही. अगदीच टोकाचे म्हणजे त्यांचा दैववादावर पण तितकासा विश्वास नसावा.

कारण मला आठवत कदाचित मी दुसरीत असेल तेव्हा ऑफिसमध्ये अधीक्षक पदाची जबादारी दिल्यानंतर बाबांनी शाळेला जी शिस्त लावली त्यातून दुखावलेल्या काही जणांनी बाबांची खोटी तक्रार केली त्यानंतर बऱ्याच काही घडामोडी झाल्या असाव्यात पण एक दिवस माझी सकाळची शाळा सुटल्यानंतर मी दुपारी घरी असतांना बाबा एकदम काही आवेशात घरी आले व त्या आमच्या कुडाच्या भिंतीवर जे जे काही देवी देवतांची पोस्टर फोटो लावले होते ते सर्व टराटर फाडले तस्वीरी खाली आपटून फोडल्या, ती सर्व कागद जाळली, थोडा वेळ तसेच विमनस्क पणे बसले व परत ऑफिसला गेले.

दुसरे म्हणजे खूप नाराज असण, दुखी – कष्टी होण कुठल्याही परीस्थित मी त्यांना पाहिलं नाही. या सर्व बाबींचा परिणाम नकळत माझ्यावर होत गेला असावा. कारण स्पर्धा परीक्षा देतांना अनेकदा मला ऐन शेवटच्या टप्प्यावर अपयश यायचे पण ना मी कधी अपयशाने कोलमडून गेलो न कधी स्वतःच्या नशिबाला शिव्या घातल्या. मी परत लढायची तयारी ठेवली जोपर्यंत विजय मिळत नाही, कारण असा विजय संपादन करण हीच तर बाबांची खरी इच्छा होती.

माझी मुल मोठे साहेब बनतील त्यांना मी कलेक्टर बनवेल मोठ्या गाडीत मागे बसून फिरून, साहेबाचा बाप म्हणून माझा असा रुबाव राहील असे खूप काही स्वप्न जे ते सतत बोलून दाखवत, लोकांना सांगत, काही वाईट घटना घडली, वाईट दिवस आले कि त्यांचा एकमेव आशावाद असायचा माझी मुल हि सर्व परिस्थिती बदलवतील. चक्क त्यांचा पाया पडायला गेल तरी आशीर्वाद हि तोच देत कि लवकर मोठा साहेब हो. हि अशी अनेक स्वप्न जी त्यांनी आमच्यासाठी पाहिली व त्यासाठी स्वतःचे आयुष्य अक्षरशः वाहून दिले ते आमचे बाबा हि स्वप्नपूर्ती झाली तेव्हा ते बघायला या जगात नव्हते. एम.पी.एस.सी. तून क्लास वन अधिकारी व्हायच्या पाच वर्ष आधीच एक अचानक आलेल्या ब्रेन हेमरेज च्या झटक्यात त्यांनी या जगाचा निरोप घेतला. पण त्यांचे संस्कार स्वप्न व निरागसता ते कायमसाठी माझ्याजवळ सोडून गेले त्यामुळे आजही ते माझ्याजवळच आहेत अस सारखे मला वाटत राहत.

--समाधान महाजन

प्रिय सिद्धार्थ

शशिकांत मारोती बाबर | shashikantbabar12@gmail.com

"प्रिय सिद्धार्थ,

नेमकं तुला काय म्हणावं ? याचाच विचार करत होतो...सिद्धार्थ म्हणु, तथागत म्हणु की बुद्ध म्हणु... असु दे...काहीही म्हटलं तरी तुला फार फरक पडणारच कुठेय ? तुझं मोठेपण हे नावात नाहीये हेच खरे...तुझं जगणं, तुझा संदेश हिच तुझी खरी ओळख..तु खरंतर माझंच विस्तारीत रुप आणि मी तुझं संकुचित रुप, तसं बघितलं तर हा माझाच माझ्याशी संवाद आहे..मग खरच नावात काय आहे ?

तर सिद्धार्था, ह्या पत्रास कारण की आज तुझा वाढदिवस...आमच्या भाषेत बर्थ डे..पण नुसतं एवढच नाही..आजचा दिवस हा तुझ्या आयुष्यातला फारच महत्वाचा दिवस...तुझा जन्म आजचा...तुला ज्ञानप्राप्ती झाली तो दिवसही आजचाच...अन् तुझे ह्या मायावी जगातुन महापरिनिर्वाण झाले, तेही आजच्याच दिवशी...आयुष्याची सुरवात अन् शेवट एकाच बिंदुवर, यातुन आपलं आयुष्य एक वर्तुळ आहे हेच जणू तु दाखवुन दिलेस. ह्या वर्तुळाच्या परिघावर भटकण्यात आमचे जीवन निघून जाते...आमच्या सारख्या सामान्य माणसाचं आयुष्य तर खऱ्या अर्थानं परिघावरचे जिणे...ह्या वर्तुळाच्या केंद्रबिंदुचा शोध काही काहीना आयुष्यभर लागत नाही...असो.

सिद्धार्था, तु राजकुमार होतास...कशाचीच कमी नव्हती...तरीही जगातले दुःख पाहुन तुझे हृदय कसे द्रावले ?...इकडे आमच्याकडे तर जरासा पैसा आला की आम्ही तर बाबा मानच खाली वाकवत नाही...मग तुझ्यात धनदौलतीचा उन्माद कसा आला नाही ?...हे काही मला अजुन कळले नाही...तु राजमहाल सहज सोडु शकला, कुठलेच बंधन तुला बांधुन ठेवु शकले नाही...आम्हीतर बाहेरगावी जाताना घराचे कुलूप नीट लागले का याची चारदा खातरजमा करतो...बायको माहेरी पोहचे पर्यंत चारदा कॉल करुन नीट जातेय ना, कुठपर्यंत पोहचली, अशी विचारणा करत असतो...

घराचा, घरातल्या माणसांचा कशाचाच मोह तुला कसा अडवु शकला नाही, हे माझ्यासारख्या सामान्यांना न उलगडणारं एक कोडंच आहे...पण खरं सांगायचं तर तु राजमहाल सोडलास तेंव्हाच कुठे तु खरा सम्राट झालास...शांततेचा, विश्वबंधुतेचा संदेश देणारा महासम्राट.....तु जगातले दुःख पाहिले, वार्धक्य पाहिले तेंव्हा ह्या जगण्याचा हेतु काय ? असा प्रश्न तुला पडायला लागला अन् मग त्यातुनच तु शोधायला निघालास अशा प्रश्नांची उत्तर जी कधी कोणाला पडलीच नव्हती...

"धर्म म्हणजे कर्मकांड हेच ज्यांचं गणित होतं, ज्यांच्या धर्मानं इतरांना नाकारलं, त्या नाकारल्यांना तु स्विकारलेस अन् त्यांना नवा धर्म दिलास..जगण्याचा नवा मार्ग दाखवलास...तु शिव्या घालत बसला नाहीस, तु दगडांवर धडकाही घेतल्या नाहीस, तु धर्माघतेचा डोंगरच पोखरलास...सामान्यांना असामान्य असे ज्ञान देऊन त्यांचं जगणं देखणं केलस...सहा वर्षांच्या भटकतीनंतर तुला दिव्यज्ञानाची प्राप्ती झाली...जगात दुःख आहे...दुःखाला कारण आहे...अन् हे दुःख दूर देखील करता येते असा सर्वव्यापी संदेश तु दिलास....तृष्णा हे दुःखाचे मुळ कारण आहे, हे किती अचुक सांगितलेस तु...आम्ही कायम दुःखी का ? ह्याचं उत्तर आमची तृष्णा कायम कृष्णामाई सारखी वाहतच असते.

आमच्याकडे सायकल नसते तेंव्हा सायकल हवी असते, सायकल आली की मोटारसायकल, मग चारचाकीगाडी, मग बंगला, मग नुसता बंगला चांगला वाटत नाही, बंगल्याच्या आजुबाजुला बगीचाही हवा, अन् एवढं सगळं असल्यावरही तृष्णा भागत नाही... कधी पैसा, कधी पद, कधी प्रतिष्ठा आम्ही कायम तहानलेलेच...आता ह्या दुःखाला दूर करण्याचा अष्टांग मार्गही तु सांगितलास... आम्ही मात्र फार फार तर तुला साष्टांग नमस्कार करू शकतो, पण हा अष्टांग मार्ग स्विकारणे जरा आम्हाला जडच जाते बघ...

सिद्धार्था, तुला कसं जमलं रे इतकं सम्यक जगणं ?...पण खरं सांगु आम्हीही काही वाईट माणसं आहोत असं नाही...आम्हाला फक्त जमत नाही मध्यम मार्गावर चालणं, आम्ही एक तर डावे असतो नाहीतर उजवे...समाजवादी असतो नाहीतर भांडवलवादी...काळे असतो नाहीतर गोरे...आम्ही कायम हो किवा नाही असाच प्रश्न म्हणुन पाहतो ...आहे रे आणि नाही रे मध्ये विभागणी करणारा एक मार्क्स आमच्याही आत असतोच.. आम्हाला तु सांगितले तसं मध्यम मार्गावर चालणं जमावं अस वाटतं, पण यासाठी कुणीतरी हात धरावा अन् त्यामार्गावर न्यावं यासाठीच आमचा शोध सुरू असतो...सारे धर्म, सारे शोध, साऱ्या प्रार्थना, हे सारेच आम्हाला कुणीतरी, काही तरी हवे असते जगण्यासाठी

आमच्या अंधारात चाचपडत पडलेल्या जीवांना मार्ग दाखवण्यासाठी...आमच्या वाटेत उजेड पेरण्यासाठी...पण बाबा, तु तर मोकळा झालास अत्त दिप भवः म्हणुन...आता तुच सांग कसा पेटवायचा हा आतला दिप ?...अन् कसा पेरायचा उजेड आपणच आपल्या वाटेवर ?...असु दे..हे तरी तुला का विचारावं, मीच माझं शोधलं पाहिजे ह्याचं उत्तर कारण तुला स्विकारायचे म्हणजे सोपं नाहीच....पण आवश्यक मात्र आहे...म्हणुनच साऱ्या धर्म अन धर्मग्रंथांचा अभ्यास करुन भिमराय तुझ्या मार्गावर आला तो काय उगीच..?

सिद्धार्था, बघ काय काय बोललो ना...किती भरकटलो...अरे हे असंच होतं बघ माझं...म्हणुनच तु अन् तुझे शब्द मला परत मार्गावर आणण्यासाठी फार गरजेचे आहेत बघ...मी माझा दिप होईलच ..तु फक्त माझ्या जवळच रहा,

माझ्या दिव्याची वात विझू नये म्हणुन....तु लहानपणापासुन शाळेतल्या पुस्तकापासुन ते कथा, कादंबरी, सिनेमापर्यंत वारंवार भेटत आलाच आहेस..पुढे पुढे सोशल मिडियात कितीतरी प्रेरणादायी वचनांच्या माध्यमातुन तु भेटला...खरंखोटं सगळं तपासुन पाहायला हवं, हे तुच सांगितलस...पण मी शंका घेऊच शकलो नाही तुझ्यावर...तु कायमच आईसारखा जवळचा वाटलास रे...म्हणुनच कायम सोबत रहा बाबा...कायम...!"

झेप नवी आकाशाची

गिरीश कुमार कांबळे । kamblegirishkumar@gmail.com

घे नव्याने पुन्हा भरारी
बघणाऱ्याच्या मनाला यावी उभारी
कळू दे आकाशाला साऱ्या
तुझी औकात खरी

घेशील भरारी आकाशी
यावा उर भरुन आई बापाचा
मुलाच्या सुखातच सुख असते आई बापाच
बाकी सगळं व्यर्थ असते

लाव सवय स्वतःला जिकण्याची
जगाला भाषा कळते यशाची
हरणाऱ्याची किमत कधी नसते
जगाला दिसते भाषा फक्त जिकण्याची

देशील तितक्या वाढतील अपेक्षा
जगाच्या खिशाला अंत नाही
लढत जावं आपण आपल्यासाठी
बाकी आपला प्रांत नाही

वार होतील कैक पाठीवर
छातीवर तू चुकवत रहा
सुटेल बाण संकटांचा बाजीप्रभू सारखा
घोडखिंडीत उभा रहा

तोडून टाक बंधने सारे
रचत जा इतिहास नवे
कळू दे साऱ्या जगाला
तुझ्या यशाचे अध्याय नवे

होईल वर्षाव अनेक संकटांचा
होऊदे जन्म नव्याने तुझा
योद्धा कभी मरते नहीं
लढायचय.....
भिडायचय.....
थेट जिकायचय....

तो रस्ता

तन्वी राऊत | rauttanviraut@gmail.com

तो पूर्वीचा रस्ता म्हणे आता
खूपच बदललाय,
मोठमोठ्या वाहनांच्या रहदारीमुळे
हल्ली खूपच गजबजलाय.

हल्ली म्हणे त्यावर वाहनांची ये-जा
अगदी २४ तास असते,
मंत्री असो वा सामान्य माणूस
प्रत्येकाची गाडी त्याच्यावरून भुरकन पळते.

आता त्या रस्त्याच्या आजूबाजूला उभ्या आहेत
टोलेजंग ईमारती, शॉपिंग मॉल्स म्हणू नका,
रेस्टॉरंट्स म्हणू नका, अगदी खाऊगल्ल्यांचीही मांदीयाळी.

पण तरीही तो रस्ता आता
आपलासा वाटत नाही,
त्या रस्त्याने आता जाताना
मन तिथे उगाच घुटमळत नाही.

पूर्वीचा तो रस्ता कसा
अगदी दुतर्फा झाडीने वेढलेला,
पक्ष्यांची किलबिल, सावल्यांचा खेळ
अगदी रोजचाच ठरलेला.

त्या वेळच्या त्या वर्दळीत वाटसरूच असायचे अधिक,
बरेचसे ओळखीचे, काही अनोळखी.
कधीतरी मागून यायची मित्राची साद,
गप्पांच्या ओघात पटकन सरून जायची वाट.

अलिकडेच त्या रस्त्यावरून चालत जायचा योग आला,
त्यावेळी मात्र तो रस्ता अगदीच अनोळखी वाटला.
वाटलं उगाच आलो पायी,
पूर्वीसारखं आता इथे काहीच राहिलं नाही.

त्या रस्त्यालाही आठवत असतील का
ते मंतरलेले दिवस?
त्या सोनेरी दिवसांच्या आठवणींत
तोही होत असेल का कासावीस रात्रंदिवस?

सावध हरिणी, सावध गं

रश्मी पदवाड मदनकर | rashmi.itcraft@gmail.com

गेल्या महिन्यात एका १७ वर्षाच्या तरुणीला आर्थिक फसवणुकीच्या आरोपाखाली पोलिसांनी बेड्या ठोकल्या.. या प्रकरणाचा सोक्षमोक्ष लावताना पुढे आलेली माहिती अतिशय धक्कादायक होती. सोशल मीडियाच्या माध्यमातून प्रेमजाव्यात अडकवून विश्वासात घेऊन तिच्याकडून हेतुपुरस्सर काही आक्षेपार्ह कृत्य करून घेण्यात आले होते आणि नंतर त्याचे व्हिडीओ सार्वजनिक रीतीने प्रसारित करण्याची धमकी देऊन, ब्लॅकमेल करत तिच्याकडून पैशांची मागणी केली गेली. ही मागणी पूर्ण करणे जसजसे कठीण होऊ लागले त्या मुलीने इतरांची आर्थिक फसवणूक करणे सुरु केले आणि दुष्टचक्रात खोलवर अडकत गेली.

नागपूर जिल्ह्यातल्या दोन वेगवेगळ्या शहरातील उच्चभ्रू सोसायटीच्या, सुशिक्षित-प्रतिष्ठित कुटुंबातल्या महिला. व्यस्त कुटुंब आणि एकांताला कंटाळून सोशल माध्यमावर हेतुपुरस्सर फुसलावणाऱ्या टोळीतील वेगवेगळ्या इसमाच्या प्रेमात पडल्या आणि भावनेच्या आहारी जाऊन आक्षेपार्ह चॅटींग, फोटो पाठवणे, व्हिडीओ कॉलिंग या माध्यमातून नको त्या चुका करून बसल्या, आणि मग सुरु झाला जीवनमरणाचा खेळ. हे व्हिडीओ-फोटो कुटुंबाला पाठवावे किंवा सार्वजनिक करावे असे वाटत नसेल तर 'त्या' बायकांना प्रेमाच्या जाव्यात फसवून ब्लॅकमेल करणाऱ्या टोळीच्या इशऱ्यांवर काम करणे गरजेचे होऊन बसले. त्या टोळीच्या मागणीनुसार लाखो रुपये दिल्यानंतरही मागणी संपेचना. त्या थकल्या-रडल्या नंतर शेवटची मागणी म्हणून ४ सिमकार्ड आणि प्रत्येकी २-२ बँक खाते काढून त्याचे एटीएम कार्ड आणि इतर माहिती त्यांना बंगलोर शहरी पाठवण्यास सांगण्यात आले..एवढं पाठवून आपण सुटलो असे या स्त्रियांना वाटत असतानाच, वर्षभरानंतर एकदिवस पोलीस घरावर येऊन धडकले आणि महिलांना बेड्या ठोकून घेऊन गेले..

ज्या बदनामीला घाबरून एक चूक लपवायला पुढे अनेक चुका या महिलांनी केल्या होत्या त्याच ह्यांना भोवलय होत्या. ह्यांनी पाठवलेल्या सिमच्या आधारे पुढे अनेक महिलांची फसवणूक केली गेली होती आणि त्या फसवणुकीतून मागवलेला पैसा, अगदी करोडो रुपयांचा खंडणीचा व्यवहार ह्यांनी पाठवलेल्या बँक खात्यावरून करण्यात आला होता. खऱ्या गुन्हेगारांचे नाव-गाव-पत्ता काहीही, कशाच्याही माध्यमातून पुढे न येऊ दिल्याने त्यांचा पत्ता लागणे कठीण होतं.. पण या करोडो रुपयांच्या फार मोठ्या फसवणुकीच्या प्रकरणात या महिला मात्र प्रमाणासह फसल्या, ही केस कोर्टात अजूनही चालू आहे.

२०१९ साली सोशलमिडियाच्या माध्यमातून ३०० महिलांची त्यांच्या माहिती आणि फोटोंचा उपयोग करून, ते पॉर्नसाईटवर टाकून त्यांची फसवणूक आणि नंतर ब्लॉकमेल करण्याचे प्रकरण पुढे आले होते. याप्रकरणी हैदराबादच्या सायबर विभागाने २५ वर्षीय ठग विनोदला बेड्या ठोकल्या होत्या. विनोद मुळचा विशाखापट्टनमचा रहिवासी होता. त्याने सोशल मीडियाचा गैरवापर करत ३०० महिलांची लैंगिक आणि आर्थिक फसवणूक केली आणि त्यांचे फोटो पॉर्न साईटवर अपलोड करून त्यांना ब्लॉकमेल केले होते आणि त्यांच्याकडून पैसे उकळले होते. एका तरुण मुलाच्या सायबर फसवणुकीला इतक्या महिलांनी बळी पडण्याचे हे प्रकरणही तेव्हा खूप गाजले होते.

आजही सोशल मीडिया वापरणाऱ्या महिलांकडून दबक्या आवाजात तक्रारींचे सूर उमटत राहतात. फसवणूक करणाऱ्यांमध्ये साहित्यिक, कवी, प्राध्यापक, कलावंत असणाऱ्या नामवंत पुरुषांची नावे देखील समोर येत असतात. काही दिवस गाजावाजा होतो. त्यात स्त्रियांनाच दोषी ठरवण्याची परंपरा कायम चालत आल्याने महिला संकोचतात, गप्प बसतात किंवा सोशल माध्यमातून कंटाळून पळ काढतात. त्या पुरुषांना मात्र फारसा फरक पडत नाही, अंगावर आलीच तर महिलांना दोष देऊन त्यांच्या चारित्र्यावर बोट ठेवून, चर्चेला पेव फोडून ते मोकळे होतात आणि पुन्हा पुन्हा गुन्हा करत राहतात. तिच्या भावुक असण्याचा फायदा उचलत एकेक पुरुष एकावेळी अनेकींचे आयुष्य उध्वस्त करत सुटतो आणि त्याबद्दल त्यांना जराही खंत वाटत नाही.

सोशल मिडीयाचा वापर काही लोकांसाठी व्यसन होऊन बसले आहे. ह्याचाच गैरफायदा काही समाजकंटक स्वतःच्या हितासाठी करून घेताहेत आणि ह्याचे प्रमाण आता चिंता वाटावी इतके वाढले आहे. थोडा काळ मन रमवण्यासाठी, विरंगुळा म्हणून होणारा सोशलमिडीयाचा वापर आता विविध पद्धतीने फसवणुकीसाठी केला जातो आहे आणि ह्याला अनेक बाईमाणसे बळी पडताहेत. गेल्याच महिन्यात माझी समुपदेशक मैत्रीण शुभांगी देवस्थळे हिच्याशी या विषयावर बोलणे झाले आणि सायबर गुन्ह्यांना बळी पडणाऱ्यांमध्ये महिलांचे प्रमाण प्रचंड वाढत असल्याचे तिने सांगितले. आर्थिक, शारीरिक, भावनिक पद्धतीने लुबाडणूक होणाऱ्या महिला घरच्यांना न सांगता गुपचूप समुपदेशनासाठी येतात तेव्हा त्यांची परिस्थिती अतिशय दयनीय झालेली असते, असं तिचं म्हणणं होतं. गेल्या महिन्यात सायबर क्राईमवर लेख लिहिण्यासाठी संदर्भ हवे होते म्हणून आणि खरे अनुभव लिहावे या हेतूने अनेकांशी चर्चा केली. या चर्चेतून सायबर गुन्ह्यांचे अनेक जिवंत किस्से समोर आलेच परंतु सोशल माध्यमातून होणाऱ्या बायकांचे भावनिक, लैंगिक आणि आर्थिक शोषण हा अत्यंत गंभीर गुन्हा लक्षात आला त्याबद्दल माहिती मिळवताना मी मात्र हादरून गेले.

व्यक्त होण्यासाठी, कलागुणांच्या प्रदर्शनासाठी, आवडीच्या गोष्टी शेअर करण्यासाठी, वैचारिक भूमिका बोलून दाखवण्यासाठी स्वतःचा हक्काचा एखादा प्लॅटफॉर्म असणं खरतर किती चांगली गोष्ट आहे. एकीकडे सोशल मीडियाचे स्वातंत्र्य अनुभवत असताना दुसरीकडे मात्र महिलांना याचाच उपद्रव होत असल्याने या 'व्हर्चुअल' जगातही सावधगिरीने वागावे लागत आहे. सोशल मीडियाशी संबंधित घडणाऱ्या गुन्ह्यांच्या आकडेवारीवर नजर टाकल्यास सायबर गुन्हेगारांकडून त्यांनाच सर्वाधिक लक्ष्य केल्याचे दिसून येत आहे. 13 मे 2021, दिवस गुरुवार. या दिवशी 'लिबरल डॉजी' नावाच्या चॅनलने यूट्यूबवर लाईव्ह स्ट्रीम केले, ज्यामध्ये मुस्लिम मुलींवर त्यांच्या सोशल मीडिया अकाउंटवरून व्हिडिओ काढून अत्यंत अश्लील आणि अशोभनीय टिप्पण्या केल्या गेल्या.

जेव्हा दिवटरवर मुस्लिम मुलींनी या व्हिडिओ स्ट्रीमिंगच्या विरोधात लिहायला सुरुवात केली आणि तक्रार करण्याची विनंती केली तेव्हा लाईव्ह व्हिडिओची सेटिंग बदलून खाजगी करण्यात आले.

गेल्याच महिन्यात मुस्लिम महिलांचे फोटो एडिट करून, आक्षेपार्ह माहितीसह ते इंटरनेटवर व्हायरल करण्याचा आणि "बुल्ली बाई" आणि 'सुली डील' नावाच्या एपवर त्यांचा लिलाव करण्याचा अत्यंत खेदजनक, निषेधार्ह आणि त्याचबरोबर चिंताजनक प्रकार उघडकीस आला होता. या द्वेषाला फक्त मुस्लिम महिलाच बळी पडत नाहीत तर हिंदू महिलांच्या चेहऱ्याचे फोटो उघड्या शरीरावर मॉर्फ केले जातात, ते कुठल्यातरी पॉर्न साईटवर किंवा डेटिंग साईटवर सार्वजनिक केले जातात आणि नंतर त्यांचाच उपयोग करून सोशल मीडियावरून छळ केला जातो. अनेकदा वैयक्तिक सूद उगवण्याच्या दृष्टीने महिलांच्या सोशलमिडीयावरच्या माहितीच्या आणि फोटोच्या आधारे फेक अकाउंट सुरू केले जाते, त्यावर बदनामीकारक मजकूर-लिंक-फोटो शेअर केले जातात, महिलांचे फोननंबर सार्वजनिक केले जातात, त्यांचा लिलाव केला जातो, बलात्काराच्या धमक्या दिल्या जातात. उच्चशिक्षित महिलांचा अपमान केला जातो, दलित महिलांची विटंबना केली जाते, राजकीय महिलांनाही टारगेट केलं जातं, झुंड एकत्र येतो त्यांना ट्रॉल केलं जातं, पिच्छ पुरवला जातो.. कधीकधीतर माणुसकीच्या सगळ्या मर्यादा लंघून महिलांशी या सोशल प्लॅटफॉर्मवर वागले-बोलले जाते.

ओळख निर्माण करण्याचा मोह, जास्तीत जास्त मित्र जमवण्याचा मोह, एकटेपणा घालवण्यासाठी संवाद वाढवण्यासाठी सगळे संपर्क शेअर करणे, त्यातून संवाद आणि विश्वास हेतुपुरस्सर वाढवला जातो.. आकर्षण-प्रभाव निर्माण केला जातो.. तो निर्माण झाला आहे ह्याची चुणूक लागताच वैयक्तिक फोटो आणि माहिती मागवली जाते. त्याचाच कधीतरी गैरवापर होतो आणि त्यातून होणाऱ्या त्रासाला तोंड द्यावे लागते. आपल्याच चुकीमुळे पुरवलेली माहिती किंवा आपली माहिती चोरून, अकाउंट हॅक करून मिळवून जाळं विणलं जातं. कुटुंबाला-समाजाला घाबरून तक्रार करण्यास महिला आणि मुली धजावत नाहीत, हे गुन्हेगारांनी बरोबर हेरलं असतं, त्यांची हिंमत वाढत जाते आणि एकामागोमाग एक अनेक महिलांना फसवण्याचा त्यांचा धंदा निर्धोक चालू राहतो.

मग काय करावे ?

बोलते व्हावे, कोणीतरी अगदी ओळखीतला किंवा अनोळखीही मुद्दाम जवळीक साधतो आहे, नको तितके कौतुक करतो, प्रभाव टाकण्याचा प्रयत्न करतो आहे हे लक्षात येताच हुरळून न जाता कोणतेही पाऊल उचलण्याआधी इतर महिलांचा त्या इसमाच्या बाबतीतला काय अनुभव आहे तो जाणून घेण्याचा प्रयत्न करावा. किंवा अश्या येणाऱ्या अनुभवांविषयी विश्वासातल्या माणसांशी चर्चा करावी. घरी नसेल बोलता येत तर मैत्रिणींशी बोलावे. घरात कोणी लक्ष देणार नाही, बोलणार नाही, एकटेपणा जाणवतो, नवरा व्यसनी आहे, संकट येताहेत किंवा इतर कोणत्याही दुःखाचं प्रदर्शन कोणाहीजवळ करू नये. कुठलीच गुपितं अनोळखी किंवा फक्त फेसबुक मित्र आहे म्हणून उघड करू नये. याच गुपितांच्या भरवशांवर तुम्हाला सांत्वना देत तुमच्या मनाचा ताबा मिळवला जातो आणि एकदा मनावर ताबा आला कि मग महिलांचे शारीरिक, आर्थिक, मानसिक, भावनिक आणि लैंगिक शोषण करणे सोपे होऊन बसते.

बरेचदा थोड्याश्या सुखाच्या अपेक्षेने सुखातला जीव दुःखात-धोक्यात घालण्यात काहीही अर्थ नसतो. कोणीतरी फेसबुक सेलिब्रिटी, एखादा कलाकार, व्यवसायी खूप मोठा माणूस असून त्याचे असंख्य चाहते असून तो आपल्याशी आपुलकीने बोलतो ह्यातच महिला हुरळून जातात आणि नको त्या चुका करून बसतात. तो करत असलेले कौतुक, प्रेमाचे दावे, शपथा वचनं, प्रेमबीम तो फक्त आपल्याशीच करतो आहे असे समज करून बसतात. त्याने पूर्वीही अनेक महिलांना गंडवले असते आणि आताही एकाचवेळी तो तुमच्यासह अनेकींचा गैरफायदा घेत असतो. दोन काळ प्रेमाच्या अपेक्षेने महिला स्वतःचे फोटो पाठवणे, नको त्या भाषेत चॅटिंग, व्हिडीओ पाठवणे अश्या चुका करून बसतात ज्या भरवशावर पुढे ब्लॅकमेल होतात आणि सगळीकडूनच लुबाडले जातात.

आपण फार मोठी चूक करून बसलो आहे आणि हे कोणाजवळ सांगितले तर आपली अब्रू जाईल या भीतीने त्या कोणाजवळच हे बोलत नाहीत.. इथेच सर्वात मोठी चूक करतात. त्या अपराध्यांना अधिक बळ मिळते. असे काही अनुभव येत असतील तर फसण्याआधी कुणाशीतरी हे अनुभव शेअर करावे, फसवणूक झाली असेल तरी संकोच न करता मैत्रिणींशी बोलावे. एकमेकींशी बोलण्यामुळे त्या अधिक फसायच्या बचावतीलच पण इतर महिलांनाही त्यातून धडा मिळेल.

त्या जागरूक होतील, अनेकींचे आयुष्य खराब होण्यापासून आपल्याला थांबवता येईल. प्रत्येक महिलेने या व्यासपीठावर सावध राहावे, सुरक्षित राहावे व इतर महिलांनाही सावध करावे.

नॅशनल क्राइम रेकॉर्ड ब्युरोने (एनसीआरबी) दिलेल्या माहितीनुसार, 2018 ते 202१ दरम्यान भारतात महिलांवरील सायबर गुन्ह्यांमध्ये वाढ झाली असून, सोशल मैद्याच्या माध्यमातून लैंगिकदृष्ट्या फसवणूक झाल्या प्रकरणी दाखल करण्यात आलेल्या प्रकरणांमध्ये 110% वाढ झाली आहे. लैंगिकदृष्ट्या दबाव टाकणे तशी सामग्री प्रकाशित करणे किंवा प्रसारित करणे यासाठी दोषी ठरण्याचे प्रमाण पूर्वी 47.1% होते, तर सायबर पाठलाग आणि गुंडगिरीच्या प्रकरणांमध्ये ते 27.6% इतके कमी होते. या अहवालानुसार, २०२० मध्ये यापद्धतीच्या गुन्ह्यांसाठी ६०० पुरुष आणि १९ महिलांना अटक करण्यात आली होती. तसेच केलेल्या आणि नोंदणीकृत सायबर गुन्ह्यांमागील हेतूचा तपशील देण्यात आला आहे, ज्यात "लैंगिक शोषण" हा आर्थिक फसवणुकीनंतरचा सर्वात मोठा दुसऱ्या क्रमांकाचा हेतू असल्याचे सांगितले गेले आहे.

किशोरवयीन मुलं आणि पालक.

छाया तुकाराम दळवी | chhayadalvi078@gmail.com

मुलं मोठी होऊ लागली की पालकांच्या काळजीचा आणि तक्रारीचा सुर उंचावताना दिसतो. मुलांच वागण, बोलणं अचानक बदलायला लागतं, विचित्र वाटायला लागतं. मुलं बिघडताहेत असं वारंवार दिसू लागतं. आजपर्यंत जे आपलं सगळं छान ऐकत होते. शहाण्या बाळा सारखं वागत होते. ते अचानक हेकेखोर होताना पहायला मिळतात.

मुलं मोठी होऊ लागली की म्हणजे बालवयातून प्रौढावस्थेकडे वाटचाल करत असतात. आणि या दोन्ही अवस्थामधला जो कालखंड असतो. तो संक्रमणाचा कालखंड असतो. त्यालाच आपण किशोरावस्था किंवा पौंगंडावस्था म्हणतो.या संक्रमणामध्ये लैंगिक, शारीरिक, मानसिक, भावनिक बदल होत असतात.

या बदलातून ते परिपक्व होत असतात.त्यांच्या आयुष्यातला हा वादळी वाऱ्याचा कालखंड असतो.The period of Storm and stress. त्यांच्या शरीरात,मनात होणारे बदल आणि हा बदलाचा काळ त्यांच्यासाठी तितकाच challenging असतो. या वयात होणारे बदल आणि बदलातून त्यांच्याकडून होणाऱ्या कृती अनैसर्गिक नसतात.

त्या जरी चुकीच्या, अयोग्य असल्या तरी. त्या योग्य करण्यासाठी थोडा कालावधी आणि प्रयत्न करणं गरजेचं असतं. या वयात काय चुक काय बरोबर हे कळतं नसतं. मनाला आणि डोळ्यांना जे छान, चांगलं वाटतं ते बरोबर वाटत असतं. आणि काय चुक काय बरोबर हे जाणून घ्यायची,एकायची त्यांची इच्छा पण नसते.

हा कालखंड जितका मुलांसाठी आव्हानात्मक तितकाच पालकांसाठी सुद्धा आहे.मुलं बिघडताहेत म्हणून त्यांच्या भविष्याची चिंता करण्यापेक्षा त्यांच्यातील बदल नैसर्गिक आहेत हे समजून घेऊन त्या बदलांना योग्य दिशा देण्याचं काम पालकांनी करायला हवं. या वयातील मुलं विचित्र वागायला लागतात, चिडचिड करतात.एकटंएकटं राहू लागतात.

घरी जास्त व्यक्त होत नाहीत, सांगितलेल ऐकत नाहीत, नकळत्या वयात प्रेमात पडतात, सतत आरशासमोर असतात, खूपदा खोट बोलतात, काही गोष्टी लपवतात, लैंगिकदृष्ट्या अनैतिक गोष्टी करतात. कधीकधी व्यसनाच्या आहारी जातात. पालकांना वाटतं मुलं हाताबाहेर गेली म्हणून ते काळजीत असतात. तर मुलांना वाटत आम्ही काय चुकीचं केलंय? त्यामुळे ते संभ्रमात असतात. या वयात मुलांमध्ये लैंगिक, शारीरिक, मानसिक भावनिक बदल होत असतात. यावेळी मुलांमध्ये sexual hormone secretion होत असतं.

त्यामुळे मुलांच्या मनात भिन्नलिंगी आकर्षण येते. मुलं या आकर्षणाला प्रेम समजून त्यामध्ये वाहवत जातात. सध्याच्या इंटरनेटच्या, सोशल मीडियाच्या काळात सहज उपलब्ध असणाऱ्या पॉर्न साइट्स आणि त्याचा मुलांवर होणारा विपरीत परिणाम. त्यामुळे मुलं नकळत्या वयात शारीरिक संबंधांच्या आहारी जातात. इथं होणारा प्रेमभंग ते पचवू शकत नाहीत. आपसुक नैराश्येत जातात किंवा आक्रमक भूमिका घेतात. मानसिकदृष्ट्या ही मुलं खूप भावनिक असतात. सहज कोणत्याही मोहात पाडतात.

पालकांच्या सततच्या प्रश्नार्थक नजरा, चौकश्यामुळे त्यांना पालकांची भूमिका चुकीची वाटू लागते. समवयस्क मित्र आपलेसे वाटतात. मित्रांची संगत ही हवीहवीशी वाटते. याच वयात मुलं चुकीच्या संगतीत आली की व्यसनाच्या आहारी जातात. मुलांचा पॉकेट मनी हवा तेवढा देणे ही प्रतिष्ठेची गोष्ट मानली जाते. किंवा मुलांना काय कमी पडता कामा नये ही पालकांची भूमिका असल्याने मुलांकडे मुबलक पैसा उपलब्ध असतो. त्यामुळे मुलं सहजच व्यसनाच्या विळख्यात सापडतात.

या वयात मुलं भांबावलेली असतात. त्यांना घरातून प्रेमाची, स्वातंत्र्याची अपेक्षा असते. नेमक्या याच वेळी पालक काळजीत असतात. त्यामुळे मुलांकडे संशयित नजरेने पाहत असतात. मुलांना हे नको असतं. ते पालकांसमोर व्यक्त होणं टाळतात. समवयस्क मित्र मैत्रिणींशी आपुलकीनं संवाद साधतात. स्वतः ला सिद्ध करण्याचा हा कालखंड असतो याची जाणीव मुलांना होते. त्यामुळे मुलं मी कोण? या प्रश्नाचा शोध घेऊ लागतात. स्वतःच श्रेष्ठत्व सिद्ध करण्याचा प्रयत्न करतात. मुलं मुलींवर छाप पाडण्यासाठी प्रयत्न करतात. तर मुली सुंदर दिसण्याचा प्रयत्न करतात. या वयात स्वतःला कमीपणा वाटेल अशा गोष्टी नकोशा वाटतात.

अपमानकारक वाटतात. त्यामुळे मुलं कोणत्याही परिस्थितीत स्वतःला इतरांपेक्षा वेगळं आणि श्रेष्ठ कसं करता येईल या विचारात असतात. इतरांशी तुलना करतात. आपण कमी पडतोय असं वाटलं की आपसूकच न्युनगंड येतो. अशावेळी कुणीतरी आपल्यावर प्रेम करावं, समजून घ्यावं ही भावना त्यांच्या मनात येते आणि याचवेळी पालकांची भूमिका ही रिगमास्टरची होते. किंवा पालक आपल्या कामात व्यस्त असल्याने वेळ देऊ शकत नाहीत. त्यामुळे घरातून न मिळालेली मानसिक भावनिक सुरक्षितता ते बाहेर शोधू लागतात. त्यालाच ते प्रेमाच नाव देतात.

हा काळ संक्रमणाचा असला तरी आयुष्यातील महत्त्वाचा कालखंड आहे. या वयात करियरला वळण देण्याची सुरुवात होते. अभ्यासाची काठिण्यपातळी वाढलेली असते, त्यात प्रचंड वाढलेली स्पर्धा यामुळे मुलं नकळत stress मध्ये जातात. इथं पालकांनी मुलांमध्ये होणारे बदल स्वीकारून त्यांना योग्य दिशा देण्यासाठी मुलांवर विश्वास ठेवायला हवा. विश्वासपूर्ण आणि मैत्रीपूर्ण संवाद साधायला हवा. काय योग्य काय अयोग्य याची मनमोकळी चर्चा व्हायला हवी. त्यांना घरातून भावनिक सुरक्षितता द्यायला हवी. एखाद्या वेळी चूक झालीच तर त्या चुकीची जाणीव झाल्यावर ती विसरून त्यांना समजून घेणं महत्त्वाचं असतं. त्यांच्यातील चांगल्या गुणांना प्रोत्साहन दिले पाहिजे. या वयात मुलांना काही जीवनकौशल्ये शिकण्यास प्रेरणा देणे. शारीरिक मानसिक सद्बृता ठेवण्यास मदत करणे. इत्यादी गोष्टी पालकांनी करायला हव्यात. तसेच हा वयाचा टप्पा वाढली वाऱ्याचा असला तरी भवितव्याचा पआयआसूद्धा आहे. या वयात जे काही बरेवाईट अनुभव येतात. त्यावर मुलांचे व्यक्तिमत्त्व घडत असते. हे व्यक्तिमत्त्व सुंदर आणि समृद्ध करण्यासाठी पालक आणि मुलं दोघांनाही प्रयत्न करणं गरजेचं आहे..

वेड सेल्फीच

शिवाजी सांगळे | sangle.su@gmail.com

काय अजब गोष्ट आहे ना ही सेल्फी? स्वतःचा वा आपल्या सोबत असणाऱ्या मित्रांचा स्वतःच फोटो काढायचा कुठेही, कसाही आणि कधीही, कसलीही तमा न बाळगता अगदि सहजपणे, किती सोप्या झालय आज हे सारं! ही सारी किमया साध्य झाली आहे ती केवळ नविन आलेल्या स्मार्ट मोबाईल फोनमुळे.

एक काळ असा होता जेव्हा फोटो काढणं म्हणजे एक छानसा सोहळा असायचा, आजच्या सारखं प्रत्येक गोष्टी साठी फोटो लागत नसतं, ना तेवढी गरज भासत असे, कधीकाळी फोटो काढायचा असला तर नविन कपडे घालणं आलं, गेला बाजार छान स्वच्छ धुवुन ईस्त्री केलेले कपडे घालुन व्यवस्थित पावडर वगैरे लावून, भांग पाडून, फोटो साठी तयार व्हायचं, तर कधी कधी रुबाबदार दिसण्यासाठी छाती पेक्षा मोठा टाय अडकवुन झकास पोज देत उभ राहुन फोटो काढण्याचा कार्यक्रम चाले. त्यातही चुकून एखादी चुक झाली तर पुन्हा पहीले पाढे पंचाववन्न.

काय थाट असायचा तेंव्हा फोटोग्राफरचा? आल्या आल्या तो आपली बॅग उघडुन सारी आयुधं म्हणजे कॅमेरा, बॅटरी प्रसंगा नुसार उपयोगी पडणारी लॅन्स वगैरे बाहेर काढुन त्यांची जुळवा जुळव करणार, दरम्यान त्याच्या साठी कोल्ड ड्रीक, सरबत वा चहा पैकि काहीतरी येत असे, दुसऱ्या बाजूला उत्सव मुर्ती वा मूर्त्या त्याची चातका प्रमाणे वाट बघत घाम पुशित बसलेल्या असत. यथा अवकाश फोटोग्राफरचं चहापान आटोपलं कि घरातल्या तमाम दर्शकांचा विशेष सुचना देण्याचा कार्यक्रम सुरु होई, "अरे बबन त्या शर्टाची कॉलर जरा वर उचल... कुत्र्याच्या काना सारखी झालीए बघ" हे ऐकुन बबन हैरान होतो, कॉलरकडे हात नेईस्तोवर आणखी एकजण म्हणतो "कुणीतरी त्याच्या कपाळीचा घाम पुसा रे" तेंव्हा घाम पुसता पुसता बबनचा भांग विस्कटतो, मग तो निट करण्या साठी आणखी काही सुचना, अशा सर्व सुचना, शर्ट, टाय इत्यादि गोष्टी आप आपल्या योग्य ठीकाणी स्थिरस्थावर झाल्यावर एकदाचा फ्लॅशच्या दिव्याचा लखलखाट होई व फोटो निघाला हे समस्त उपस्थित श्रोत्यांना उमजत असे, जी गत बबनची तशीच अवस्था थोड्या फार फरकाने बऱ्याच मंडळीच्या बाबत होत असे.

महिला मंडळीचा फोटो काढण्याचा कार्यक्रम या पेक्षा थोडा वेगळा असे, तो कार्यक्रम खास करुन मुलगी वयात आल्यावरच खऱ्या अर्थाने सुरु होई, वरपक्षाला दाखवण्यासाठी मुलींचे काही खास फोटो काढले जात, त्यावेळी अगदि मुलीच्या रंगाला मॅच होणारी साडी, ब्लाउज काही विशेष दागिने शोधेस्तोवर एखाद दोन दिवस सुध्दा उलटुन जात, साडी दागिने मिळालेच तर बऱ्या पैकि मेकअप करुन देणारी त्या मुलीच्या एखादया सिनियर अर्थात लग्न झालेल्या अनुभवी मैत्रीणीचा शोध सुरु होई, कशीबशी एखादि भेटलीच तर...

ती असल्याच कार्यक्रमात त्या वेळी स्वतःची झालेली गम्मत खरं तर फजिती, आठवत आठवत हे काम किती जबाबदारीचे व महत्वाचे आहे हे पटवुन देता देता हया मुलींचा मेकअप पार पाडीत असे, व त्या नंतर फोटोग्राफर सारी सुत्रे आपल्या हाती घेत असे पाच सहा कोनातून, आई वडील वा घरातील मंडळीसह फोटो काढण्याचा एक प्रयोग होई, त्या दरम्यान एकमेकांस सुचना देण्याचा कार्यक्रम अविरत सुरु असे, सरते शेवटी आठ दहा फोटो काढून झाल्यावर तो आपलं साहित्य आवरायला घेत असताना, कापऱ्याआवाजात मुलींची आज्ञी म्हणते "अरे चांगले स्वच्छ धुवुन दे रे बाबा आमच्या मंगीचे फोटो, नाहीतर आई सारखी सावळीच दिसेल ती" हे सांगता सांगता आपली सुन कशी सावळी आहे याची उजळणी आज्ञी करुन घेत असे.

नंतरच्या काळात मात्र थोडा फरक पडू लागला, लोक शिकू लागले, म्हणता म्हणता तंत्रज्ञान सुध्दा प्रगत होवु लागलं, विदेशी कल्पना रुळू लागल्या, कळत नकळत त्यांच अनुकरण होवु लागलं, एक नवा वर्ग तयार झाला. पुर्वी केवळ श्रीमंताचा असलेला हा शौक आता नव श्रीमंताना सुध्दा परवडू लागला, गल्लो गल्ली फोटो स्टुडीयो आले मग मात्र सर्व सामान्य माणुस पण हया कलेच्या प्रेमात पडला. अगोदरच चित्रपट सृष्टीचे वेड! मग काय वेग वेगळ्या नट नटयांच्या ईश्टाइल मधी फोटो निघु लागले, पुर्वी अगदिच काहीबाही घटना झाल्यावर भितीवर फोटो लागत, परंतु आता केवळ फलाण्या हिरो/हिरोईन वरच्या प्रेमा पोटी त्यांच्या सारख्या पोशाखात व श्टाईल मध्ये काढलेले फोटो सर्रास भितीवर दिसु लागले, आणि त्यात सुध्दा एक वेगळीच गंम्मत होती त्या वेळी.

पुढे पुढे सर्वच बदलु लागलं, आर्थिक सुधारणां होवु लागली, सर्व सामान्यांच्या हाती रीळ वाले जावुन पोर्टेबल, डिजीटल कॅमेरे दिसु लागले आणि फोटो वगैरे काढणं सोपं झालं.

एरवी परीक्षा व नोकऱ्या साठी फोटो पाठवण्याची गरज भासु लागली व ती नित्याचीच बाब झाली. पण जशी मोबाईल मध्ये कॅमेऱ्याची सोय झाली तसं वेडयागत फोटो काढण्याची बिमारी वाढली. प्रसंगी फोटो काढणे समर्थनिय आहे, पण हल्ली कसलाच धरबंद नाही, चार मित्र मैत्रिणी भेटल्या कि काढ फोटो, जर त्या सेल्फीत चार जण असतील तर प्रत्येकाची नजर कॅमेरा सोडून भलतीकडेच दिसते, त्यात भर म्हणून कि काय व्हिक्टरीची खुण म्हणून दोन बोटं दाखवणं, वेडेवाकडे चेहरे करून बाहेर काढलेली जीभ, कशाचाही संदर्भ कश्याशी नाही, परस्पर पुरक नाही, पहाताना कसं विचित्र दिसतं ते? चला, काही अंशी तेही ठिक आहे गम्मत म्हणून. पण सार्वजनिक ठीकाणी? काही वेळा धावत्या बस, ट्रेन मध्ये दारात उभं राहून फोटो साँरी सेल्फी काढण्याची कसली स्टायल? तीही स्वतःच्या जीवाची पर्वा न करता? हया स्टायल मुळे काही वेळा जीवावर बेतणारे अपघात सुध्दा घडले आहेत, जसं वाहन चालवितांना मोबाईलवर बोलणं धोकादायक आहे तेवढच अशा पद्धतीने हे सेल्फी काढणं सुध्दा धोकादायक आहे.

जाणकार लोकांच्या मते हि एक प्रकारची विकृतीच आहे, कारण कोणत्याही गोष्टीचा अवास्तव, असंबधित व अती वापर हा विकृतीत मोडणारा विषय होतो. सामाजिक व विधायक कार्या साठी याचा संतुलीत उपयोग झाला तर चांगलच आहे.

सेल्फीच वेड केवळ तरुणांनाच आहे अस नाही, हल्ली बऱ्याच लोकांना हयाची लागण झाली आहे, अगदि चित्रपट सृष्टीतील कलाकारां पासून ते राजकिय नेत्यां पर्यंत हि क्रेझ पसरली आहे. आता काय तर सेल्फी स्टीक बाजारात आली आहे, तेवढीच जोखिम कमी म्हणूया, परंतु ज्याच्या कुणाची ही कल्पना असेल त्याला मानावचं लागेल, म्हणतात ना जे लोकांना आवडतं ते बाजारात येतं. एक गोष्ट खरी ती म्हणजे काळ बदलला आहे, पुर्वी अल्बम काढून कौतुकाने फोटोची वर्णने ऐकवली जात ती सुद्धा अगदि मनापासून. भावनिक गुंतवणुक असतात फोटो, म्हणून जपले जातात, त्या त्या वेळचे संदर्भ देवून नव्या पिढीला दाखविले जातात. प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष संस्कृतीची जपणुकच होते त्यामधुन हे नाकारता येणार नाही.

नव्या पिढीला सतत नाविन्याची ओढ आहे, एक फोटो नाही जमला तर तो डीलिट करून दुसरा काढा काही वाटत नाही त्याचं त्यांना, कारण तंत्रज्ञानाने पण तशी सोय त्यांना दिली आहे, त्याचाच वापर होतोय, तो वापर चांगल्या व निखळ आनंदा साठी होत राहो हिच अपेक्षा.

व्यवसाय आणि रामायण

दिग्विजय विभूते | +919158163285

रावण, राक्षसांचा राजा, ज्याने भगवान शंकराला सुद्धा प्रसन्न करून घेतलं होतं. रावण, ज्याला ६ शास्त्रे ४ वेद आणि ६५ विद्यांचे ज्ञान होते, असा विद्वान, पराक्रमी राजा. मात्र या विद्वत्तेवर पराक्रमावर पाणी पडलं जेव्हा रावणाने अधर्म समजल्या जाणाऱ्या चुका केल्या. एक विद्वान, पराक्रमी राजा चुकीची वाट धरल्यामुळे अपयशी ठरला. आपण जेव्हा एखादा व्यवसाय उभा करतो तेव्हा तो आपल्यासाठी लंकेसारखाच असतो आणि आपण त्या लंकेचे राजा अर्थात 'रावण'. आपण सुद्धा रावणासारखेच कठोर परिश्रम करून व्यवसाय उभा केलेला असतो, अनुभव मिळवलेला असतो. प्रचंड चढ उतारांना सामोरे गेल्यानंतर किरकोळ क्षुल्लक चुकांमुळे आपल्या वाट्याला अपयश येऊ नये म्हणून रावणाच्या अपयशातून व्यवसाय करणाऱ्या प्रत्येकाने काहीतरी शिकायला पाहिजे.

रामायण तर आपल्या सगळ्यांनाच माहित आहे. त्यातील प्रत्येक पात्राकडून शिकण्यासारखे बरेच काही आहे. असं म्हणतात की यशस्वी व्हायचं असेल तर माणसाने इतरांच्या अपयशातून सुद्धा काही ना काही धडा घ्यायला हवा. रावण हे एक असे व्यक्तिमत्व आहे ज्याच्या चुकांमधून आणि अपयशामधून आपण आपल्या आयुष्यासाठी काही धडे नक्कीच घेऊ शकतो. आणि हेच धडे आपण व्यवसायात सुद्धा लागू करू शकतो.

१. आपल्या भावाला आपला शत्रू बनवू नका.

रावणाचा भाऊ बिभीषण रामाला जाऊन मिळाला आणि रावणाचा पराभव झाला; कारण बिभीषणाला रावणाची सर्व रहस्ये माहित होती. जर बिभीषण रामाला जाऊन मिळाला नसता तर कदाचित रावण सहजासहजी पराभूत झाला नसता. यातून आपण असा बोध घेऊ शकतो की आपल्या व्यावसायिक भागीदाराला आपला शत्रू बनवू नका. किंवा आपल्या व्यवसायाची गुपिते ज्या लोकांना माहित आहेत त्यांना आपले शत्रू बनवू नका. अन्यथा ते आपल्या स्पर्धकाला जाऊन मिळतील किंवा ते स्वतःच आपले स्पर्धक बनतील आणि हे आपल्या व्यवसायासाठी हानिकारक ठरू शकते.

२. कोणीच अजिंक्य किंवा अमर नसतो.

रावणाला अहंकार होता की त्याला कधीच कोणी पराभूत करू शकणार नाही. मात्र एक दिवस त्याचा सुद्धा पराभव झालाच. व्यवसायात सुद्धा असेच असते, आपल्याला नेहमी फायदा होईल असा गैरसमज आपण करू नये. आपण कितीही हुशार असलो, कितीही ताकदवान असलो तरी आपण पराभूत होऊ शकतो, आपल्याला सुद्धा नुकसान सोसावे लागू शकते हे आपण स्वीकारले पाहिजे. नुकसान सोसण्याची तयारी ठेऊनच व्यवसायात पुढे गेलं पाहिजे. असा कोणताही उद्योजक नाही ज्याला कधीच नुकसान झालेले नाही.

३. शत्रूला कधीच कमी लेखू नये.

रावणाने सर्वात मोठी चूक केली की त्याने शत्रूला कमी लेखले. रावणाला वाटले की ही वानरसेना माझा पराभव करू शकणार नाही. आणि ही चूक महागात पडली, रावणाला जीव गमवावा लागला. व्यवसाय करताना सुद्धा आपल्या समोर अनेक संकटे येतात, अनेक प्रतिस्पर्धी उभे राहतात. अशावेळी आपण त्यांना कमी लेखले नाही पाहिजे, काळानुसार बदलले पाहिजे, स्पर्धेनुसार आणि बाजाराच्या मागणीनुसार आपल्या व्यवसायात आधुनिकता आणली पाहिजे, तंत्रज्ञान वापरले पाहिजे. नाहीतर एक दिवस आपण स्पर्धेतून बाहेर फेकले जाऊ शकतो.

४. यश मिळवायचे असेल तर लोभापासून दूर राहा.

रावण अत्यंत हुशार होता, अनेक विद्या त्याला अवगत होत्या, त्याच्याकडे प्रचंड बुद्धिमत्ता होती. मात्र परस्त्रीचा लोभ त्याला यशापासून दूर घेऊन गेला. आपल्याला सुद्धा व्यवसायात यश मिळवायचे असेल तर आपल्या ध्येयावर लक्ष केंद्रित केले पाहिजे. लक्ष विचलित करणारी प्रलोभने टाळली पाहिजेत. सोशल मिडीयावर वेळ घालवणे, मनोरंजनामध्ये वेळ घालवणे यांसारख्या प्रलोभनांपासून दूर राहून जास्तीत जास्त वेळ आपल्या व्यवसायाच्या प्रगतीसाठी काम करण्यात घालवला पाहिजे.

५. नेहमी आपल्या प्रजेच्या सुखाचा विचार करायला हवा.

हे रावणाला कधीच जमले नाही त्यामुळे तो कधी महान राजा होऊ शकला नाही. आपल्याला जर उत्तम उद्योजक व्हायचे असेल तर आपण नेहमी ग्राहकांच्या फायद्याचा विचार केला पाहिजे. आपण ग्राहकांचा जेवढा जास्त फायदा करून देऊ तेवढे ते आपल्याबद्दल इतरांना सांगतात, यातून आपले मार्केटिंग होते. आणि इतर ग्राहक सुद्धा आपल्याशी जोडले जातात. ग्राहकांना त्यांच्या फायद्याचा विचार करणारा उद्योजक नेहमी आवडतो.

६. खोटी स्तुती करणाऱ्यांपासून दूर राहा.

सत्य कडू जरी असले तरी ते स्वीकारले पाहिजे. रावणाला नेहमी स्वतःचं कौतुक ऐकायची सवय होती त्यामुळे त्याच्या चुकांबद्दल जो कोणी बोलला तो त्याचा शत्रू झाला. आणि रावणाच्या पराभवाचा मार्ग स्वतः रावणानेच तयार केला. व्यवसायात सुद्धा आपल्याला दोन प्रकारचे लोक भेटतील. काही लोक आपल्या चुका दाखवतील तर काही लोक आपल्याला झाडावर चढवतील. जे लोक आपल्याला चुका दाखवतात त्यांना जवळ करा कारण त्यांच्यामुळे आपल्यात चांगले बदल घडतात. जे लोक खोटी स्तुती करून झाडावर चढवतात अशा लोकांपासून शक्यतो चार हात लांबच राहा.

७. चांगली कामे पटकन करा आणि चुकीचे कामे टाळा.

रावणाने अनेक स्वप्ने पाहिली होती, अनेक चांगली कामे करण्याचे त्याच्या मनात होते. मात्र तो ती कामे करण्यास चालढकल करत होता. आज करू, उद्या करू असं करत त्याच्या हातून ती कामे कधी झालीच नाहीत. व्यवसाय करताना आपल्या डोक्यात अशा अनेक कल्पना येत असतात ज्या व्यवसायासाठी पोषक असतात. अशा कल्पना लगेच अमलात आणल्या पाहिजेत, त्यावर लगेच काम करून निर्णय घेतले पाहिजेत जेणेकरून आपला व्यवसाय मोठा होईल. आणि काही कामांबद्दल मनात शंका असते किंवा ती आपल्याला चुकीची वाटत असतात, अशी कामे टाळली पाहिजेत जेणेकरून नुकसान होणार नाही.

८. आपली रहस्ये कोणालाही सांगू नका.

रावणाने आपली सगळी रहस्ये बिभीषणाला सांगितली, त्यामुळे जेव्हा बिभीषण रामाला जाऊन मिळाला तेव्हा रावण आपला पराभव रोखू शकला नाही. व्यवसाय उभा करताना अशी अनेक व्यावसायिक गुपिते असतात ज्यामुळे आपला व्यवसाय इतरांपेक्षा वेगळा होऊन यशस्वी झालेला असतो. ही रहस्ये किंवा गुपिते शक्यतो कोणाला सांगू नयेत. व्यवसाय करताना काही गोष्टींची गोपनीयता पाळावीच लागते.

• Digvijay Vibhute

(Website Designer & Digital Marketer)

www.digvijayvibhute.com

बिघडलेलं होकायंत्र

ललित कोठारी. | lalitskothari82@gmail.com

'सुजय' हा नेहमीच बावचळलेला असतो! नाही तो स्थितप्रज्ञ असतो! नक्की काय? खरंच नक्की काय आहे हे एक न उलगाडलेले कोडं! न उलगाडलेलं कोडं हे मी इतक्या ठामपणे का म्हणतोय? याचे कारण म्हणजे मला जसं समजायला लागलं तसं मी त्याला ओळखतोय.

बालवाडी पासूनचे आम्ही वर्ग मित्र आणि शेजारी. दहावी नंतर मार्ग बदलला. तो पूढच्या शिक्षणासाठी बाहेर गावी गेला. मग काय भेट फक्त सूट्ट्यांमध्येच. प्रत्येक वेळी याचं काही वेगळंच असायचं. काही तरी नविनचं तत्वज्ञान घेवून यायचा. बऱ्याचदा मला काही पचनी नाही पडायचं पण खोडून काढायला ठोक असा काही प्रतिदावा माझ्याकडे नसायचा. तरीही मी तो प्रयत्न काही वेळा केला, तर तो आटपतो घेतो आणि चल निघू म्हणून आम्ही आपापल्या घरी जातो. चर्चा तिथेच थांबते. मग मला पस्तावा येतो. घळघळ ओघळणारा हा ज्ञानाचा धबधबा मी का थांबवला? परंतु त्याला त्याचं काहीच सोयरसुतक नसायचं. सकाळी परत भेटला की रात्री काही वाद चर्चा झालीच नाही अशा पद्धतीने वावरायचा. मीच आपला मनातल्या मनात कुढत त्याला भेटायचो. त्याचं सगळं वागणं बोलणं पूर्णपणे निरागस.

मी आपले भाबडे प्रश्न त्याला विचारतो की हे सगळं तूला कसे माहित? काही वाचतोसं का? तर तो म्हणतो, वाचायचं नाही रे...

'जगायचं' असतं! 'जगणं' हे खूप मोठं आणि न संपणारं पुस्तक आहे. प्रत्येकाचं पुस्तक वेगळं. आपली गफलत इथेच होते. आपलं सोडून आपण दूसऱ्याच पुस्तक वाचतो आणि सगळी सरमिसळ होऊन जाते. 'जगणे' ह्या पुस्तकाला तू कितीही टाळायचा प्रयत्न कर, ते तूला वाचावचं लागेल किंवा जगावेचं लागेल.

सगळं जग जे वाच म्हणते ते हा वाचू नको म्हणतो. 'दासबोध', व्यासांचं 'महाभारत' तर चुकूनही वाचायचं नाही म्हणतो. कारण काय सांगतो की, हे वाचशील तर ठरवून वागशील. आयुष्य काय ठरवून वागायला दिले आहे का? चौकटीत राहशील आणि स्वतःला सुखी समजशील. सुखी कसा आणि किती तर ह्याच्यापेक्षा किंवा त्याच्यापेक्षा!

त्याला मी विचारलं, ठीक आहे तू जे म्हणतो ते. तूला काय भेटलं?

तर उत्तर देतो की तेच शोधतोय! काल जे हवे होते ते आज गौण वाटतयं. खरं सांगतो, प्रत्येक दिवस हा ऊजाडतो तो वेताळासारखा. आणि आपल्याला विक्रम राजा व्हावे लागते. त्याला शोघायचे, मानगुटावर बसवायचे. प्रश्न उत्तर करायचे. चित ही त्याचीच आणि पटही.

मी आपला निरुत्तर!!

यदांच्या दिवाळीला तो परत येणार. मी सुद्धा खूप काही वाचून प्रश्नमंजुषा तयार केली आहे. परंतु त्याला एकही प्रश्न विचारायची हिमत होत नाही आहे. खरंतर त्याला भेटावे की नाही हाच प्रश्न मला भेडसावतोय. असे वाटते की, यंदा त्याने फक्त भेटावे आणि काहीच बोलू नये. नाही, ह्या वेळी त्याला मी भेटणारचं आणि सांगणार की तू 'बिघडलेलं होकायंत्र' आहेस. तुझ्या नादी जो लागेल तो दिशा भटकणार. दिवाळी, ऊन्हाळ्याला येतो आणि विचार करायच्या कामाला लावून जातो.

धन्यवाद!!

Whatsapp विद्यापीठामधील तरुण पिढी

सुमित चव्हाण | Chavansumit277@gmail.com

कर copy आणि कर paste

आज काल आपण सर्व जण मोबाईल वापरतो त्यामध्ये असणाऱ्या समाज माध्यमावर येणाऱ्या खूप साऱ्या पोस्ट या खोट्या असतात. अभ्यास न करता अनेक जन चुकीच्या पोस्ट पुढे ढकलत असतात. यामध्ये किशोरवयीन प्रमाण हे खूप जास्त आहे. वाचनाचा अभाव तसेच सोशल मीडिया वर येणारे नकारात्मक संदेश यामुळे आज कालची तरुण पिढी भरकटत चालली आहे. तसेच इंस्टाग्राम वर adult content वाढत चालले आहेत थोड्या लाईक साठी अनेक जण नको ते चाळे करताना दिसतात. त्यांना प्रोत्साहन करणारे पण खूप जण आहेत.

नकारात्मक विचार, असभ्य वर्तन तसेच त्यावर कोणाचे बंधन नसल्यामुळे ही पिढी अधिक भरकटत चालली आहे. या what's app University ला एकच कळकळीची विनंती आहे. तुम्ही वाचून अभ्यास करून व जे लोकांना चांगले वाटेल तेच पोस्ट करत जा. थोड्या लाईक साठी वाईट काही करू नका किंवा काही शेअर पण करू नका. पहिलाच लेख आहे प्रयत्न केला आहे लिहायचा...

धन्यवाद !!

◆*◆*◆*◆*◆*◆*

कायदा पाळा गतीचा...

डॉ. राजकुमार देशमुख | rtornd@gmail.com

'कायदा पाळा गतीचा, काळ मागे लागला, थांबला तो संपला' या कवी माधव ज्युलियन यांच्या ओळी आजच्या धकाधकीच्या जीवनाला तंतोतंत लागू होतात. परंतू थांबला तो संपला असं म्हणत गतीचा कायदा न पाळता रस्त्यावरून अतिवेगाने धावणारी वाहने आयुष्याचा ठोका

२०२२ च्या रस्ते अपघात अहवालानुसार आपल्या देशात एकूण अपघाती मृत्यूच्या ७१% लोक हे वाहनांच्या अतिवेगामुळे मरण पावले आहेत.

सध्या आपल्या देशामध्ये रस्त्यांची स्थिती उत्तम बनली आहे. त्यामुळे त्यावरून सुसाट वेगाने वाहन चालविण्याचा मोह वाहनचालकांना आवरता येत नाहीये. प्रत्येक रस्त्याला वाहनांच्या प्रकारानुसार वेगाची कमाल आणि किमान मर्यादा ठरवून दिलेली आहे. परंतू भन्नाट वेगावर स्वार होऊन वायाशी स्पर्धा करणाऱ्या वाहनचालकांचा वेगामुळेच घात होत आहे. आपल्या देशात दर दहा अपघाती मृत्यूमध्ये सात मृत्यू हे वेगाच्या मर्यादेचे पालन न केल्यामुळे गतवर्षी झाले आहेत. यामध्ये तरुणांचे प्रमाण मोठे आहे.

बऱ्याच वेळा आपण वर्तमानपत्रात चालकाचे नियंत्रण सुटून अपघात अशी बातमी वाचतो. अतिवेगामुळे वाहनावर नियंत्रण ठेवणे अवघड जाते. अचानक थांबलेले वाहन समोर येणे, समोरच्या वाहनाने ब्रेक दाबणे, जनावर आडवे येणे या प्रसंगी वाहन अतिवेगात असल्यास ते नियंत्रणाच्या बाहेर जाऊन अपघाताची शक्यता अधिक बळावते. उदारणार्थ वाहन जर ६० किमी प्रतितास एवढ्या वेगाने धावत असेल आणि अशा स्थितीत ते जर अचानक थांबवायचे असेल तर त्याला ब्रेक दाबल्यानंतर सुरक्षितपणे थांबण्यासाठी ५६ मीटर एवढे अंतर कापावे लागते. ते लगेच थांबत नाही. यावरून लक्षात येईल की एखादे वाहन जेव्हा १२० किमी प्रतितास एवढ्या वेगाने धावत असेल आणि अचानक वाहन थांबविण्याची परिस्थिती उत्पन्न झाल्यास ते थांबविता येत नाही परिणामी दुर्घटना घडते. त्यामुळे जेवढा वाहनाचा वेग नियंत्रित तेवढी अपघाताची शक्यता कमी; आवरा वेगाला सावरा जीवाला हा मंत्र जोपासला पाहिजे.

ठरलेली वेळ गाठण्यासाठी अनेकदा वाहनांचा वेग वाढवला जातो. समयपालन हा शिस्तीचा भाग असला तरी त्यासाठी वाहनाचा वेग वाढवण्यापेक्षा लवकर निघा वेळेवर पोहचा हा उत्तम पर्याय आहे.

आपण जर ५० किमी एवढे अंतर जाणार असू आणि त्यासाठी वाहनाचा वेग जर ८० किमी प्रतितास एवढा ठेवला तर ते अंतर कापायला ३७ मिनिटे वेळ लागेल. आणि तेच अंतर १०० किमी प्रतितास एवढ्या वेगाने कापले तर ३० मिनिटांमध्ये पोहचते. म्हणजे फक्त सात मिनिटे वाचतात ती सुद्धा जीव धोक्यामध्ये घालून! त्यापेक्षा सात मिनिटे आधी निघून नियंत्रित वेगामध्ये सीट बेल्टचा वापर करून चालवलेले वाहन सुरक्षा प्रदान करते.

लक्षात असुद्या रस्ते वाहतुकीचे नियम हे तुमच्या आमच्या सर्वांच्या सुरक्षेसाठी आहेत. नियम पाळून वाहन चालवणे हे प्रत्येकाचे आद्य कर्तव्य आहे. आजचे वाढते नागरीकरण, जीवनाचा वाढलेला वेग यामुळे प्रत्येक घरी एक तरी वाहन असतेच. ते चालवताना आपली घरी कोणीतरी वाट पाहत आहे हे विसरू नका. आपल्यावर आपले कुटुंब अवलंबून असते. आपला जीव हा अनमोल आहे त्याचे मोल जाणा व नेहमी सुरक्षित वाहतूक करा आनंदी राहा. यंदाची दिपावली ही सर्वांना सुरक्षित व आनंदी जावी हीच प्रार्थना. शुभ दिपावली !

डॉ. राजकुमार मोहनराव देशमुख
सहाय्यक मोटार वाहन निरीक्षक
उपप्रादेशिक परिवहन कार्यालय, सोलापूर
संपर्क: 9765961212

मैत्रीचं ई-ग्रीटिंग

रोहन मगदुम । mail.magdumrohan@gmail.com

माझ्या मेंदूच्या कॉम्प्युटरवरील
Dynamic Ram ला जेव्हा
मी Recharge करतो
तेव्हा तुझीच स्मृती
माझ्या Hard disk वरती Copy होते

तुझ्या प्रत्येक आठवणीच्या
Graph Paper वर
माझ्या डोळ्यांचा Arrow
दाही दिशांना फिरतो
माझ्या जीवनरूपी बागेत
तुझ्या भावनांचं Software
मग Load झालेलं आठवतं.
माझ्या मनाला त्याच वाटेवर
Click करून ठेवावं वाटतं.

तु कुठेही रहा
Floppy रूपी हृदयाच्या Lable वर
तुझे नाव सदा कोरलेलं राहील.
तुझ्या Catlogue वर
माझ्या भावनांचा Data
नीट Save करून ठेव
एकच इच्छा आहे
आपल्या मैत्रीचा Power Point
जगरूपी Monitor Screen वर
आदर्श म्हणून display होवू दे

मित्र कसा असावा

ओमकर कुपटे | kupteomkar@gmail.com

आज मी लिहायला बसलो की नक्की मित्र कसा असावा
छोटा, मोठा, उंच, नाटा तो नक्की कसा दिसावा
हुशार असावा की असावा थोडा ढ
श्रेणी त्याची जगण्यची असावी का नेहमीच अ?

दिलदार असावा की चालेल थोडा लालची
तेजतरार की जन्मो जन्मो का अलसी
समंजस असावा की चालेल थोडासा तापट
मुल्ला असावा की चालेल एखादा बापट

काळा, गोरा की चालेल चक्क हिरवा ही
बोलणं त्याच गोड असावं की चालेल थोडासा कडवा ही
आणि बसत नसला कशातच वरच्या तरी सुधा चालेल का
असालच एखादा जगावेगळा पुन्हा कुठे लाभेल का

मंथन अखेर संपत आल पण प्रश्न काही सुटला नाही
अन मित्र असावा कसा सांगणारा गुरु कुणी भेटला नाही
आणि मग स्वतःशी बोलू लागलो
विचारलं मित्र हवाय कसा
अनेक उत्तरे असूनही न सुटलेला प्रश्न जसा
मला मित्र हवाय तसा.

असही जगून पाहूया ना!

रेश्मा शेषराव वलादी | reshmalawadi00007@gmail.com

परिपूर्ण जगण्यापेक्षा
अपूरेपणासह जगून पाहूया ना,
फिल्टर लावून 'लाईक्स' मिळविण्यापेक्षा
साधं राहून बघूया ना,

निसर्गाच्या कुशीत हिरव्या पानांना, रंगीत फुलांना
न्हाहाळून छोट्या छोट्या गोष्टीतून आनंद घेऊया ना,
नेहमी तणावात राहून जगण्यापेक्षा
कधी मनसोक्त जगून पाहूया ना,

लोकांच्या गर्दीला दुर्लक्ष करून,
स्वतः आपल्या इच्छेला महत्त्व देऊन पाहूया ना,
लोकं काय म्हणतील हा विचार सोडून,
स्वतः साठी थोडसं जगूया ना.

आपल्या पदरात सुख, समाधान टाकून
स्वतः साठी थोडा विचार करून पाहूया ना,
काही नियम काही मर्यादा तोडून स्वतःचा
स्वतः साठीचा कप्पा करून प्रत्येक क्षणाचा
आनंद घेऊन पाहूया ना,
नेहमी चौकटीत राहून जगण्यापेक्षा
कधी स्वतःला सैल सोडून जगून पाहूया ना.

सवाष्ण

आशिष मधुकर देवरुखकर | aashish_devrukhkar@rediffmail.com

आज जत्रेचा पाचवा दिवस होता आणि त्यात रात्री झालेला पाऊस. सगळीकडे नुसता चिखल पण त्यातूनही आपलं सामान भिजण्यापासून वाचवण्यात यशस्वी झालेला तुकाराम स्वतः मात्र पार भिजून गेला होता. थंडीने बिचारा कुडकूडून गेला होता पण गरिबाला कसली थंडी आणि कसला पाऊस. रस्त्याच्या कडेला आपला डगमगता लाकडी टेबल आणि सामानाच्या पिशव्या ह्यांची मांडामांड तुकाराम करायला लागला.

आज फेटे घालून चालणारे तरुण दिसायला लागले होते. तुकारामला आधी काही कळेच ना की इतके फेटे घालून तरुण का यायला लागले. रस्ता आता गर्दीने फुलून यायला लागला. फेटे घातलेले तरुण गेले नाहीत तोपर्यंत पोलीस आणि हवालदार दिसू लागले. तुकाराम दरवर्षी येथे टेबल लावायचा पण आजवर कधी इतका पोलिसांचा फौजफाटा आला नव्हता. आपल्यासोबत आलेल्या आपल्या पोटच्या पोराला तुकारामने विचारल.

"पोरा, एवढी का र पोलीस आज."

"बा, आज शेवटचा दिस हाय जत्रचा म्हणून असल."

"नाय र पोरा, म्या इतकी वर्स हिकडं टेबल लावतोया. पोलीस कवा नव्हतं आलं बग."

"म्या बगून यिवू काय?"

"व्हय व्हय, जा बगून ये लवकर."

"व्हय बा."

तुकारामचा मुलगा पटकन धावत गेला आणि धावत आला. त्याच्या हातात चहा होता.

"बा, हे घे चा."

"आर लेका, तुला काय सांगितलं व्हत आणि काय करतोया तू."

"घे र बा, थंडीन कुडकूडला हाईस. चा पी मग सांगतो."

"बर, अस म्हणतुस. दे मग चा मला."

"बा. आज शेवटचा दिस हाय तर कोनी मोठा पुढारी येणार हाय हिकडं. म्हणून पोलीस हायती."

"म्हंजी ती फेटी वाली त्याचे चमचे."

दोघे बाप लेक हसायला लागले. इतक्यात एक हवालदार येऊन तुकारामला म्हणाला, "दादा, मागं घ्या हे टेबल, रस्त्यात अडचण होती."

चेहऱ्यावर काकुळतीचे भाव घेऊन तुकाराम, जमेल तितकं मागं सरकला. टेबलाचा एक पाय तुटका होता, त्याला आधाराला दगड लावून पुन्हा त्याने माल लावायला घेतला. अष्टगंध, बुक्का, हळद- लालभडक कुंकू, अबीर, गुलाल, हिरवा चुडा, लखलखते छोटे पंचपाळ असणारा डबा, तुळशीमाळा असं सगळं सामान त्याने वेगवेगळे ताट घेऊन रांगेत मांडलं. त्याचाच बाजूला कुणी टपरी लावून पान-तंबाखू, विकणारा विडी काडीवाला होता तर कुणी लहान मुलांच्या खेळण्याचा गाडा लावून बसला होता. थोड्या अंतरावर एक चहावाला पण टेबल टाकून बसला. आज ह्या सगळ्यांना आशा होती ते सगळा माल विकून रिकामा टेबल आणि पैसे घरी नेण्याची.

आज जत्रेचा शेवटचा दिवस होता. गेले चार दिवस म्हणावा तसा धंदा झाला नव्हता आणि त्यात काल रात्रीचा येऊन जाऊन पडणार पाऊस याने सगळा चिखल झाला होता. त्यामुळे आज धंदा होणार नाही म्हणून तुकारामने आपल्या पोराला गेले तीन दिवसात जमलेले पैसे घेऊन घरी जायला सांगितले. घर जत्रेच्या ठिकाणापासून चांगलं ६ ७ किलोमीटर दूर होत. एवढे सामान ५ दिवस रोज कुठे ने आण करायचं म्हणून तुकाराम आणि त्याचा मुलगा गेले ४ दिवस इकडेच राहत होते. तुकाराम आणि त्याचा मुलगा दुपारी तिथेच कुठेतरी वडापाव किवा भजी खायचे. रात्रीसुद्धा तेच. पण कालच्या पावसाने सगळी वाट लावून टाकली होती. हळूहळू गर्दी वाढायला लागली होती.

"बा मी थांबतो."

"नको रं, तू जा घरला."

"आव पन, गर्दी लै हाय. तुमानला नाय झेपनार."

"आता काय बापाला शिकीवणार व्हय रं लेका."

"तस नाय बा."

"तू घरला जा आन मायला निरोप दे."

"काय सांगू माय ला? बा न मला घरला पाटवून दिल."

"नाय रं लेकरा माझ्या. मी तिला अगुदरच सांगितलं व्हत की तुला शेवटच्या दिवशी घरला पाटवीन."

"मंग?"

"माय ला सांग आज दुपारच्याला जरा जास्तच जेवन घेऊन ये आनी आमी दोघ रातच्याला संगच एकत्र घरला येऊ. समद सामान घेऊन यायचंय न्हवें."

"व्हय."

"आन लक्षात ठेव, अजिबात त्या मदल्या वाटनं जायच नाय."

"कोनच्या? त्या जंगलाच्या?"

"हा."

"का र बा?"

"तिकडं झखिण हाय म्हणत्यात लोक."

"झखिण काय असतंय र बा?"

"झखिण म्हनजे एकादी सवाशीन बाय मेली आनी तीच भूत झालं तर तिला झखिण म्हणत्यात."

"बा खरच तीत झखिण हाय काय रं?"

"मला नाय म्हाइत, मी नाय गेलो कवा तिकडन. तू बी नग जाव."

"व्हय बा."

"समद लशक्यात हाय ना?"

"व्हय बा, येतू."

"नीट जा अन मायला निरोप दे."

"व्हय व्हय."

पोरगा दिसेनासा होईपर्यंत तुकाराम त्याला हात दाखवत होता. आता चांगलीच गर्दी झाली होती. कोणी अबीर गुलाल नेत होत तर कोणी तुळशीमाळा. हळद कुंकू सुद्धा नेत होते. दुपार होऊन गेली पण गर्दीमुळे तुकाराम जेवणाचे सुद्धा विसरून गेला. संध्याकाळी गर्दी ओसरू लागली तेव्हा तुकारामाच्या लक्षात आले की त्याची बायको दुपारी जेवण घेऊन आलीच नाही.

पोरगा घरी पोहचला की नाही, पोहचला असेल पण आईला सांगायला विसरला असेल. की तो त्या मधल्या रस्त्याने गेला आणि झखिणने त्याला मारून तर टाकले नसेल ना. त्याच्या डोक्यात विचार सुरू होते. केव्हा जत्रा संपते आणि घरी जातोय असे त्याला झाले होते. पण अचानक गर्दी पुन्हा वाढू लागली कारण आज जत्रेची सांगता होती आणि रात्री भजन स्पर्धा होती. त्यामुळे बरीच लोक त्या हिशोबाने संध्याकाळीच येत होती.

तुकारामाचा धंदा जोरात झाला पण डोक्यात त्याच्या पोराचाच विचार सुरू होता. आता शेवटचं हळदी कुंकुवाच एक पाकीट आणि एक हिरवा चुडा राहिला होता. सकाळी त्याने बायकोसाठी एक साडी घेतली होती. ती साडी आणि ते हळदी कुंकुवाच पाकीट आणि हिरवा चुडा त्याने एका पिशवीत भरलं आणि टेबल तिथेच टाकून तो घराकडे जायला निघाला. टेबल उद्या सकाळी घेऊन जाऊ पण आधी बायको का आली नाही ते बघू. पोरगा पोहचला असेल ना ते बघू ह्या विचाराने तो घराकडे धावत सुटला. रिमझिम पाऊस सुरू झाला होता. हातातला कंदील कधी विझेल ह्याचा नेम नव्हता.

थोडं अंतर गेल्यावर रस्त्याला दोन फाटे फुटले होते. एक होता नेहमीचा रस्ता आणि दुसरा होता जंगलातून जाणारा जिकडे झखिण आहे असे बोलले जायचे. तुकाराम क्षणभर तिथे थांबला.

"माझं पॉर ह्या वाटंन तर गेलं नसलं ना?" त्याच्या डोक्यात विचार आला आणि शेवटी बापाचं काळीज ओ. त्याने झटकन निर्णय घेतला. ह्याच वाटेने जायचे. पोरगा ह्या वाटेने गेला असेल तर भेटेल, नाही गेला असेल तर लवकर घरी पोहचू. पण झखिण???

'झखिण बिखिन कोन नसतय.' अस स्वतःलाच समजावत तुकाराम त्या झाडीत घुसला.

जसा तो त्या झाडीत घुसला वातावरण अचानक उबदार झालं. कंदिलाच्या प्रकाशात जेवढं दिसत होतं त्यापेक्षा जास्त दिसायला लागला होता आणि पावसाचा मागमूस सुद्धा नव्हता.

'पाऊस थांबला वाटत.' तो स्वतःशीच बोलला आणि पुढे जायला लागला. मनात सतत झखिणीचा विचार येत होता पण त्याने ठरवले होते की कितीही, कोणाचाही आवाज आला तरी अजिबात थांबायचं नाही. तो पटापट पावलं टाकत जात होता.

आणि अचानक...

"ओ धनी....."

त्याच्या कानावर आवाज आला. त्याने आपल्या बायकोचा आवाज बरोबर ओळखला. तो थांबला पण पटकन त्याला आठवलं की झखिण कोणाचाही आवाज काढू शकते. त्याने मागे वळून न बघता सरळ चालायला सुरुवात केली. परत आवाज आला.

"ओ धनी, थांबा की. तुमास्री हाक मारालोय. ओ धनी."

तुकाराम अजिबात थांबायचं नाव घेत नव्हता. त्याने आपला वेग वाढवला. पुन्हा मागून आवाज आला.

"आव धनी, थांबा की. म्या जानकी हाय. तुमची बायको. ओ धनी."

पण तुकाराम काही थांबत नव्हता. अचानक समोरच्या झाडामागून आवाज आला.

"ए बा, आर थांब की. माय हाका मरायले मागून. अस का झखिण दिसल्यावानी पळालाय."

झाडामागून आपला पोरगा येताना बघून तुकारामने हातातलं सगळं टाकून दिल आणि पोराला मिठी मारली.

"बा, काय झालं तुला?"

"तू ह्या वाटन का आलास?"

मी नाय आलो बा."

"मग, तू हिकडं कसा?"

"माझ्यासंग आलाय त्यो हिकडन." तुकारामाची बायको मागून धापा टाकत आली.

"पण का?"

"सांगतू."

"आवो, लै उशीर झालता यायला म्हणून हिकडन आलो."

"पन हिकडं झखिण हाय तुला म्हायतेय ना."

"कोन बी नाय हिकडं."

"उगाच."

"आव, आमी येताना वाट चुकलो. वाटेत एक सुंदर बाय भेटली आमाला. त्यांनी त्यांच्या घरला नेलं म्हणून येळ झालाय बघा."

"बर चला घरला आता."

तुकाराम बायको आणि पोराला घेऊन घरी जाऊ लागला. वाटेत एकेठिकाणी तुकारामची बायको बोलली.

"आव, धनी जरा थांबुया का?"

"का?"

"हिथ घर हाय त्या बायच. तीन वाट दावली व्हाती आमानला. त्यांना सांगून येतो तुमी घावला म्हणून."

"कुटाय?"

"ते काय समोर."

"हा."

"जावं काय?"

१

"नग."

"आव जाऊ घा ओ."

"नग म्हणतोया न्हवं."

"जाऊ घा ओ. तुमच्याकड हळदीकुंकू हाय काय."

"हाय, कशाला हवंय?"

"आन हिरवा चुडा?"

"हाय तो बी. पण तुला कशाला हवा?"

"ती बाई सवाशीन हाय ओ, तिला घायला पायजेल कायतरी."

"म्हणजे?"

"तुमी घा ओ."

"थांब, देतो."

तुकारामने आपल्या पिशवीत हात घालून हिरवा चुडा आणि हळदी कुंकवाच पाकीट बाहेर काढलं आणि त्याला अचानक धप्पकन काहीतरी पडल्याचा आवाज आला. त्याने पटकन आवाजाच्या दिशेने पाहिले तर त्या घराच्या समोर त्याला २ व्यक्तींची शरीर दिसली. त्याने नीट पाहिलं तर त्यातील एक शरीर तुकारामाच्या बायकोचे होते आणि दुसरे त्याच्या मुलाचे. अंधार असून देखील त्याला ती शरीर स्पष्ट दिसत होती. त्याने वळून आपल्या बाजूला पाहिले तर त्याच्या बाजूला कोणी नव्हतं. ना बायको ना मुलगा. तो काय ते समजून गेला. त्याने घराकडे पुन्हा पाहिले तर दाराजवळ एक बाई उभी होती. हिरव्या रंगाची साडी घातलेली, गळ्यात मंगळसूत्र घातलेली. ती तिकडूनच मोठ्याने कर्कश्य आवाजात ओरडली.

"मला हिरवा चुडा दे आणि हळद कुंकू लाव मला."

तुकारामने आपली पिशवी तिथेच टाकली आणि धूम ठोकली. तुकाराम जिवाच्या आकांताने धावत होता. अंधारात कंदिलाच्या प्रकाशात काही दिसत नव्हतं तरी तो वाट फुटेल तिकडे धावत होता. पण तिचा आवाज त्याला ऐकू येत होता.

"माझा हिरवा चुडा मला दे."

तुकाराम धावतच होता. धावता धावता ती स्वतःलाच शिव्याशाप देत होता.

'एवड्या अंधारात त्यासनी मी कसा दिसलो याचा इचार करायला हवा व्हाता मी, तवाच मला कळायला हवं व्हात की काहीतरी गडबड हाय. माझं पोर आन बायकोला गिळली त्या झखिणीन. आता मी काय करू जगून.'

"झखिण कोणाला म्हणतो रे हरामखोरा?"

तिचा आवाज ऐकून तुकाराम थांबला. एवढं पळून सुद्धा तिचा आवाज इतक्या जवळून कसा आला त्याला कळत नव्हतं. त्याने कंदील थोडा वर उचलला तर ती सवाष्ण बाई हवेत उडत होती.

"तुकाराम ना रे तू?" ती हवेत तरंगत होती.

"व्हय." तुकाराम घाबरत घाबरत बोलला.

"तूच हळद कुंकू दिले होतेस माझ्या नवऱ्याला."

"कोन नवरा तुझा?"

"कळेल तुला लवकरच."

"माझ्या बायको अन पोरान काय केलंत तुझं?"

"तुझ्या पोरान हिरवा चुडा आणून दिलेला माझ्या नवऱ्याला आणि तुझ्या बायकोन माझी ओटी भरली होती शेवटची."

"म्हंजी?"

"माझा नवरा म्हणजे इथला सावकार. तुझ्याकडूनच गेल्यावर्षी जत्रेत त्याने हळदी कुंकू घेतलं होतं. हिरवा चुडा नव्हता म्हणून तुझ्या पोरान घरातून आणून दिलेला हिरवा चुडा मला. तोच हिरवा चुडा घालून मी हळदी कुंकूवाला तुझ्या घरी आले होते."

तुकारामला सगळं आठवलं.

"मंग त्यासाठी माझ्या बायको आन पोराला का मारून टाकलसा तुमी."

"का म्हणजे? त्यांनी अप्रत्यक्ष माझ्या नवऱ्याला मदत केली होती."

"कसली मदत?"

"तुझ्या घरातून ओटी घेऊन मी माझ्या घरात आले. समोरच माझा नवरा उभा होता हातात मोठा कोयता घेऊन. पदरात ओटी, हातात हिरवा चुडा आणि कपाळावर हळद कुंकू लावलेली मी जशी उंबऱ्यात आले तसे माझ्या नवऱ्याने माझी मान एका घावेत धडावेगळी केली." एवढं बोलताच हवेत उडणाऱ्या तिच्या शरीरापासून मुंडके वेगळे झाले आणि धड धाडकन जमिनीवर पडले. मुंडके मात्र हवेतच तरंगत होते. तरंगणारे ते मुंडके आता बोलू लागल.

"आता तुझी पाळी आहे."

तुकारामला भोवळ यायची बाकी होती, तरीही त्याने तिला विचारलेच.

"माझा काय दोष?"

"तू हळदी कुंकू विकले होतेस त्यामुळे तुलाही मरायला लागेल आणि ज्याने कोयता त्यालाही मी मारून टाकलं आहे."

"म्हंजी त्या भिक्क्याला"

"होय, मीच मारलं त्याला. माझ्या नवऱ्याला त्याने कोयता दिला होता."

"सावकार अस का वागलं पर?"

"गुप्तधन."

"गुप्तधन?"

"होय. त्याला एका मांत्रिकाने सांगितलं होतं. हातात ओटी, हळदी कुकू लावलेली सवाष्णीन तुझ्या दाराच्या उंबऱ्यात तिचा बळी दे तुला गुप्तधन मिळेल. त्याने मलाच स्वतःच्याच बायकोला मारले. स्वतःच्या बायकोचा नरबळी दिला त्याने."

"काय?"

"हो. पण मी सवाष्ण मेले ते ही तिन्हीसांजेली म्हणून मी झखिण झाले आणि सगळ्यात आधी माझ्या नवऱ्याला मारून टाकले. त्याच्याच घरात मी त्याला जाळून मारले. मग त्या मांत्रिकाला मारून टाकले. मग कोयता देणारा तो भिक्या. हिरवा चुडा देणारा तुझा मुलगा मग हळदकुंकू लावून माझी ओटी भरणारी तुझी बायको आणि आता तुझी बारी."

एवढे ऐकताच तुकाराम हातातला कंदील टाकून धावत सुटला. वाट मिळेल तिकडे तो धावत होता आणि त्याच्या मागून ते मुंडके मोठ्यामोठ्याने हसत हवेत तरंगत येत होतं.

सकाळ झाली आणि त्या जंगलात गुर चरायला आलेल्या गुराख्याने गावात जाऊन तुकाराम आणि त्याच्या बायको पोराचं प्रेत सावकाराच्या जळालेल्या घराजवळ पडलं असल्याची खबर दिली.

त्याच्या पुढच्या दिवशी पेपरात मोठी बातमी होती.

'जंगलातील सावकाराच्या जळक्या घराजवळ गावातील एकाच परिवारातील तिघांचे मृतदेह सापडले. जळालेल्या घरात सावकाराचा जळलेला मृतदेह सापडल्यानंतर आजवर पाच मृतदेह तिथे सापडले. घराचे गूढ अद्याप कायम.'

-आशिष देवरुखकर

ऑजळभर फुले

डॉ.निशिगंधा दिवेकर -कार्ले | divekarnishi92@gmail.com

सकाळी साडेनऊची वेळ. कितीही सकाळ असली तरी हॉस्पिटलमध्ये गर्दीच गर्दी. मुलं, तरुण म्हातारे, बाया बापडे, सुरकुतलेले, कोमेजलेले, थकलेले, शून्यात नजर लावलेले अनेक चेहरे दिसतात. समाजाच्या भीषण वास्तवतेचे आरसा म्हणजे हॉस्पिटल असतात असं मला नेहमी वाटतं. या गर्दीतून वाट काढत काढत मी ओपीडी कडे निघाले. डोक्यात असंख्य विचार चालू होते. कोणत्या पेशंटचे रिपोर्ट येणार, कोणाचा फॉलोअप घ्यायचाय;. एकंदरीत दिवसभराचं वेळापत्रक डोक्यात घोळत होतं.

"नमस्ते मॅडम," केबिनमध्ये प्रवेश करता करता वॉर्डबॉय काकांनी नमस्कार केला. केबिनमध्ये सुंदर सुगंध पसरलेला होता. माझ्या टेबलावर ऑजळभर मोग्याची टपोरी फुलं ठेवलेली होती.

"काका, ही तुम्ही ठेवली आहेत का?" मी फुलं हातात घेत विचारलं.

"नाही हो मॅडम. ही आधीपासून इथेच होती."

मला टेबलवर असं फुलांचं असणं खटकलं. तर्हंतर्हेंचे विचार घोळायला लागले. क्षणात ती फुलं मला मायाजाल भासली. टाकून द्यावी की काय, असाही विचार आला. ती तशीच कोपऱ्यात ढकलून मी कामाला लागले. गोष्टी किती साध्या असतात नाही; पण मुळातच आपलं मन कोतं..शंकांचं पोतं. उत्तर मिळेपर्यंत थाऱ्यावर राहणार नाही.

पेशंटच्या तपासता तपासता माझं तिकडं लक्ष जायचं. मी विचलित व्हायचे. कुणी थट्टा केली असेल बरं माझी ही फुलं देऊन ? दिवस अखेर फुलं सुकली. पांढरीशुभ्र फुलं पिवळसर तांबूस पडली. कितीसं ते आयुष्य ! आता माना तुकवून जीव सोडायची वेळ..! त्यांनी मरणासत्र व्हावं पण माझ्या विचारांनी पाठ सोडू नये हेही त्रासदायकचं. सहा वाजता मी जायला निघाले.

दुसऱ्या दिवशी यायला जरा उशीर झाला होता. गडबडीत पावलं टाकतं मी केबिनमध्ये आले. माझी थोडी चिडचिड होत होती. पुन्हा तोच सुगंध. टेबलावर ऑजळभर मोग्याची फुलं. मी दारातच स्तब्ध झाले. आज पुन्हा ही चेष्टा ?

" काका ही फुलं कोण ठेवतयं इथे ? काय प्रकार आहे सगळा?" माझा आवाज चढला. डोळ्यात चीड आली.

"मलाही माहीत नाही मॅडम. सकाळी मी आलो तेव्हा नव्हती. सगळे पेशंट नंबरने बसवून मी पाणी आणायला गेलो तेव्हा होती ही फुलं," काकांचा आवाज कापरा झाला. मी जळजळीत कटाक्ष टाकला. आणि पेशंट सुरू करायचा इशारा केला. ती फुलं प्रेमाने पहात होती आणि मी तुच्छतेचा कटाक्ष टाकून शंकांनी घेरून गेले होते.

सगळ्या पेशंटकडे पहात माझी चाचपणी चालू होती. यांच्यापैकी तर कुणी खोडसाळपणा करत नसेल ना?? पण तसा एकही शंकास्पद मला वाटला नाही. ती फुलं आनंदाने हसल्यासारखी भासत होती. माझी मात्र चिडचिड चालूच होती. फुलं टाकून घायचं धाडस मात्र होत नव्हतं. बिचाऱ्यांच तरी काय दोष ? त्यांना आपण कुठे जायचं हे थोडी ठरवता येत. कुणी देवाच्या पायाशी आनंदाने विलीन होतं. कुणी केंसांत माळून वाऱ्याबरोबर डुलतं, कुणी पायदळी तुडवून जातं, कुणी मरणापर्यंत निरोप देत तर कुणी झाडावरचं सुकून धन्यता मानतं. त्या फुलांवर राग काढला म्हणून माझं मलाचं वाईट वाटलं.

घरी गेल्यावरही माझी अस्वस्थता आईपासून लपली नाही. तिने विचारलं तेव्हा सगळी हकीकत सांगितली. आई मात्र समजुतीच्या स्वरातच बोलली, "हे बघ, भले ती कुणी दिली, का दिली, चेष्टेने दिली की तुला त्रास व्हावी म्हणून दिली हे महत्वाचं नाही. सहजतेने घे ना गोष्टी. फुलं आहेत, इतक्या साधेपणाने बघ ना. आयुष्यात सगळ्या गोष्टी गंभीरपणे नसतात घ्यायच्या बाळा. खेळीमेळीने घे. आपण विचलित झालो नाही तर जो कोणी हे करतयं तो विचलित होईल. ओंजळभर फुलांसाठी दिवसभर तणतण करतय वेडी.!" मी मान डोलावली पण शंका निरसन झाली नव्हती.

पुढचे सलग पाच दिवस फुलांचं तिथं असणं माझी शांतता भंग करत होतं. एखाद्या तपस्वीचं तप भंग करण्यासाठी प्रलोभन दाखवली जातात तसंच काही मला वाटतं होतं. माझ्या शंका अशक्य कोटीपर्यंत जाऊन पोहोचल्या होत्या. मला त्या नाजूक फुलांचा अस्तित्वचं इंगळीसारखं डसत होतं.

ओंजळभर फुलांसाठी मी माझं स्वास्थ हरवत होते. फुलच तर आहेत फक्त म्हणून विषय सोडून घायला मी तयार नव्हते. अजाणत्याचं कुतूहल नेहमीच वाटतं तसं यामागे कोण असावं आणि हेतू काय हाच मला छळणारा प्रश्न होता. त्यांचं उत्तर मिळेपर्यंत मला समाधान वाटणार नव्हते. जबाबदारी माणसाला समृद्ध बनवते. आयुष्याचं आकलन शिकवते. यापेक्षा अजून काही आहे, हा संयम देखील शिकवते. नेमका हाच संयम माझ्या पिढीत नाही, असं मला वाटतं रहातं

शनिवार होता. टेबलावर फुलं नव्हती. मला हायसे वाटलं त्याचबरोबर वाईटही. फुलं असण्याची सवय झाली होती. रविवार सुट्टी त्यामुळे आज कामाचा ताणही खूप होता. मी यादी चेक केली. नंबरनुसार पेशंट सोडायला सांगितले.

साधारण पासष्टी गाठलेले एक आजोबा. मळकट धोतर, पांढरा लांब पंखा आणि टोपी. अतिशय शांत आणि समाधानी असे व्यक्तिमत्व. आठवड्यापासून त्यांची ट्रीटमेंट सुरू होते. ते परभणीवरून आले होते. इथंच आठ दिवसांपासून ट्रस्टच्या निवासभवनात रहात होते. पेशंट सोबत काम करता करता त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाशी सुद्धा मी नकळत जोडले जाते.

"या आजोबा, कसे आहात ?"

"बरयं बायडे..." आजोबांचं स्मितहास्य करून प्रतिउत्तर.

"मग आज काय कवळी मिळणार... खुश ना?"

"व्हयं व्हयं" आजोबा पटकन लाजले.

सगळी तपासणी करून सूचना देऊन झाल्या. आजोबांच्या डोळ्यात तरळलेल पाणी मी पाहिलं. मी झटकन मान फिरवून बाजूला झाले.

"बायडे..." आजोबांचा रडावलेला स्वर.. "चिडणार नाय नव्ह?" आजोबा खुर्चीजवळ येत म्हणाले.

"नाही आजोबा. काय झालं ? कवळी आवडली नाही का?" मी विचारलं.

"नाय ते नव्ह..." आजोबांनी पिशवीत हात घातला.

मला एकंदरीत अंदाज आला. मी काही बोलायच्या आधीच आजोबांनी मला तोडलं.

"नाय म्हणू नगसं. ह्याच्या परीस माज्यजवळ घायला काय न्हाय बग." त्यांचे डोळे पाण्याने भरून आले. आजोबांनी मोगऱ्याचं रोपटं काढून टेबलावर ठेवलं. मी थक्क झाले "तुला राग आला आसलं. पर माज्या मनात काय पाप नव्हतं बग. मोगऱ्याची फुलं म्याच ठुवत हुतो. फुलं असली मजी कसं ताजतवान वाटतयं. तुला सांगितलं असतं तर तू काय घितलं नसतं. तुला बघून नातीची लै आठवण व्हती. म्हणून गुपचुप ठुली." आजोबा थरथरत सांगतं राहिले.

"पण आजोबा ह्या रोपाची काय गरज ? काही दिलं पाहिजे असा नियम थोडीच आहे? नाही दिलं तरी हे माझ काम आहे ते मी करतेय."

"तसं नाय बाय... इथं तू बी काम करती. समजून सांगती. उपचार करती. माज्यासारख्या म्हाताऱ्याशी नीट बोलती. माज्या नातीसारखी तू. मी तुला काय देणार आजूक. लय मोठी हो बाय.." आजोबांनी मायेन चेहऱ्यावरून हात फिरवला. मागच्या सहा महिन्यांपूर्वी फी भरायला पैसे नाहीत म्हणून आजोबांच्या नातीनं आत्महत्या केली होती. आजोबांच्या मुलानेदेखील बऱ्याच वर्षांपूर्वी दुष्काळामध्ये आत्महत्या केली होती. नातीने पावसाळ्यात फुटवा धरावा म्हणून काही मोगऱ्याची रोपं तयार केली होती. त्यातली एक रोप आजोबांनी मला दिलं. मला नाही म्हणवलं नाही. मला भरून आलं होतं. मी हात जोडून नमस्कार केला. शंकांचं वादळ दूर झालं होतं. माझ मनावर कृतज्ञतेचं ओझं वाढलं. प्रेम किती निरपेक्ष आणि नितळ असू शकत नाही? मी माझ्या कलुषित मनाला दूषण दिली.

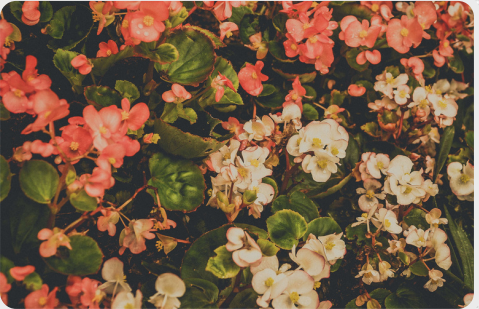

आजपर्यंत मिळालेल्या भेटवस्तू मध्ये ही सर्वात मोठी आणि अतुल्य भेट होती. तिने मला कौतुकाची थाप दिली, माझ्या मनाला प्रगल्भता दिली. त्याचबरोबर जबाबदारीचं भान दिलं. सेवाभावी डॉक्टर म्हणून काम करायचा अनुभव फारच अवर्णनीय होता. माणूस म्हणून घडवणारा होता.

आजही घराच्या अंगणात मोगरा डौलदारपणे दिमाखात उभा आहे. त्याची टपोरी फुलं वाऱ्यावर डोलताना मला आजोबांच्या हसत्या चेहऱ्याचा भास होतो. माझ्या चेहऱ्यावर समाधान उमटून जातं. ओंजळभर फुलांचा वास अत्तरासारखा मनाच्या कप्प्यात कायमच दरवळत रहातो.

कुणासाठी आयुष्यात फार मोठं काही नाही करता आलं तरी ओंजळभर फुलासारखी प्रसन्नता आणि आनंद तर आपण नक्कीच देऊ शकतो.

इवलुसे दुःख

ऋषिकेश तेरखेडकर | terkhedkar@gmail.com

एक बाप लाल झालेले डोळे बंद करुन दवाखान्यात प्रतीक्षा कक्षातील खुर्चीवर डोके टेकून बसला होता. रात्रभर झोप लागली नव्हती. डॉक्टर्स आणि नर्सची सारखी ये जा चालू होती. समोर भितीवर एका गोंडस बाळाचे चित्र लावलेले होते. कुठूनही पाहिले तरी ते आपल्याकडेच बघत आहे असे वाटे. लहान मुलांची आणि त्याची लगेच गट्टी जमत असे. लहान मुलांबरोबर मैत्री करायची म्हणजे मोठ्या माणसांचे मुखवटे काढून ठेवावे लागतात. 'निरागस' हा शब्दच लहान मुलांसाठी बनला असेल. एखादी नवीन गोष्ट आपल्या आयुष्यात येणार असेल तर ती गोष्ट इतरत्र कुठेही असली कि मन लगेच लक्ष वेधून घेते.

एखादी नवी गाडी किवा घर आपण घेणार असो तर त्या वस्तू व त्याच्या जाहिराती आपल्याला सर्वत्र दिसतात, इतर वेळी त्याच विशेष असं अस्तित्व जाणवत नाही. त्याला आजूबाजूला फक्त लहान मुलांचा गोंगाट ऐकू येत होता, मोठ्यांच्या बोटाला धरुन चालणारी मुलं दिसत होती, तर काही मुलं आईच्या मांडीवर रडत असताना दिसत होती. रुग्णालयातील वातावरणात औषधांचा विशिष्ट प्रकारचा असा एक वास असतो, सुरुवातीला तो प्रखरतेने जाणवतो पण काही काळ रुग्णालयात थांबल्यावर तो वास जाणवत नाही. आपल्या दुःखाचं पण असाच होईल का, आत्ता ज्या प्रकारे ते आपल्या मनावर घाव करत आहे, ते कालांतराने कमी होईल का? की पुन्हा कधीतरी आठवण येऊन मनावरची खपली निघेल आणि रक्त घळघळू लागेल. वास्तव आणि स्वप्न यांचा मनात गोंधळ चालू होता.

डोळ्याप्रमाणे कान बंद करता येत नाहीत त्यामुळे आजूबाजूची काहीतरी कुजबुज कानावर पडत होती. प्रत्येक रुग्णाचे नातेवाईक ताटकळत बाहेर बाकड्यावर बसले होते. ज्यांचा रुग्ण अजून बरा झालेला नाही त्यांना रुग्णाची काळजी होती आणि ज्यांचा रुग्ण उपचार घेऊन बरा होऊ लागला होता त्यांना रुग्णालयाचा खर्च कसा भरायचा याची काळजी होती. त्याला मात्र त्याच दुःख सगळ्यापेक्षा मोठं वाटत होतं. आयुष्याच्या वेगवेगळ्या टप्प्यातील समस्या जशा वेगवेगळ्या तसे रुग्णालयात भरती केल्या पासून घरी सोडोपर्यंतच्या काही ना काही समस्या सगळ्यांना होत्या. एखादी गोष्ट आपल्याजवळ असल्याचा कोणाला जर फार अहंकार वाटत असेल तर त्याने थोडा वेळ एखाद्या मोठ्या रुग्णालयात जाऊन बसावे. कारण तिथे जीवन आणि मृत्यू लपंडाव खेळत असतो आणि तो खेळ बघून माणूस स्वतःला विसरून जातो. नुकतंच जन्मलेल्या जीवाचं रडणं आणि कोणाचातरी मृत्यू झाल्यानंतर होणारा नातेवाईकांचा आक्रोश इथे एकायला मिळतो.

विचारांचं इंजिन अंधाच्या गुहेत वेगाने धावत होतं आणि मन थकल्यासारखं झालं होत. एखाद्या लाकडाला पाण्याच्या तळाशी नेले तरी ते तितक्याच ताकदीने वर येते, तशी काही मनातील विचारांची अवस्था झाली होती. काही आठवणी कितीही विसरायचा प्रयत्न केला तरी त्या मनातून जात नव्हत्या. अश्या वेळी वाचलेले कोणतेही तत्वज्ञान उपयोगात येत नव्हते.

कोणी तरी आवाज दिला, अनोळखी एक माणूस सर्वांना मिठाई वाटत होता 'मुलगा झाला' असं आनंदाने सांगत होता. त्याने जड हाताने मिठाई घेऊन खाल्ली. त्याला त्या मिठाईची चव जाणवत नव्हती. स्वतः दुःखी असताना दुसऱ्याच्या आनंदाने मनाला थोडा आराम मिळाला, पण तोही काही क्षणा पुरताच. बायकोला दवाखान्यात भरती केल्या पासून तेच ते प्रश्न सर्वजण विचारात होते. 'तिने जास्त प्रवास केला होता का?' 'काही ओझ उचललं होता का?' पण असे काहीच झाले नव्हते तरी पण त्याच्या मनाला सतत वाटत होते आपणच काळजी घेण्यात कमी पडलो का? इतर काही रुग्णाचे नातेवाईक आमच्या बाबतीत पण पहिल्यांदा असेच झाले होते असं सांगत होते.

आपल्यासारखे दुःख बऱ्याच लोकांनी अनुभवले आहे म्हणून आपल्याला बरे वाटावे का? बरे वाटत नसले तरी मनातील अपराधीपणा कमी होत होता. काही गोष्टी आपल्या हातात नसतात तेव्हा 'देव आपली परीक्षा घेत असतो' असं म्हणून मनाचं समाधान करून घ्यायचं का? की नशिबाला दोष द्यायचा? कालपासून बायकोच्या डोळ्यात बघायची हिंमत होत नव्हती. एवढी हळवी ती पण एकदा सुद्धा रडली नाही. का? की नवऱ्याचा धीर सुटून नये म्हणून ती खंबीर झाली होती. तिचा शारारिक त्रास आपण वाटून घेऊ शकतं असतो तर किती बर झालं असतं. आपल्या सारखाच जीव पोटात तयार करणे ही किती अद्भुत शक्ती देवाने स्त्रियांकडे दिली आहे. त्याला रडू वाटत होते पण कुणा जवळ रडावे ते कळत नव्हते. तीन महिन्यांपासून पाहिलेली सर्व स्वप्न निर्माल्य होऊन गेली होती तरी मन त्यात आशेने ताजेपणा शोधू पाहत होते.

त्या छोट्या जीवाला आपण कधीच भेटलो नव्हतो तरी त्याच्यावर किती प्रेम केले, त्याची एक मनात आकृती तयार करून आपण त्याच्या सोबत किती तरी खेळ खेळलो, आपण पण लहान होऊन गेलो. ह्या स्वप्नांचं अस्तित्व कापरासारखे होतं. आता ती पाहिलेली स्वप्न पुन्हा कधी अनुभवता येतील का? आपलं मन दुसऱ्या पेक्षा आपल्या बाबतीतच जास्त वाईट विचार करू शकतं याचा अनुभव आला. जेव्हा त्याला त्याच्या बायकोने गोड बातमी सांगितली होती तेव्हा पासूनच त्याला आपल्या इवलुशा मित्राला भेटायची आतुरता वाटत होती आणि त्यासाठी नऊ महिने वाट पाहणे म्हणजे त्याला खूप जास्त काळ वाटतं होता, त्याचं पहिलं रडणं ऐकून बापाला आनंद होणार होता. पण अश्या प्रकारे त्या जीवाने सहा महिने लवकर जगत येऊन बापालाच रडवले होते.

ठमा अक्का

मंगेश रामचंद्र माने | mangeshrmene@gmail.com

“ठाडा ssssss.... कृपया लक्ष घा गोंदिया कडून येणारी कोल्हापूरला जाणारी एक-एक-शून्य-चार-शून्य गोंदिया कोल्हापूर महाराष्ट्र एक्सप्रेस थोड्याच वेळात प्लॅटफॉर्म क्रमांक दोन वर येत आहे.”

अशी घोषणा त्या मधुर आवाजात ऐकू आली आणि मी बेंच वरून उठलो व प्लॅटफॉर्म वरती उभा राहिलो. 2 एसी बोगीचे तिकीट कन्फर्म असल्याने तसे काही घाई करण्याची गरज नव्हती परंतु माझ्या एकंदरीत स्वभावा प्रमाणे आपोआपच मनात एक हुरहूर दाटली की ट्रेन मला सोडून तर नाहीना निघून जाणार?. का कोणास ठाऊक पण मी स्वताला उगाचच असुरक्षित समजतो. त्या घोषाने नंतर जसा मी उभा राहिलो तसेच त्या ट्रेनने जाणारे जवळ जवळ 99 टक्के लोकांची प्लॅटफॉर्म वरती धावपळ सुरू झाली ते पाहून माझ्या सारखा विचार करणारे बहुतेक लोक आहेत या विचाराने जरा हायसे वाटले. किंबहुना चार्ट मध्ये आपले नाव चार वेळा कन्फर्म करूनही आणि कोणता डबा किती नंबरला आहे हे पाहूनही काही मंडळी आश्चर्य नव्हती की आपण जिथे उभे राहिलो आहे तिथेच आपला डबा उभा राहील. त्यातील एकाने मला विचारपूस केलीच की,

“B-1 डबा इथेच येईल ना?”

मी मानेनेच होकारार्थी इशारा केला. माझ्या त्या उत्तराने त्याचे समाधान झाले असे काही मला जाणविले नाही. आणि माझा तो संशय क्षणार्धातच खरा ही ठरला कारण त्या गृहस्थाने लगेच माझ्या शेजारी उभे असलेल्या व्यक्तिला तोच प्रश्न पण फक्त वेगळे शब्द वापरून केला.

“B-1 चे टिकिट आहे का तुमचे?”

यावर माझ्या शेजारील व्यक्तीने मात्र

“B-1 डबा इथेच थांबेल”

असे उत्तर देऊन त्या व्यक्तिला ओशाळावले. नंतर दोघेही ट्रेन येणार त्या दिशेकडे पाहत राहिले. मी मात्र उगाच नेहमीप्रमाणे “मी बोलायला हवे होते उगाच मानेने इशारे केले.... या गृहस्ताला मी जास्तच शिष्ट आहे असे वाटले नसेल ना...” असे काही तरी विचार करीत राहिलो. तसेही त्या बोगीचे तिकीट असणारे व पाचोरा स्टेशन वरून त्या तारखेला जाणारे आम्ही तिघेच होतो म्हणा.

कर्कश असा हॉर्न वाजवित गाडीने पाचोरा स्टेशन मध्ये प्रवेश केला तसे सर्वांची धावाधाव सुरु झाली. आम्ही जिथे उभे होतो तिथेच B-1 नंबरचा डबा थांबेल हा आमचा अंदाज सपशेल चुकला होता. B-1 नंबरचा डबा आम्हा तिघांचीही फसवणूक करून आमच्या पेक्षा दहा मीटर तरी पुढे जाऊन थांबला. माझ्याकडे पाठीवर अडकविता येणारी बॅग असल्याने मी पटकन धावत जाऊन डब्या मध्ये प्रवेश केला. आणि जणू काय आम्हा तिघा मध्ये कोणती तरी शर्यतच मी जिंकलो आहे असा एक विचित्र समाधानकारक विचार माझ्या मना मध्ये आला. तसे पाहता चालत येऊन डबा पकडण्यापुरता पुरेसा वेळ गाडी स्टेशनवर थांबली होती. नेहमी प्रमाणे ट्रेन आपल्या निर्धारित वेळेपेक्षा एक तास तरी लेट होती. संध्याकाळचे साडे सात वाजले होते.

मी माझी सीट शोधली आणि बॅग उशाला घेऊन आडवा झालो. आता लोणंद स्टेशन येईपर्यंत मला कोणीही त्रास देणार नाही असा गोड गैरसमज मनात बाळगून मी मुद्दाम माझे डोळे बंद करून घेतले म्हणजे लोकांना वाटेल की मी झोपलो आहे व मला ते डिस्टर्ब करणार नाहीत. परंतु आपण डोळे बंद केले की समोर नेहमी काहीतरी चित्तवेधक घडत आहे असा भास होत राहतो. आणि आपल्याला डोळे उघडण्याचा मोह होत राहतो. या अशा थोडा वेळ डोळे बंद आणि थोडा वेळ उघडे या लपंडावतच मनमाड स्टेशन कधी आले समजलेच नाही. मनमाड मध्ये नेहमीप्रमाणे डब्यातील बहुतांश लोक उतरले आणि त्याहुनहि जास्त आत आले. आता मात्र आपली लोवर बर्थ असल्यानं कोणीतरी “अॅडजस्ट करता का जरा” असे नक्की विचारेल म्हणून मी डोळे मिटून झोपेचे नाटक करू लागलो. ट्रेन ने मनमाड स्टेशन सोडोपर्यंत माझ्यासमोर भगवंत जरी आले आणि मला म्हणाले की

“वत्सा डोळे उघड मी प्रसन्न झालो तुझ्या तपश्चर्येवरती”

तरी मी माझे डोळे उघडणार नाही असे मनात ठरवून मी माझे डोळे घट्ट मिटून घेतले. अखेर ट्रेन ने वेग घेतला तरी मी माझी तपश्चर्या काही भंग होऊ दिली नाही. थोड्या वेळानंतर आता डोळे उघडायला काही हरकत नाही असे मनात विचार केला आणि मी डोळे उघडले. आणि मी माझी जागा अबाधित ठेवण्यात यशस्वी झालो याचा आनंद माझ्या चेहर्यावर उमटण्या अगोदरच समोरच उभा असलेल्या आज्जीबाईने मला विनंती केली की

“बाळ जरा बसण्यापुरती जागा देतो का रे?”.

अजिबाई माझे डोळे उघडण्याची जणू वाटच पाहत होत्या. मी बारीक चेहरा करून पाय दुमडून घेतले व आज्जीबाई जेव्हा कमीत कमी जागेत बसू शकतात तेव्हाडीच जागा मी त्यांना बसण्यापुरती रिकामी केली. जरा जागा देता का? किंवा जरा अॅडजस्ट करता का? असे प्रश्न हे नेहमी मलाच का विचारले जातात? हे एक मला न उलगडलेले कोडे आहे.

आज्जीबाई मी दिलेल्या त्या छोट्या जागेवरती बसल्या. मी पुन्हा डोळे मिटून झोपेचे नाटक करू लागलो. पण आता माझ्या मनात मात्र अपराधीक भावना येऊ लागली. आज्जीबाई व्यवस्थित बसण्यासाठी जागा घायला हवी होती मी. या विचाराने मी माझे पाय अजून थोडे वरती घेतले. आता आज्जीबाई जरा निवांत बसतील असे मला वाटले परंतु आज्जीबाईंनी मी मनापासून दिलेल्या अधिकच्या जागेत मात्र अतिक्रमण केले नाही. ते जाणविल्यावर मात्र माझी अपराधीक भावना जास्तच वाढली. आता मात्र माझे मन मला डोळे मिटून पडून राहू देईना. सरळ ताडकन उठलो तर ते बरे दिसणार नाही असा विचार करून मी मोबाइल चेक करण्याचा बहाणा करीत उठलो. बोगी मधील स्वच्छता गृहा कडे उगाचच एक फेर फटका मारून आलो. मी तिकडे गेल्यावरती तरी भेटलेल्या संधीचा फायदा घेऊन आज्जीबाई निवांत बसतील असे मला वाटले होते परंतु परत येऊन पाहतो तर आज्जीबाई अंग चोरून तेव्हाच्याच जागेत बसल्या होत्या. आता मला राहवेना मी आज्जीबाईंना बोललो

“आजी तुम्ही निवांत बसा “

“बाळा अरे तू निवांत झोप मला येवल्या पर्यंत तर जायचे आहे येईलच येवला थोड्या वेळात” आजी म्हणाल्या

मी म्हणालो “ अहो मलाही झोप नाही आली आहे. मी आहे बसून तुम्ही बसा निवांत “ असे बोलल्यावर मात्र अजिबाईने आपली साडी व्यवस्थित केली व मांडीवर घेतलेली पिशवी थोडे बाजूला करून व्यवस्थित बसल्या. येवला म्हणजे अजून जास्तीत जास्त दहा ते पंधरा मिनिटात येईल हा विचार करून मी खिडकी जवळ बसलो व बाहेर पाहत राहिलो. रात्र झाली होती त्यामुळे बाहेरही काही दिसत नव्हते. मोबाइल ही डिस्चार्ज होता. थोडावेळ खिडकीतून बाहेर पाहून कंटाळा आल्यावर काहीतरी बोलबे म्हणून मी आज्जीबाईंना बोललो

“ कुठे लेकीकडे का लेकाकडे चालल्या आहात ?”

आज्जीबाई म्हणाल्या “लेकीकडेच चालली आहे पण लेकाला माहीत नाही. दोघांचे पटत नाही. लेक मला तिला भेटू देत नाही, काय सांगू बाळा. त्याला कोण समजावणार माई लेकीचे नाते काय असते ते... “ असे म्हणून आज्जीबाईने डोळ्यात आलेले अश्रु आपल्या पदराने टिपून घेतले आणि पुन्हा अंग चोरून बसल्या.

“चालायचेच आजी अहो जास्तवेळ नाही टिकणार हे भांडण तुम्ही नका काळजी करू” मी सांतवणा करण्यासाठी बोललो.

“तुझी वाणी खरी ठरो रे बाळा” असे म्हणून आज्जीबाई स्वतःच्या पायाकडे पाहत डोळे पुसत पुसत काहीतरी विचार करू लागल्या.

मी ही त्यांना जास्त अवघड वाटू नये म्हणून मोबाइल चार्जला लाऊन मोबाइल मध्ये काही पाहत बसलो. मनात विचार करीत राहिलो की काय झाले आसेल आज्जीबाईच्या घरी का त्यांचा मुलगा आणि त्यांची मुलगी एकमेकाशी बोलत नसतील. आज्जीबाई किती प्रेम करतात आपल्या मुलींवर. असे विचार करता करता अचानक मला आमच्या गावातील ठमाअक्का आठविल्या.

ठमाअककांचे नाव ठमाई की काय ते आम्हास माहीत नव्हते परंतु आम्ही त्यांना ठमा अक्काच म्हणत असू. मी लहान असताना त्यांचे वय या आज्जीबाई एवढेच आसेल. त्या वयातही ठमाअक्का खूप सुंदर दिसत होत्या त्यांचे पती हयात नव्हते. त्यांना दोन मुले व एक मुलगी होती. एक मुलगा मुंबईला का कुठे हमालीचे काम करायचा तर एक गावीच राहत असे. त्या मुलाचे नाव सोनबा होते. आम्ही लहान मुले त्यांना सोनाअप्पा असे म्हणत असू. ठमाअककांच्या मुलीचे नाव रखमा होते सर्व तिला रखमी म्हणत असत. रखमा दिसायला खूपच सुंदर होती परंतु ती वेडी आहे असे सर्व लोक म्हणत. ती गावो गावी वेड्यासारखी फिरत असे. कोण म्हणे लग्नानंतर नवर्याने तिला टाकली म्हणूनच तिला वेड्याचा झटका आला तर कोणी म्हणे ती पहिल्यापासूनच वेडी होती रूपावर भाळून नवर्याने लग्न केले पण ती अशी आहे समजल्यावर त्याने तिला सोडून दिली. परंतु तिच्या वेडेपणाचे खरे कारण तिलाच माहीत.

ठमाअक्का तिला वेडी मानायला तयार नव्हती. ती कितेक दिवस कुठे फिरत असे त्याचा थांगपत्ता लागत नसे. ठमाअक्का चे हातवरील पोट ती शेत मजुरीचे काम करीत असे. बिचारी तिला शोधण्या साठी खूप प्रयत्न करीत असे. रखमा बद्दल बातम्या येत की ती अमुक ठिकाणी दिसली की ठमाअक्का लगेच तिला शोधायला त्या ठिकाणी जात असे. पुष्कळ वेळा त्या सर्व बातम्या या अफवाच असत. बिचार्या ठमाअक्काच्या डोळ्यातील पाणी कधी थांबत नसे. कधी कधी त्यांना तिला शोधून आणण्यात यश येई मग मात्र रखमाला त्या रोज अंधोळ घालीत चांगली साडी चोळी नेसवत असत. जास्तीत जास्त चार ते पाच दिसांचे रखमाला बरोबर ठेवण्यात ठमा अक्कला यश येई. खूप वेळा ती तिच्या मुलाला सांगाव्याची परंतु सोनाअप्पा ने कधीच तिला शोधले नाही.

“तुझी मुलगी आहे न मग तूच शोध ती माझी कोणीही लागत नाही” असे तो म्हणत असे. रखमा दिसायला सुंदर व वेडसर होती या परिस्थितीचा काही नालायक लोक फायदा घेत असत व तिचे शारीरिक शोषण होत असे. त्याबद्दलच्या काही कथा लोक दबक्या आवाजात बोलत असत. त्यातील काही कथा सोनाच्याही कानी पडत.

या गोष्टीचा त्याला खूप राग येत असे. तो तिला खूप मारहाण करीत असे. ठमा अक्का मात्र बिचारी तिला आपल्या पाठी घेऊन त्याच्या मारापसून तिला वाचवीत असे. “कशाला शोधून आणत असते ग तू हिला गावात?... माझे नाक कपाले आहे हिने ... गावात मला तोंड दाखवायला जागा ठेवली नाही हिने... हिचा तर आता जीवच घेतो ...” असे तो तिला मारत असताना जोर जोरात बोलत असे... ठमाअक्का मात्र कधीच तिला जास्त मारू देत नसे.

माझी आई आणि ठमाअक्काची छान अशी मैत्री होती . आईजवळ ठमाअक्का आपले मन मोकळे करीत असे. ती आमच्याघरी आली की सदैव रखमाच्या काळजी ने रडत असे.

“सोनबाला समजत नाही. आपले लेकरू आजारी आहे. तिची काळजी घ्यायची की लोकांचे ऐकून तिला मारहाण करायची ? . त्या नालायक लोकांशी दोन हात करायची हिंमत तर नाही त्याच्यात आणि लोकांचे ऐकून घरी येऊन माझ्या लेकराला मरतो. असला भाऊ काय कामाचा?.” असे ती नेहमी आईला सांगत असे. तिचे ते अश्रु पाहून आईला ही रडू येत. आई त्यांचे सांत्वन करी. माई लेकीचे नाते किती पवित्र आणि किती घट्ट असते हे मला ठमाअक्का आणि रखमा कडे पाहून जनविले होते.

तो दिवस माझ्या अजून स्मरणात आहे. रखमाला ठमाअक्का कडे येऊन दोन तीन दिवस झाले होते. त्यादिवशी सोमवार म्हणजे आठवडे बाजाराचा दिवस होता त्यामुळे ठमाअक्कला कामातून सुट्टी होती. सकाळी लवकर उठून ठमाअक्काने रखमाला अघोळ वागेरे घातली. त्यांची ठेवणीतील ती जांभळ्या रंगाची नऊवारी साडी तिला नेसवली. हार दागिने तिला घालवायला दिले. तिला चुलीजवळ बसविले व तिच्या कडून बाजरीची भाकर तयार करून घेतली. ती भाकर अगदीच गोलकार होती आणि टम फुगली होती.

छानच जमून आली होती ती भाकर. भाकर पाहून ठमाअक्काचा ऊर प्रेमाने भरून आला. आपल्या लेकीने केलेली ती भाकर ठमाअक्काने हातात घेतली व रखमाला घेऊन ती आमच्या घरी आली. आईला आवाज दिला मी ही त्या वेळी घरीच होतो. ठमाअक्काचा आवाज ऐकून मी ही बाहेरच्या खोलीमध्ये आलो आई ही तेथे आली. रखमाल पाहून मी चकीतच झालो आज ती खरेच एखाद्या अप्सरे सारखी सुंदर दिसत होती. ठमाअक्काच्या नजरेतून प्रचंड उत्सुकता व आनंद ओसंडून वाहत होता. तिला बरेच काहीतरी आईशी बोलायचे होते. आपल्या हातातील ती भाकर आईसमोर करून ठमाअक्का आईला बोलली.

“ बघ किती छान भाकर केली आहे माझ्या लेकराने .. किती गुणाचे आहे माझे बाळ ... आणि हिला सगळे वेडी बोलतात. त्यांची जीभ काशी झडत नाही ग असे बोलताना माझ्या लेकराला? . “

असे बोलत असताना त्यांच्या डोळ्यातून अश्रूंच्या धारा वाहू लागल्या. पुढचे शब्द त्यांच्या तोंडून फुटेनासे झाले. आणि त्या रडू लागल्या. आईने ठमा अक्कला मिठी मारली व त्यांना म्हणाली.

“आहेच हो गुणी रखमा आपली . तुम्ही नका देत जाऊ लक्ष लोकांच्या बोलण्यावर“ दोघीही एकमेकिना घट्ट मिठी मारून रडू लागल्या. रखमा मात्र शून्यात पाहत शेजारी उभी होती आणि मी ते सर्व पाहत होतो. तो क्षण मी कधीच विसरू शकणार नाही. एका आईचे आपल्या लेकीवर किती निस्सीम प्रेम आसते याची प्रचिती मला येत होती. त्या प्रेमाणेच ती आई आपल्या लेकरासाठी जगाशी लढत होती. माझ्याही डोळ्यात आपोआप पाणी आले.

क्षूsssssssssssss... असा कर्कश हॉर्न त्या ट्रेन चालकाने दिला आणि मी त्या विचारातून अचानक जागा झालो. येवला स्टेशन आल्याचा तो इशारा होता. मी बाजूला पहिले त्या आज्जीबाई जागेवरुण उठल्या, त्यांची पिशवी घेतली आणि माझ्याकडे पाहत मला म्हणल्या

“बाळा तू जागा दिलीस बसायला त्याबद्दल धन्यवाद.”

आणि त्या जाऊ लागल्या त्यांच्या पाठमोर्या शरीरकडे पाहत मी विचार करू लागलो. आम्हाला आमचे गाव सोडून 15 वर्ष झाली . आता ठमाअक्का काय करीत असतील जीवंत असतील की नाही जिवंतच असतील म्हणा जगाशी लढा देत..... आणि नसतील तर? .. रखमाचे काय होईल?.....

अक्षयनाते

अश्विनी किशोर | ashvinikishor045@gmail.com

अवचित भेटली ती, अन् तोही हरकून गेला...
कालिंदीच्या वळणावरती तो काळ थबकूनी गेला....!!

वाळूत रुतती पाऊले, रुणझुणली पाऊलवाट...
किणकिणली पैजणे धीट ते अधीर काजळतीट....!!

विचारता तिचे कुशल मंगल,स्मित तिचे ते अश्वासक...
नजरेस मिळता नजर, तो सखा अबोल....!!

कशी अवचित भेटलीस आज, विचाराता तो घननीळ तिला...
मी रोजच येते इथे ,तुज भेटीची मज ओढ!!

नजरेने उमजले गुज, स्पर्शाविना मिटली आस...
तु माझा नाहीस आता, हे कळले मजला नीट....!!

तुजविण अधुरा मी, तुजसह पुर्ण आहे...
प्रेमाचे अक्षयनाते तुजसह पुर्ण आहे....!!

सांज उतरू लागली

शिवाजी सांगळे, बदलापूर | sangle.su@gmail.com

आता कुठे जराशी हलकेच सांज उतरू लागली
चाहूलीने तुज पैजणाच्या स्पंदने हृदयाची वाढली

छेडतो तुज कुंतलांना वारा हा झोंबरा
पाहूनी सलगी अशी जीव होई घाबरा
ओढ तुज पावलांची पाण्याही लागली
फितूर पैजणे ती पाण्याशी का बोलली...१
आता कुठे जराशी हलकेच...

स्वप्ने भेटीची कैक पाहिली मी आपल्या
खेळवीत राहिल्या मज इथे या सावल्या
सावरीत पदर अवचित कशी अवतरली
जाणिवेने हळव्या गात्रे गात्रे गं थरथरली...२
आता कुठे जराशी हलकेच...

पावलांना स्पर्श होता मऊशार साजरा
चेहऱ्यावरी उमटला भाव एक लाजरा
चित्र देखणे हे की शिल्पात तु प्रकटली
भेटीने आपल्या सांजहि आक्रसून गेली...३

आता कुठे जराशी हलकेच सांज उतरू लागली
चाहूलीने तुज पैजणाच्या स्पंदने हृदयाची वाढली

तिची आठवण

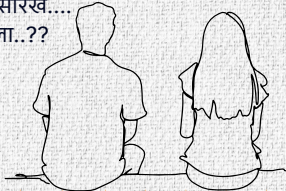
रसिका -ओंकार भोसले (Twitter : @omyaa_25)

सायंकाळची वेळ ती पण वेळेला 'ती' नाही
हल्ली सोबतची जागा रिकामीच असते
वाटलं होतं उत्तरांप्रमाणं जमून जाईल आपलंही हाsssss...
आता चहाचा कप-बशीशिवाय अपूर्णच म्हणा....

त्या चहाला ही आता फारशी गोडी नसते
पहिला घोट तुझ्या ओठांचा जो नसतो तुझ्या ओठांच्याच
सोबतीनं उजाडणारी ती पहाट आता साखरझोपेत अंथरली जाते
काय करणार झोपेची सोंग तरी किती घेणार..??

रात्र असते कानापाशी किलबिलत पण
आई गेल्यापासून मायेनं कुशीत घेणारी एक तूच तर होतीस
कूस बदलताना अंथरुणातली तुझी पोकळी जाणवते
अजूनही , पलंगावरली तुझी 'उजवी बाजू आजही ओसाड आहे

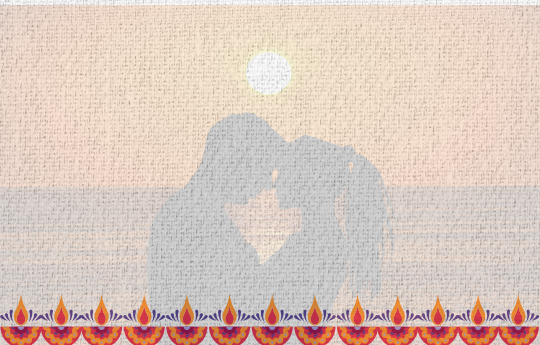
जगण्याचं ही असंच झालंय गं, सांगावं तरी कुणाला..
हल्ली आपलंसं म्हणणारं माझं
हक्काचंही कुणी नाही तुझ्यासारखं....
माझी आठवण येते का गं तुला..??

बागेतला मोगरा ही आता फांदीवरच बावतो
त्याला ही सवय होती तुझ्या झुबकेदार वेणीची
गंध ही नसतो आता फारसा त्या मोगच्याला ,
तुझ्या वेणीची सोबत नसते आता त्याला पण ,
मला आठवते ती दरवळ न सुटणाऱ्या मिठीची....

हल्ली अंधुक दिसतं त्यामुळे उठूनही काही दिसत नाही ,
मोगरा आणि मोतीबिंदू ह्यातला फरक फारसा उमगत नाही..
तू गेलीस सोडून मन मात्र तिथंच रमलंय ,
सोबतचे ते क्षण अजूनही हियाप्रमाणं जपतोय....
मी नेहमी येतो तुझ्या भेटीसाठी ,
गाठ होत नसली तरी वरून
आठवत असशील का गं मला तू ही....

अहिंसावादी मंग्या

अक्षय पाटील | akshyapatil@gmail.com

मंग्या म्हणजे आमच्या गावातील एक अतिशय गुणी माणूस. मुंगळ्याने गुळाला आणि नेत्याने पदाला चिकटावे तसे आपल्या तत्वांना चिकटून राहणारा. शांतताप्रिय आणि अहिंसावादी. मंग्याच्या अहिंसेच्या गोष्टी भागात पारा-पारावर व हरएक कट्यावर सुनासुनावल्या जातात. यातील एखादा किस्सा सांगायचा म्हटलं तर एक असा प्रसंग आठवतो कि जो ऐकून सैतानाच्या काळजालाही पाझर फुटेल. गांधींचे एक वक्तव्य आपणा सर्वांना ठाऊक आहेच. "एखाद्याने एक कानाखाली लगावली तर दुसरा गाल पुढे करावा". हे वाक्य मंग्याच्या तनामनात वसलं होतं.

एके दिवशी मंग्या आपल्या म्हैशीचे दूध काढत होता. दूध काढताना म्हैशीला गुदगुल्या झाल्या असतील कदाचित, की म्हैशीने मंग्याच्या गुढग्यावर जोरात लाथ हाणली. मंग्या वेदनेनं कळवळला. मात्र अहिंसेचा पक्का पुजारी असलेला मंग्या गांधींचं वर नमूद केलेलं वाक्य विसरला नाही आणि त्याला अनुसरून त्यानं आपला दुसरा गुढगाही पुढं केला. मात्र, हिटलरच्या नाझी विचारसरणीनं बरबटलेल्या म्हैशीच्या दगडाच्या काळजाला वितळवण्यासाठी मंग्याच्या अहिंसेचा डोस पुरला नाही. म्हैशीने दुसऱ्या गुढग्यावरही निर्दयीपणे लाथ घातली. कळ पार 'आतल्या' मेंदूपर्यंत गेली. पायातील त्राणच जाऊन मंग्या शेजारच्या शेणात कोसळला. एवढे कमी की काय म्हणून म्हैशीने शेपटाचे दोन-चार तडाखेही लगावले. मात्र अहिंसावादी मंग्यानं अशा शेणानं बरबटलेल्या अवस्थेतही म्हैशीपुढं वैरण टाकून अहिंसावादाचं ढळढळीत उदाहरण समाजापुढं ठेवलं.

यापेक्षाही एक हृदयस्पर्शी प्रसंग येथे नमूद करावासा वाटतो. मंग्याने दयामाया दाखवताना सजीव-निर्जीव, मनुष्य-प्राणी असा भेदभाव कधीच केला नाही. एकदा मंग्या रस्त्यानं चालला होता. चालता चालता शेजारच्या झुडुपात त्याला एक लहानसं कोंबडीचं पिल्लू दिसलं. उतारा म्हणून कोणीतरी सोडलं असावं. आपल्या आईपासून दूर झालेल्या त्या पिल्लास पाहून मंग्याचं मन उचंबळून आलं. या पिल्लावर अशी वेळ आणलेल्या पाषाणहृदयी समाजाला शिव्या शाप देत मंग्यानं त्वरेनं आस्काटात उडी मारली. लहानपणी झाडावरून पाण्यातला मासा चिपरी मारून पकडणाऱ्या मंग्याला, त्या कोंबडीच पिल्लू पकडणं तसं फारसं अवघड नव्हतं. पुढच्याच क्षणाला ते पिल्लू मंग्याच्या हातात होतं. लहानपणापासून तीर्थरुपांच्या चपलेचे वार सोसून गेंड्याच्या कातडीप्रमाणे बनलेल्या मंग्याच्या त्वचेला आस्काटातील काटे शिवूही शकले नाहीत. मंग्यानं पिल्लू गल्लीत आणलं, मंग्यानं पिल्लू गल्लीत आणलं.

मात्र आपल्या उदारमतवादी विचारसरणीला अनुसरून कृती करत, समाजाला निस्वार्थीपणाचा व परोपकाराचा धडा देत मंग्यानं ते पिल्लू आपल्याकडे न ठेवता शेजारच्या घरात सोडलं. मंग्याच्याच विचारांनी प्रभावित असलेल्या शेजारच्या घरातील कोंबड्यानंही त्या पिल्लास आपलंस केलं. अशा रीतीनं मंग्यानं एका कोंबडीच्या पिल्लास जीवनदान देऊन त्याच्या आयुष्यातील अंधःकाराला आपल्या दयेच्या प्रकाशानं नाहीस केलं.

एके दिवशी नुकताच पावडर लावून बाहेर पडलेल्या मंग्याला शेजारच्या गल्लीतून भांडणाचा आवाज आला. भांडणाचा तीव्र तिटकारा असणारा मंग्या क्षणात घटनास्थळी पोहोचला. समोरील मारहाणीचा प्रकार त्याच्याच्याने पाहावला नाही. लागलीच मंग्या मध्यस्थी करण्यासाठी पुढे सरसावला. मात्र ज्याचं करावं भलं तो म्हणतो आपलंच खरं असाच काहीसा अनुभव मंग्याला आला. आधीच संतापलेल्या लोकांनी मंग्यावर निर्दयीपणे हल्ला चढवून मारहाणीस प्रारंभ केला. कुणी पाठीत कोपर हाणले. कुणी पोटावर गुद्दे मारले. कोणी नाकावर ठोसे लगावले. दोघा-तिघांनी मानेवर बुक्क्या मारल्या. काही काही जण तर 'कोचून' गेले. काहीजणांनी नखांनी ओरबडलं. काही जणांनी दुख्या गुढ्यावर लाथा घातल्या. एका पैलवानानं उचलून आपटलं. शेजारून चाललेल्या केसावर मिठाई विकणाऱ्या इसमाने परिस्थितीचा फायदा घेत केस उपटून काढले व मिठाई न देताच निघून गेला. एकजण डोक्यात सिलेंडरच फोडतो म्हणून पुढे सरसावला, मात्र जमावानं त्याला रोखलं.

क्षणात होत्याचं नव्हतं झालं. थोड्याच वेळापूर्वी लावलेली पावडर केंव्हाच उडून गेली होती. शर्ट- पॅन्टच्या पार चिंध्या झाल्या होत्या. नाही म्हणायला कंबरेचा चामडी पट्टा तेवढा उरला होता. अवस्था इतकी वाईट झाली होती की आयुष्यभर भाकरी घातलेल्या घराशेजारच्या कुत्र्यानंही त्याला ओळखलं नाही आणि चोर समजून तो त्याच्या मागे लागला. पायाचा चावा घेत घेत शेवटी कंबरेभोवती राहिलेला चामड्याचा पट्टाही कुत्र्याने तोडून काढला. पण एवढं होऊनही मंग्यान आपला अहिंसावादी सोडला नाही. निश्चयी मनाचा मंग्या अशा बारीकसारीक अडचणींना घाबरून थांबणार नव्हता. लागलीच पुन्हा पावडर लावून मंग्या डॉक्टरांकडे पळाला. डॉ. मिठकोळे भितीला तुंबड्या लावत बसले होते. मंग्या डॉक्टरांसमोर बसला. त्याला बोलताही येत नव्हतं. डॉक्टरांनी काही न विचारताच तपासणीस प्रारंभ केला. ताज्या मारहाणीनं डुकरासारखं झालेलं तोंड पाहून त्यांनी स्वाईन फ्ल्यूचे निदान केलं. मंग्याची बोंबडीच वळली. ना घडलेला प्रसंग सांगता येत होता, ना त्याच्यात तेथून हलण्याची शक्ती होती. डॉक्टरांनी दोन-चार स्वाईन फ्ल्यूची इंजेक्शन जबरदस्तीनं टोचून मंग्याला घालवलं. न झालेल्या आजारावर उपचार घेऊन मंग्या परतला.

धोकेबाज मी..!!

प्रविण सानप । erpsanap@gmail.com

झक मारली आणि चाकाचा शोध लागला. इथं आमचा विचार करतच नाही राव तुम्ही. नुस्ती वंगवता वढ एकसलरेटर आणि पळव ऐशी च्या स्पीड नी. पार आता जीव गेला की राव माझा. नुसता खुळखुळा करून टाकला आहे. टाकतेत तीस च आणि पाळवतेत पन्नास च्या तेला इतकी. त्यो मेकॅनिकल इंजिनीअर सुद्धा डोक्याला हात लावून बसला असेल गडे. अरे नुसतं तेल टाकून काही होत नसतंय, कधी तरी सर्व्हिसिंग नावाची गोष्ट असतीय ती पण करत जावा. आणि माझे वजन किती तुमचं तीन-चार लोकांचं किती जरा तरी विचार करा की लका. स्पीड चा काटा मोडून जाईल एकाद्या दिवशी, त्यो काही सत्तर च्या खाली येत नाही गडे. आता मी म्हातारी झाली आहे, आता लवकरच माझी काळजी नाही घेतली तर काही खरं नाही बघ. प्रेम नाही राव राहील आपलं पाहिल्या सारखं.

रोज मला पुसून काढायचास आठवड्यात एकदा धुवून काढायचायस नाहीतर अत्ता पार वाट लावली आहेस. दोन चकवरच्या गाडीवर तुम्ही चार लोक बसता जरा तरी काही वाटूद्या, म्हणजे मी असं नाही म्हणत सहा चाकाच्या बस मध्ये फक्त सहाच लोकांनी बसलं पाहिजे पण पहा विचार करून. थकले बाबा मी आता खरच एकाद्या दिवशी कुठे तरी अचानक माझा प्राण नक्की जाणार आणि त्या दिवशी मी तुझ्या कडेवर बसणार. अरे बाबा प्रेम करत होतास ना माझ्यावर मग आता काय झालं. लका काल त्या तुझ्या मित्रानी सुज्या नि कसली पळवली राव मला. फक्त त्याचा मणका आणि माझे दोन्ही चाकं मोकळे व्हायचे बाकी होते.

लेका अजून वेळ गेलेली नाही मी खरचं तुला धोका देईल पहिलाच सांगून ठेवतोय. गावात जी तुझी इज्जत आहे ती माझ्यामुळे आहे लक्षात ठेव. भावड्या तुझ्या बायकोच्या आधी मी तुझ्या आयुष्यात आलेली आहे. बस आता मला हे सहन नाही होत. लेका तू तर विना चवीची चालू केलीस मला आज. दोन वायर एकमेकांना जोडून पार वाटोळं केलास माझं. अजून एक सांगायचं विसरले. गेल्या महिन्यात त्या शिऱ्या नि पेट्रोल ऐवजी घासलेट टाकून पळवली मला. पार दम लागेलाला मला मग मी तरी काय करणार नाही सहन झालं भडाभडा उलटी केली नुसता धूर सोडून, पुढच्या चौकात पोलिसांनी दोनशेची पावती केली, परत मलाच शिऱ्या दिल्या आजकाल नीट चालत नाही म्हणून.

मी पण आता उपोषणाला बसणार आहे, सरकार नि एक माणूस एकच गाडी घ्यायचा नियम करायला हवा बस आता लई झालं, म्हणजे तुझं प्रेम जरा वाढलं माझ्यावरच. लका तुम्हाला गाड्याची आवड म्हणून काय चार चार घेऊन फिरणार का? आमचा ज्यावेळी सापळा व्हायला येतो तेव्हा तर तुम्ही आम्हाला खाटकाला विकायला काढायल्या गत करता राव.

तुला आठवत कसं नाही रे ते कॉलेजमध्ये असताना माझ्यामुळे तु पोरीसोमोर ऐट मारायचा. त्यातलीच एक ही तुझी बायको ती सुद्धा मला विसरली. तो सिंहगड चा पायथा, ते बालगंधर्व च नाटक आणि बरेच कुठले कुठले सिनेमे यातलं तुला कसं काहीच आठवत नाही. बरं हे झालं सर्व आनंदातले क्षण पण त्या दिवशी तात्या ची तब्बेत अचानक रात्री खराब झाली कुठलाही रिक्शा मिळत नव्हता आणि तुला माझी आठवण झाली, त्या दिवशी तात्याला मध्ये टाकून आपण तीन लोक दवाखान्यात गेलो मला काहीच वाटलं नाही कारण मला तात्यांची काळजी लागली होती.

खरचं आता मी थकले आहे. मला विकू नको किवा भंगारात देऊ नको. मी लोकांना पाहिलं आहे किलोवर विकतात राव. जश्या तुम्हाला भावना आहेत तश्याच आम्हाला पण आहेत. तुम्ही जेवढा जीव आमच्यावर लावला यापेक्षा जास्त आम्ही तुमच्यावर लावलेला असतो. मला कुठेतरी एक कोपरा मिळाला तरी चालेल जास्त काही नको. धोकेबाज होऊ नकोस, तुझीच आवडती....

ती एक लाट...

प्रीती के. (Priti K) | Priti930754@gmail.com

जिवन से भरी तेरी आँखे,
मजबूर करे जिने के लिये...

विविध भारती वर लागलेल्या राजेश खन्नाच्या गाण्यांनी असंख्य आठवणींचे कल्लोळ माझ्या मनात दाटून आले. दिवसामागून दिवस जाणार्या या आयुष्यातील एकाकी पणामुळे माझ्या मनात असणारा हळवा कोपरा आज कुणापाशी तरी रडू पाहत होता. जे काही मनात दडवून इतके दिवसांचे मी ठेवले होते, ते आज मनाच्या कप्प्यातून बाहेर काढण्याचा प्रयत्न करीत आहे. काहीतरी मला कुणाला तरी सांगायचे होते. एकाकीपणा घेऊन मी शेवटपर्यंत जगलेल्या आयुष्यात ओलावा क्वचितच निर्माण झाला. हा, ओलावा देणारे कधी कुणी कायमचे भेटले असते, तर कदाचित आज माझ्या आयुष्यात एक चैतन्याची लाट उसळली असती. ज्या प्रमाणे, समुद्राच्या लाटा कधी एकमेकांना सोडून राहत नाही त्याप्रमाणे माझ्यासाठी कधी तो, दिवस उगवलाच नाही. आयुष्यातील, पन्नाशीच्या वाटेकडे जाणार्या माझ्यासारख्या प्रियकराला, समुद्राच्या तळाशी जाऊन कुठेतरी आता, शांतता शोधायची होती...

चित्रकलेची आवड असणारा मी, कितीतरी जणांचे चित्र मी रेखाटले. परंतु, या चित्रात लोक जितके मी चांगल्या भावनांनी रंगून दाखवले ते प्रत्यक्षात कधी दिसलेच नाही. दिसला, तो फक्त आणि फक्त त्यांच्या चेहर्यामागे असणारा एक नवीन चेहरा. आज, हेच सत्य आहे की, एका चेहर्यावर कितीतरी अनेक चेहरे लाऊन लोक जगत असतात. मग, उगाचच वाटते, कशाला या रंगांशी आपण खेळायचे? त्या रंगांना कशाला काम लावायचे? ते, तर किती निस्वार्थपणे या कागदांशी एकरूप होऊन जातात. ते, रंग तरी निर्जीव आहेत परंतु, आपण माणूस म्हणून आपल्याला त्या रंगाच्या पलीकडे नेऊन ठेवले आहे. आणि, म्हणूनच आपण रंगहीन झालो आहोत...

मला आठवतेय जेव्हा, मी तुझे पहिल्यांदा पोट्रेंट काढले होते. तेव्हा, माझ्या घरातील त्या खोलीतील खिडकीतून दिसणारे समुद्राचे दृश्य पाहून तू हरवून गेलीस, आणि मी तुझ्यात. समुद्राच्या लाटांच्या खळखळनात्या त्या आवाजात, आपल्या दोघांचा आवाज लुप्त झाला. नारळांच्या झाडांची पाने सळसळत करीत, त्या समुद्राच्या लाटेला आवाजांची साथ देत होती. त्या, दोघांचे मिळून नवे गाणे जणूकाही आपल्यालाच साद घालत होते. तू त्या नयनरम्य वातावरणात इतकी हरवली की, तू मला तुझे पोट्रेंट काढूच देत नव्हती.

“ अरे थांबणारे मानव, इतकी का घाई करतोस, आधी तू या दृश्याचे चित्र मला काढून दे, आणि नंतरच माझे. ”, पण तुला हे कोण सांगणार प्रिया, “ हे दृश्य माझ्यासाठी नवीन नव्हते, नवीन तर तू होतीस माझ्यासाठी. ” जे पोर्ट्रेट काढण्याची कितीतरी वर्षे मी वाट पहात होतो, आणि त्याही दिवशी तू तशीच मला पोर्ट्रेट न काढू देता तसेच त्या समुद्राच्या लाटा न्याहळत बसली होतीस.

त्या दिवशी असे वाटले, “ काश मी समुद्राच्या लाटा असतो तर... ”

तू आणि मी एकाच वर्गात लहानपणापासून शिकत होतो आणि सुदैवाने इंजीनिअर होण्यातही सुद्धा आपला एकाच ठिकाणी नंबर लागला. फॉर्म भरताना मी किती जुगाड केला होता, मला आठवतेय. “ तुला आठवतो का गं? प्रिया ” मी फक्त तुझ्यासाठी तिथे अॅडमिशन घेतले होते, तुला तर माहितीच होते ना, की माझा पिंड चित्रकलेत होता ते. आणि, त्या चित्रांमुळेच तर आपण एकत्र आलो होतो ना. ती चित्र आपल्याला वेगळ्या दुनियेत घेऊन जायची. तू आणि मी एकाच बेंचवर वर्गात बसायचो. तितक्या लहानपणी काही कळत नसून सुद्धा आपल्याला दोघांना बाकीची मुले हसायची. “ कदाचित त्यांना आपल्यापेक्षा जास्त कळत असणार तेंव्हा. ”, पहिले चार वर्ग तर आपण एकत्रच एका बेंचवर बसायचो. कारण, आपल्या घरच्यांचे संबंध चांगले होते ना. त्यामुळे माझे आणि तुझे एकमेकांच्या घरी नेहमीच येणे जाणे असायचे. त्यामुळे, आपल्याला कधी एकत्र रहायला अडचण गेलीच नाही. कारण, आपल्या आई वडीलांनी तितके स्वातंत्र्य आपल्याला दिले होते.

मोठे झाल्यानंतर आपण दोघांनीही आपली मर्यादा पाळली होती. तेंव्हा, तुला माझ्यासोबतच बसावे वाटत होते, तू म्हणायचीस पण “ मानव आपण एकत्रच बसत जाऊया ना. ” इतकी तुला माझी सवय झाली होती. आणि, नंतर आपण इंजिनिअरींग करताना अनेक तासिका एकाच बेंचवर बसून केल्यात. तुला ते तास करायला आवडायचे, परंतु मला माझी चित्रकलाच खुणवायची. लहानपणी तर आपण दोघांनी किती रंग घेऊन आपले घर त्या रंगांनी भरवून टाकायचो. मी तुला किती वेळा चित्र काढायला शिकवले, परंतु तू तर त्या घर, झाड, सूर्य आणि नदीच्या पलिकडे तुझी गाडी वळालीच नाही. एकदा तर तू ससा काढता काढता भलतेच काहीतरी काढले होते. मी तुला म्हणालो होतो, “ अगं तू हे काय काढलेस प्रिया, ससा नाही दिसत आहे ते, ते दुसरेच काहीतरी दिसत आहे. ”, मी प्रचंड हसलो होतो. आणि तू माझ्यावर प्रचंड रागावली होतीस, “ जा तू असाच करतोस, मानव ” असे, म्हणून तू मला मारायचीस. खर सांगू का, प्रिया तुझ्या त्या नाजूक हाताने मारलेले मला खूप आवडायचे. आपल्या मधील ही कोमल भावना फारच सुंदर होती. या भावनेला कधी कोणत्या उन्मादाने “ स्पर्श ” केला नाही.

आपले सहजीवन जितके होते, तितके ते फार छान होते. समुद्रातील निखळ पाण्यासारखे. समुद्राच्या पाण्यातील चंद्राचे दिसणारे मनोहारी प्रतिबिंब जणू काही आपल्या दोघांना साद घालायचे. त्या, चंद्राला कधीतरी वाटले असणार, " या दोघांनी इथे यावे आणि हातात हात घालून मनसोक्त फिरावे. " परंतु, आपल्या बाबतीत ते एक स्वप्नच राहिले. त्या, स्वप्नातले कधीच खरे का झाले नाही?

याचे उत्तर मला आजही ते, समुद्राच्या खळखळनाच्या लाटाच देऊ शकतील असे वाटते. परंतु, मला वाटते, ते उत्तर मला तू द्यावे प्रिया...

जाण्याच्या आधी एकदा तरी, तुझ्या मानवला आठवायचे ना गं...

सोनेरी असणारे ते क्षण कसे अचानक वार्याच्या वेगाने नाहीसे झालेत. तू आणि मी एकमेकांना ओळखण्यासाठी खूप वेळ घेतला. का आपण ओळखू शकलो नाही एकमेकांना? आपण ओळखले होते स्वतःला, परंतु ते अजूनही पूर्ण नव्हते, काहीतरी कमतरता होती त्याच्यात. आणि, त्याच कमतरतेमुळे कदाचित आपण एकमेकांचे होऊ नाही शकलो. मी, कितीदा माझ्या रंगांतून तुला शोधण्याचा प्रयत्न केला. आता, या कुंचल्यातून रंग नाहीसे झालेत गं...

मला माहिती आहे, माझीच चूक झाली होती. कदाचित, त्या दिवशी मी तुला समजून घ्यायला हवे होते. पण माझ्याने राहवलेच नाही. मी तरी काय करणार, तूही मला समजून घेतले नाहीस. एकदा तरी " मानव " म्हणून हाक मारायचीस ना गं. मी तुला माझे सर्वस्व पणाला लावले असते. पण तू हाक मारलीच नाही. आणि मला निरुत्तर करून गेलीस. काय झाले होते मला स्पष्ट आठवतेय, ते एक आजही मला खोटे स्वप्नच वाटते. तू, माझ्यावर प्रेम करायचीस परंतु तू कधीच मला सांगितले नाही. आपण सोबत खूप राहत असू, परंतु कदाचित त्या जमिनीला समांतर येणार्या लाटांच्या सारखे, फक्त हलकासा स्पर्श करून आपल्या सोबत थोडीशी वाळू घेऊन परत निघून जायचे. का गं अशी का वागलीस तू? माझ्यासोबत तुझे जे कोणतेही नाव नसलेले नाते अचानक तोडून तू त्या, जास्त पॅकेज मिळालेल्या मुलासोबत तुझे प्रेम जुळले म्हणून.

" तुला, माझी चित्रे आवडायची ना?, तरीपण..."

अभिषेक नावाचा मुलगा, तुला पैशांमुळे आवडला हे मला समजले, कारण तुला समजण्या इतपत माझ्याकडे तेवढी कुवत होती. तुम्ही, आपल्या डिग्री च्या शेवटच्या वर्षी कितीतरी वेळा, त्या समुद्र किनाऱ्यावर लाटांशी खेळतांना मला दिसत होतात. तो तुझ्यावर पाणी उडवायचा, आणि तू हसून लाजायची, आणि नंतर तूही त्याच्यावर पाणी उडवायची. तुमचा, हा खेळ माझ्या रंगांच्या खोलीतील खिडकीतून अगदी स्पष्ट दिसायचा.

हात हातात घालून तुम्ही दोघेजण फिरत होता. तो क्षण माझ्या मनात फार जखम करून गेला. मला, मान्य होते मला मोठे पॅकेज मिळाले नाही, पॅकेज जाऊ दे, मला नौकरीच मिळणे कठीण झाले होते. कारण, अभ्यासात मी जास्त चमकलो नाही. मी माझे इंजिनिअरिंगचे विषय किती गटांगळ्या खात काढले होते. त्याही, काळात तूच मला मदत केलेली होती. तू तर म्हणजे अभ्यासू किडाच होतीस. त्यामुळे, तुला कधी कठीण गेलेच नाही. आणि, म्हणूनच कदाचित तू अभिषेककडे आकर्षित झाली असावी. तुम्ही, दोघेही एकमेकांना अनुरूप असे होतात. मी काय? माझ्या चित्रकलेतच, माझा प्राण मी फुंकला होता. माझे चित्र मला माझ्या जीवनाचा नवीन अध्याय सांगत असे. तुला आता माझ्यापेक्षा कितीतरी पटीने चांगला जोडीदार मिळाला होता. हा, आता जोडीदारच म्हणावे लागेल, कारण तू तर मला न सांगता त्याच्यासोबत लग्नपण केलेस. " इतका, मी वाईट होतो का गं प्रिया? ", मला, माहिती होते, माझी चित्र काढण्याची कला तुला आयुष्यभर सुखी ठेवणार नव्हती, परंतु त्या रंगांनी नक्किच तुझे आयुष्य मी सुखी केले असते. माझे चित्र काढणे तुला किती आवडायचे, परंतु त्यास मूल्यात मोजले. कदाचित, तू दूरदृष्टीचा विचार केला असणार. मी, तुला दोष देत नाही, परंतु तू मला दोषी ठरवून निघून गेलीस. मी तुला अनेकदा बघितले, तुझ्या डोळ्यात माझ्यासाठी किती प्रेम होते ते. ते प्रेम तू फक्त तुझ्या नाजूक ओठांमध्ये दडवून ठेवलेस. एकदा त्यांस, ओठांवर आणले असते तर... आणी मीही कधी तुझ्यासमोर व्यक्त झालो नाही. परंतु, आपल्यात जे होते, ते आपल्या डोळ्यांना कळत होते...

तुझे पोर्ट्रेट त्या दिवशी आपण काढायचे ठरवले त्या वेळी तुझ्या आयुष्यात माझ्या शिवाय दुसरे कोणी नव्हते. आपण दोघेच तेंव्हा एकमेकांच्या आयुष्यात होतो. माझ्याकडून तुला तुझे, रंगांनी रेखाटन केलेले सर्वोत्तम चित्र हवे होते. मी तुला, पोझ घ्यायला सांगत होतो, परंतु तू त्या निसर्गातच हरवून गेलीस. आणि, पोर्ट्रेट तसेच राहून गेले. तुला, पाहताना मी ही हरखून गेलो. तेवढ्यातच तुझे लक्ष माझ्याकडे गेले. समुद्राच्या लाटांमधील आरव शांतता, कसलीतरी हाक मारत होती. तुझे डोळे आणि माझे डोळे एकमेकांत मिटून गेले होते. माझे ओठ तुझ्या नाजूक ओठांवर असलेल्या लालीला स्पर्श करणार होते, आणि तुलाही ते हवे होते. आपले ओठ एकमेकांसाठी आसुसले होते. ते, थरथरत होते. आपला श्वास, एकमेकांत गुंतून गेला, माझे ओठ आणि तुझे ओठ एकमेकांवर टेकले, वेगळीच ऊर्जा माझ्यात संचारली होती. कितीतरी वेळ, आपण एकमेकांचे ओठ ओठांवर ठेवले. आजूबाजूच्या हवेतील कातरवेळीने आपल्यावरच रंगाची उधळण केली होती व यातच आपण उधळून गेलोत. आणि आज, आपण या कधी कुंचल्यातून बाहेर पडलो कळलेच नाही. तेवढ्यात माझ्या हातून लाल रंग जमिनीवर पडला. तसे आपल्या एकमेकांच्या गुंतलेल्या ओठांचा गुंता

सुटला. माझ्याकडे एकच कटाक्ष टाकून तू निघून गेलीस. प्रेमाचा आपण एकमेकांसमोर कधीही स्विकार न करता हे आपल्यात कसे घडले, हे त्या समुद्राच्या किनार्याकडे झेप घेणाऱ्या लाटेला माहिती.

नियतीच्या मनात नेहमी आपण जे विचार करतो, त्यापेक्षा वेगळेच वारे वाहत असतात आणि, ते वारे कधीही आपल्या वार्याला समान असू शकत नाही. तुझी अशी, अचानक निघून जाण्याची बातमी ऐकून मला धक्काच बसला होता. तुझ्या मनासारखा नवरा करूनही, तुझ्या संसारात तू सुखी नाही राहू शकलीस. तुझ्या नवऱ्याने, तुझ्या फक्त शरीरावर प्रेम केले, तुझ्या सौंदर्यावर आणि त्यानी फक्त त्याची हवस मिटवली. तुझी, गरज संपल्यावर तो दुसऱ्या बाईच्या नादी लागला, आणि तुला टाकून दिले. मला, जाणवत होते तुमच्यात ते प्रेम नव्हते तर फक्त एक शारीरिक आकर्षण होते. परंतु, तू मला लहानपणापासून ओळखत असून सुद्धा तुला, आपल्या प्रेमाची जाणीव झालीच नाही. तुझ्यावर येणाऱ्या संकटाच्या बातम्या रोज माझ्या कानावर पडायच्या. परंतु, मी काहीच करू शकत नव्हतो. मला, खूप आशा होती, तू माझ्याकडे परत येशील. परंतु, तसे कधी घडलेच नाही. कारण, तू तुझ्या नवऱ्याला कंटाळून आत्महत्या केलीस. आणि, आत्महत्या तू माझ्या घरच्या जवळ असलेल्या समुद्रात केलीस. ज्या, समुद्राला तू माझ्या घराच्या खिडकीतून पहायचीस ना.

"तुला काहीच आठवले नाही का गं?"
तो "समुद्र", ती "तू", तो "मी" आणि
"ती" लाट...

आज ह्या समुद्रात ज्या लाटा उसळतात त्या प्रत्येक लाटांमध्ये मला तू दिसते प्रिया. त्या लाटेमुळे येणाऱ्या हवेत मला तुझा स्पर्श जाणवतो. त्या, क्षितिजाकडे पाहताना, मावळतीच्या सूर्यास्तात मला तुझे अस्तित्व जाणवते. या नारळांच्या सावलीत, दूरस्थ कुठेतरी बसलेली तूझी आभासी प्रतिमा मला हाक मारते. समुद्राच्या लाटेचा आवाज, तुझ्या रुपाने मला बोलावतो, असेच वाटते. रात्रीच्या, नभातील तो चंद्र, कोमल छाया देऊन तुझे अस्तित्व अजूनही आहे, याची जाणीव करून देत असतो. तुझे, ओठांचे चुंबन घेतल्यानंतर तुला, आठवून मी असंख्य तुझे पोर्ट्रेट काढलेत. तुझे टपोरे डोळे, तुझे नाजूक गुलाबी ओठ, मऊ लुसलुशीत गाल, तुझ्या समोर आलेल्या केसांच्या बटा तर, काळजाचा ठावच घ्यायचे. तुझे, पोर्ट्रेट आज माझ्या घराच्या सर्व भितीनी सजवून ठेवल्या आहेत. तुझे, माझ्या भोवती असलेले अस्तित्व मला सहजासहजी संपू द्यायचे नव्हते. राजेश खन्नाचे ते गाणे तुझ्या आवडीचे होते. त्या, गाण्यानेच आजही मला, तुझी आठवण होते.

सुतुझी, नेहमी प्रमाणे अचानक जाण्याची सवय यावेळीही तू सोडली नाहीस. समुद्राला आहोटी आल्यासारखी तू निघून गेलीस, कधीही परत न येण्यासाठी. तुझे, ते पोर्ट्रेट घेऊन आजही मी समुद्रावर जातो. कदाचित, एका आशेने तू मला " मानव " म्हणून हाक मारशील . मला, पण आता त्या समुद्राचाच एक भाग होऊ वाटत आहे. असा, निर्णय घेण्याआधी तू मला एकदा जरी हाक मारली असती तर, मी तुला स्विकारले असते. तू, निघून गेल्यानंतर मी कुणावर प्रेम करूच शकलो नाही. मीही तुझ्या आठवणीत एकाकी आयुष्य काढले आहे. आज असे, वाटते तुझ्यात एकरूप होऊन जावे, आणि समुद्राला उंचच उंच लाटा याव्यात . मला एकदा हाक मार " मानव ये नां " म्हणून. तुझे सर्व पोर्ट्रेट या लाटांना अर्पण करून मी ही तुझ्या लाटेमध्ये सामावून जातो.

" घेशील ना गं मला तुझ्यात सामावून प्रिया..."
मी येत आहे, त्या चन्द्राच्या शीतल छायेत...
परत, एकदा तुझे पोर्ट्रेट काढण्यासाठी,
या लाटेला साक्षी ठेऊन...
येत आहे मी...
त्या लाटेवरून तुझ्याकडे...
या भौतिक जगाच्या पलीकडे...
तू मला कुशीत घे...
लाटा उसळताय...
उंचच उंच...
आलो मी प्रिया.....

~ Priti K 🦋

अव्यक्त प्रेम

प्रथमेश शिंगारे | prathmeshshingare4@gmail.com

ती , ती म्हणजे फक्त ती नाहीतर त्याच्या आयुष्याच्या पुस्तका वर एक सगळ्यात आवडती कविता म्हणून आली होती . त्याच्या आयुष्या च्या पुस्तका मध्ये खूप कविता आल्या पण त्या कधीच मनात नाहीत गेल्या , पण ती जरा काहीशी वेगळी होती , तिला पाहिलं आणि जस चित्रपटा मध्ये अभिनेत्याच आयुष्य थांबत तस त्याच झालं होत . कारण त्याच्या आयुष्यात ती आली होती देवाने आज तो क्षण आणलाच त्याच्या आयुष्यात.

ती म्हणजे एक आकाशांगेतील एक सुंदर असा तारा ज्याची बरोबरी चंद्रा बरोबर हि नाहि होऊ शकतं , कधि काळी तासंतास उगाच चंद्र न्याहळत बसणारा तो आज पाहिलेल्या तिला चंद्रा पेक्षा जास्त न्याहळत होता कदाचित तिथेच त्याला प्रेम झाल असावं , प्रेमाची व्याख्या इतरांन कडून ऐकणारा , त्याला आज खरी प्रेमाची व्याख्या कळली होती , ती दिसायला जरी इतकी सुंदर नसली तरी तिचा जो साधेपणा होता तो त्याच्या मनाला भावला होता त्यामुळे त्याच मन आधिकच गुंतल होत , कारण कोणीतरी म्हंटलं आहे आहे "साधेपणात हि सौंदर्य दडलेल असत" तेच सौंदर्य आज त्याला उमगल होत .

आजच्या जमान्यात असा साधेपणा सापडणं कठीण च ,आजच्या जीन्स टॉप च्या काळात तिला साडी आवडते हा सम-विचार त्याच्या मनाला असा काहि स्पर्श करुन गेला की तो नाहि विसरू शकला . मोठ मोठे झुमके घालणार्या च्या काळात पण ती आज हि साध्या इअररिंज घालते हे पण तीच्या साधे पणा च उदाहरण होत , का काय माहीती पण हे तीच राहण त्याला खूप आवडत होत , त्याच्या मनात तीचं स्थान घट्ट करत होत . आज एक चमत्कार झाला होता देवाने त्याच्या आयुष्यातील एक सुंदर पान उघडले होते ; कारण आज तें एकमेकांना बोलले होते समोरा सोमोर येऊन विषय जरी त्याचा मनातल्या भावना मांडण्याचा नसला तरीही ती आज त्याला बोलली होती , ती याच्याशी बोलत होती पण याला त्या गाण्या प्रमाणे " मला भान ना उरले जागाचे, मला वेडं लागले प्रेमाचे" अस चालु होत त्याच , आज तिच्या मधील एक तिला अजून सुंदर बनवणारी गोष्ट पाहिली होती ती म्हणजे तीच्या ओठांवर असणारा तीळ जो तीच्या चंद्रा सारख्या चेहऱ्यावर खूप सुंदर दिसत होता . दिवस असेच जात होते त्याच तीच्या वरती असणार प्रेम अजूनच वाढत होत , तीच्या सौंदर्या च्या घड्या अश्या काहि उघडत होत्या कि तो कितीही नाही म्हणाला तरी तिच्या वर भाळायचा , तिच्या केसाची गालावर येणारी ती बट जशी काहि त्या हवे सोबत झोके घेत आहे , त्यातच येणारा तीचा हात हळूच दोन बोटे पुढे करुन न कळत ती बट कानामागे लपली जायची आणि नंतर आपली करामत दाखवून त्याला घायाळ करायला पुढे सरसवायची असेच दिवस जात होते .

कदाचित तिलाही आता त्याच्या प्रेमाची चाहुल लागली होती , कधि तरी तिच्या कडे पाहताना चुकून एकमेकांची नजरानजर व्हायची त्याला स्वर्गा ची अनुभूती व्हायची पण खर प्रेम होत त्यामुळे मनातला तीच्या बद्दल चा असणारा आदर लगेच नजर खाली करून घायचा. कदाचीत हेच आदरपुर्वक प्रेम असावं , निस्वार्थी.

त्याच्या विश्वतील ती राणी झाली होती याचा दिवस किती का वाईट जाईना ,कितीही ताण ताणाव असेना लांबून जरी तिला हसताना पाहिला तरी याचा ताण ताणाव क्षणार्धात गायब व्हायचा . तिच्या गालावर पडणारी ती सुंदर खळी/कळी जणू काहि त्याला हिपनोटाइज् करायची .

तें म्हणतात ना एखादी व्यक्ती आवडायला लागली की त्या व्यक्ती ची प्रत्येक गोष्ट आवडु लागते तसंच काहि स चालाल होत त्याच तिची प्रत्येक गोष्ट आवडु लागली होती , तीच्या मध्ये तो इतका गुंतला कि तिचा विचार करता करता रात्र रात्र पण गेलेली समजेना , फक्त "प्रेम" शब्द जरी ऐकला तरी तिचा चेहरा त्याच्या समोर यायचा. ती आता त्याच सर्वस्व होती .

" न जाने कितने सितारे है आसमान में
फिर भी चाँद जैसा कोई नहीं
न जाने कितने चेहरे हैं जमीन पर
फिर भी उसके जैसा कोई नहीं है!!

पण यातली एक गोष्ट देखील तो तिला नाहि सांगूं शकला , त्याच इतक असणार प्रेम तिला माहीती हि नव्हत , कोणाच्या तरी आयुष्यात आपल स्थान काय आहे ,किती प्रेम आहे , कोणी तरी किती जीवापाड आपल्या न कळंत पणे आपल्याला जीव लावतो आहेत याची तिला पुसटशी कल्पना हि नव्हती , तेवढी कधि कधि नजरा नजर व्हायची पण ते साधारण आहे म्हणून ती सोडून द्यायची पण तोच क्षण मनात ठेऊन तो काय अनुभवत होता हे त्यालाच माहिती त्याच्या त्या "अव्यक्तपणा" मुळे तो इतका मनातल्या भावना , इतक्या साठवलेल्या क्षणांचा दिला सांगून भागीदार पण करू शकतं नव्हता .

वेळ सरत होती हळू हळू वाटा वेगळ्या होत चालल्या होता , मनात यायचा विचार कि व्हायला पाहिजे व्यक्त पण काहि गोष्टी ,जबाबदार्या होत्या ज्या त्याला या पासून थांबवायच्या.कधि वाटायचं तिला आपण आवडत नसू तर , तिला वाईट वाटलं तर असं काहि आपण बोललो तर , तिने चुकीच समजलं तर आपल्याला असे अनेक त्याच्या मनात थयथयाट करायचे .

आपण खूप स्वप्न पाहतोय तीच्या बदल पण तिची हि काहि स्वप्न असतिल कि ती तिची स्वप्न माझ्या सारख्या एका अजून हि यशस्वी न झालेल्या मुला कडून पूर्ण होतील का ,खरचं मी तिला तीच्या घरच्या कडून मिळणार सुख , सोई-सुविधा देऊ शकेल का , जर मला यशस्वी व्हायला वेळ लागला तर किवा नाहीच झालो तर तीचं काय तिच्या स्वप्नांचं काय ? असे प्रश्न यायचे मनात त्याच्या आणि याच मुळे त्याला पुन्हा अव्यक्त बरं आहे आपलं प्रेम अस वाटायच.....!

तो आयुष्यात यशस्वी होईल नक्की हा आत्मविश्वास होता पण आपण जिच्या वर इतक प्रेम करतो त्या व्यक्ती च्या स्वप्नांच ,सुखाच आयुष्य तो रिस्क मध्ये नव्हता टाकू शकतं या गोष्टी चा विचार करुन दुर जाण्याचा प्रयत्न तो करत होता पण तें शक्यच होत नव्हतं कारण तें प्रेम स्वार्थी नव्हत त्याच ,त्यानं प्रेम फक्त तीच्या वरंच नाही केल तीच्या केसाच्या बटं पासून तें पायातीअ बंधलेल्या काळ्या धाग्यावर प्रेम केल होत , प्रेम तिच्या हसण्यावर नाहि तीच्या रागावर देखील प्रेम केल आहे .व्यक्त राहीलं असल अपूर्ण राहीलं असले तरी त्याच्या बाजूने त्याच प्रेम हे निस्वार्थी , परीपूर्ण होत.

स्वप्नांची दुनिया त्याने हि बनवली त्या दुनियेत रंग भरायला तो एकटाच होता जिच्या सोबत भरायचे होते ती व्यक्ती सोबत नव्हती तरीही , आज साडे सहा वर्षे उलटुन गेली होती तरीही तो अजूनहि तिला विसरु नाहि शकला . भलेही दुनिया याला एकतर्फी प्रेम म्हणतं असली तरी त्याच ते प्रेम अव्यक्त म्हणून सदैव त्याच्या आठवणीत राहीलं असच.! !

अबोलणे बोल

तुषार इंगळे | tyi1975@gmail.com

तुम्ही शब्दांना अर्थाच्या मर्यादांनी बांधू नका. मग कोणताही शब्द असीम अर्थ प्रगट करण्यास समर्थ आहे, आणि तिच शब्दांची सार्थकता आहे.

अर्थाची सिमा नसलेला शब्द सर्व भाव, भावना, विकार, विचार, भाषा यांना आपल्यात सामावतो. अर्थसिमीत शब्द हा भाषेचा गुलाम आहे. उलट असीमार्थ शब्द हा सर्व बंधनापासून मुक्त आहे. तो सार्थ आहे. त्याची स्वतंत्र अभिव्यक्ती म्हणजे तुमची खरी अभिव्यक्ती आहे. त्यातच तुमच्या स्वस्वरूपाचे दर्शन आहे. तुम्हीच शब्दरूप होऊन असीमतेने प्रगटा.

ज्यावेळी तुम्ही अर्थबद्ध शब्दांनी तुमचे विचार व्यक्त करता, त्यावेळी शब्दांच्या बंधनांनी जखडून टाकलेले तुमचे सीमाबद्ध रूप प्रगटत असते, आणि त्यालाच तुम्ही स्वतःचे स्वतंत्र व्यक्तिमत्व म्हणून मानत असता. म्हणून व्यक्तिमत्व हे नेहमी सीमीतच असते. स्वतःचे असीम, अव्यक्त स्वरूप त्यातून व्यक्त होत नाही.

मग या सीमाबद्ध शब्दांची फोलकाटे पुन्हा पुन्हा कां उफणता? असीमार्थ शब्द म्हणजे अबोलणे बोल होत. त्यातून तुमचे अव्यक्तिमत्व म्हणजे आत्मस्वरूप ओसंडत असते.

• तुषार इंगळे

◆*◆*◆*◆*◆*◆*

रंगोली

अश्विनी किशोर | ashvinikishor045@gmail.com

मनावर अधिराज्य करण्याचे विलक्षण सामर्थ्य संगीतात आहे. संगीत हृदयाला काबीज करते आणि माणसाचे जीवन प्रफुल्लित होते. चांगलं संगीत ऐकणं हे आपल्या रोजच्या जगण्याचा भाग असेल तर जीवन सुंदर वाटू लागतं. आपलं जगणं, संगीत ऐकणं आणि त्यातील गाण्यांची आपल्याशी सांगड घालणं यात एक वेगळं सुख असतं.. जिथं शब्द अलवार येताना अर्जासोबत रुंजी घालतात. सुर, ताल, लयीसोबत एकत्र बागडत येत असताना हृदयातील भावनांमध्ये मिसळून जातात. आणि आपल्या जगण्याच्या प्रत्येक moods च्या प्रत्येक पदराला वेगळं रूप देतात. प्रत्येक शब्द आपल्या मनातील अर्थाशी जुळतो आणि आपला होऊन जातो.

आपल्या जीवनातील प्रत्येक पैलूचा, प्रत्येक सुखदुःखाचा, आनंदाचा, प्रेमाचा, विरहाचा, जल्लोषाचा, शांततेचा, गदारोळाचा सगळ्याचा साक्षीदार म्हणजे संगीत. आपण आपल्या mood नुसार गाणी ऐकत असतो. गाणं ऐकत असताना आपण त्या गाण्यामध्ये इतकं हरवून जातो की ते गाणं जणू आपल्यासाठीच आहे असं वाटू लागतं..

कित्येक गाणी ही हृदयाच्या खोलवर साठलेली असतात evergreen. गाणी कधी आठवणी सोबत घेऊन येतात, कधी प्रेमानं भारून जातात, कधी आनंदाचा साक्षीदार होतात, कधी विरहात सोबत करतात, कधी एकटेपणाचा साथीदार होतात. कधी दुराव्यात रमून जातात, कधी एकांत सुंदर करतात तर कधी जीवनगाणे बनून जातात. गाणी ही कोणत्याही काळातली असोत.

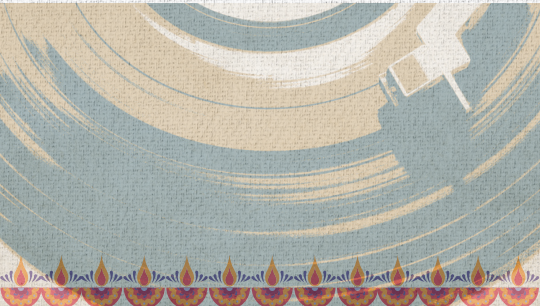
ती आपल्या मनाचा, हृदयाचा ठाव घेतातच. जुनी गाणी असो वा नवी आपला प्रत्येक mood सांभाळतात. आनंदाला द्विगुणित करतात, प्रेमाला अजून गहिरं करतात, विरहाला वेगळी लय देऊन जातात, दुःखाला हलकं करण्याचा प्रयत्न करतात, मनाला प्रसन्न, प्रफुल्लित करतात. मनाची उदासी झेलतात, आपल्या सुंदर क्षणांचा सोबती म्हणजे गाणं. संगीत हा मनःशांतीकडे नेणारा एक सुंदर मार्ग आहे. आपल्या आवडत्या गायकाच्या आवाजात आवडतं गाणं ऐकणं म्हणजे सुखाची पर्वणीच.

आता इंटरनेटमुळे सहजरीत्या उपलब्ध असणाऱ्या nonstop playlist पेक्षा..अगोदर ठराविक दिवशी ऐकायला मिळणारी गाणी मनाला खुप सुखावणारी असायची. पुर्वी optionउपलब्ध नसल्याने ते अनपेक्षितपणे लागणारं गाणं मनाला भारावून टाकायचं. चित्रहार,छायागीत, रंगोली हे जीवनाचा भाग असायचे.

त्याची सर आज येत नसली तरी संगीत हे संगीतच....तेच आपल्या जीवनाच्या प्रत्येक कप्प्याला, प्रत्येक पदराला, अनंत क्षणांना शब्दबद्ध करतं.लयबद्ध आणि संगीतमय करत.त्याला सुंदरतेचा साज देतं. आपल्या आयुष्यातील कित्येक क्षणांचा साक्षीदार, साथीदार होतं..सोबती होऊन प्रत्येक क्षणी साथ निभावतं.सुख देतं. गाणी ऐकणं म्हणजे स्वतःच्या जवळ जाणं.

संवाद

मनिष दळवी | mannishdalvi@gmail.com

आपलं प्रेम शुद्ध आहे, हे पटवून द्याचं कसं. अबोला असला की आपल्यातला, गैरसमज दूर करायचा कसा. त्या सर्वांवर एकच उपाय तो म्हणजे "संवाद".

समोरच्याचा प्रत्येक शब्द तुमच्या विचारांमध्ये सामावून घ्या आणि मग बघा तुमच्या मध्ये किती छान बदल होतात ते.

सर्वोत्तम संवाद तो ही स्वतःशी, जर आपण आपल्या हृदयाचे शब्दशः ऐकले तर आपल्याला प्रत्येक संभाव्य समस्येवर जवळजवळ सर्व उपाय मिळू शकतात.

- मनिष दळवी

TED Talk मराठी सारांश

शेखर जाधव | 007.shekhar@gmail.com

प्रतिथयश लेखक त्याच्या सर्वोत्तम लिखाणानंतर काही लिहिताना त्याचं यश, अहंभाव, भीती कशी हाताळतो? आणि त्यातून आपण काही शिकू शकतो का? ह्या विषयावर 'ईट, प्रे, लव्ह' ह्या पुस्तकाची लेखिका एलिझाबेथ गिल्बर्टने "यश, अपयश आणि नवनिर्मितीची प्रेरणा" हे TED Talk दिले आहे. एलिजाबेथचे 'ईट प्रे लव्ह' हे पुस्तक न्यूयॉर्क टाईम्सच्या सर्वोत्तम पुस्तकांपैकी एक आहे, त्याच नावाने सिनेमा पण आलेला आहे. पण एवढ्या प्रसिद्धी नंतर आणि लोकांना आवडलेल्या पुस्तकानंतर आपण दुसरे कोणतेही पुस्तक लिहिले तर ते लोकांना आवडणार नाही, कारण ते तिच्या पहिल्या पुस्तकांसारखे नसणार!

तर मग आता वाचकांची मने जिंकणे जवळपास अशक्य आहे असे समजून गावाकडे पाळीव प्राण्यांसोबत उर्वरित आयुष्य घालवावे असा तिने विचार केला. पण जर सगळ्यात जास्त आवडणारी गोष्ट म्हणजे लिहिणं सोडून दिलं तर आपण आपलं स्वत्व, किंवा आयुष्यातला राम सोडून दिला असेच होईल हे तिला मनोमन जाणवले. मग आता लोकांना आवडेल की नाही, हा विचार बाजूला ठेवून पुन्हा एकदा तिचा आत्मविश्वास आणि प्रेरणा परत मिळवायची असं एलिजाबेथने ठरवले. आपली लिहिण्याची प्रेरणा आणि त्याच यश हे त्याच्या व्यक्त होण्यातच आहे हे ठरवून पुढचा प्रवास सुरू झाला. प्रेरणा मिळाली ती पण एकदम अनपेक्षित ठिकाणी!

सर्जनशीलता (क्रिएटिव्हिटी) स्वतःच्या अपयशातून कशी टिकून राहू शकते याबद्दल तिने जीवनात पूर्वी शिकलेल्या धड्यांमध्ये तिला ती प्रेरणा मिळाली! तिचं एकच ध्येय होतं ते म्हणजे 'लेखक व्हायचं' आणि त्यासाठी ती बालपणापासून काही ना काही लिहीत होती,

अगदी किशोरवयीन असताना तिने स्वतःच सामान्य लिखाण पण न लाजता, न घाबरता न्यूयॉर्क टाईम्सला पाठवायला सुरुवात केली होती.

कॉलेज संपल्यावर, वेटर म्हणून काम करत असताना पण ती लिहीत राहिली, काहीतरी छापून यावं म्हणून खूप प्रयत्न करत राहिली आणि त्यात सलग सहा वर्षे अपयश आले - कोणीच तिचे लिखाण छापले नाही. त्यामुळे जवळजवळ सहा वर्षे, प्रत्येक दिवशी, तिच्याकडे फक्त नकार देणारी पत्रच येत होती.. आणि ते प्रत्येक वेळी मिळणार अपयश उध्वस्त करणारं असे.. आणि प्रत्येक वेळी, तिला स्वतःला सांगाव वाटायचं "दे हे सगळं सोडून, तू जगाच्या खूप मागे पडली आहेस आणि तुझं पुस्तक कधीच छापलं जाणार नाही".

पण मग तिने स्वतःला सांगायला सुरुवात केली की, "मला माझं ध्येय नक्की गाठता येईल. मी माझं लिहिणं सोडणार नाही, मी माझ्या इच्छित ठिकाणी, माझ्या घरी नक्की पोहचेल!" आणि तिच्यासाठी, घरी जाण्याचा अर्थ कुटुंबाच्या शेतात परतणे असा नाही. तर, 'लेखनाच्या कामाकडे परत जाणे'.. म्हणजे लिखान हेच तिचे घर होते, कारण तिला लिहिण्यात यशस्वी होणं हे जास्त जवळच होतं. त्यात हार मानणं तिला आवडलच नसतं! म्हणजे "माझ्या स्वतः च्या अहंकारापेक्षा लेखन आवडते" असे तिला म्हणायचे आहे..

ELIZABETH GILBERT

मला माझ्या स्वतःवर जितके प्रेम होते त्यापेक्षा अधिक माझ्या ध्येयावर - लिखाणावर माझं जास्त प्रेम होतं!" असा तिचा ठाम विश्वास होता.

..आणि मग तिने पुन्हा लिखाणाला सुरुवात केली.. पण ह्या सगळ्यात तिला पडलेला प्रश्न म्हणजे त्या वेटर असलेल्या, अयशस्वी अशा तरुण स्वतःची आठवण तिला आणि त्यातून का बरं प्रेरणा मिळावी? कारण आता मिळालेलं यश हे त्या अपयशापेक्षा आभाळ भरून मोठं होतं! आणि मग तिला का यावी? एक मानसशास्त्रीय सत्य उलगडायला लागलं - तुम्ही तुमच्या जीवनाचा बऱ्यापैकी मोठा भाग हा अशा काळात घालवता जिथे साधं सरळ आणि सुरक्षितपणे चालू असतं पण जर का अपयश आलं किं तुम्ही एका अंधाऱ्या पोकळीत फेकले जाता जिथे खूप निराशा असते. याउलट, यश तुम्हाला तितक्याच आकस्मिकपणे पण खूप दूर "प्रसिद्धी आणि स्तुतीच्या" तितक्याच अंधुक झगमगाटात घेऊन जाते.

आता ह्या अयशस्वी आणि यशस्वी अशा दोन्ही प्रकारच्या जगण्यात एक साम्य आहे - तुमचं तुमच्या ध्येयापासून दूर जाणं, तुमचं स्वत्व हरवणं. तर मग ह्यापासून पुन्हा तुमच्या मूळ स्वभावाकडे, ध्येयाकडे येणं म्हणजे तुमच्या घरी परत येणं. तुमचं घर म्हणजे तुमचं उद्दिष्ट/ध्येय जे तुम्हाला स्वतःपेक्षा जास्त आवडतं! मग ते तुमचं लेखक होणं, चांगला इंजिनीअर होणं, कलाकार किंवा सृजनशील व्यक्ती असणं, तुमचं रुग्णांचे सेवा करणं, गाणं गाणं, एक उत्तम प्रशासकीय अधिकारी असणं किंवा समाजसेवा करणं ह्या पैकी काहीही असू शकतं!

एलिझाबेथ साठी ते तिचं "लिखाण आणि लेखक" होणं आहे! ती निराशाजनक किंवा एक अयशस्वी लेखक म्हणून जगात असताना सुद्धा तिला तिचं लिखाण सोडून द्यायचं नव्हतं, कारण तेच तर तिच्यासाठी तिचं जगण्याचं ध्येय होतं!

एलिझाबेथ म्हणते, "ती आता एक पुस्तक लिहिते आहे आणि त्यानंतर दुसरे पुस्तक लिहीन आणि तिसरे आणि त्यापैकी बरेच अयशस्वी होतील आणि काही यशस्वी होतील, परंतु मी ह्या वादळांपासून नेहमीच सुरक्षित राहीन. जोपर्यंत 'लिहिणं हे माझं ध्येय आहे' हे विसरत नाही तोवर परिणामाची पर्वा न करता मी लिहीत राहीन आणि माझ्या ध्येयावर प्रेम करत राहीन."

एलिजाबेथच्या बोलण्यातून मला तर बऱ्याच गोष्टींचा उलगडा झाला - एक म्हणजे की मेधा पाटकर किंवा तुकाराम मुंढे सारखे अधिकारी हे हार न मानता एवढ्या कठीण, अपयशी परिस्थितीमध्ये सुद्धा कसे लढत राहू शकतात आणि आपण पण आपलं ध्येय शोधून तसं एकनिष्ठ कसं राहू शकतो. हे सात मिनिटांचं Ted Talk नक्की एका मित्राने

पाऊस आणि तू

गिरीश कुमार कांबळे | kamblegirishkumar@gmail.com

सर सर येतो झर झर येतो पाऊस
सोबत घेऊन येतो तुझ्या आठवणींची शाळा
या पावसाच्या थेंबात जणू दिसते
मनी वसवलेली फक्त तुझी प्रतिमा

पडणाऱ्या या सरीत तुझी
एक एक आठवण निघते
का कोण जाणे आठवणींची
येणे जाणे पावसामुळे घडते

कोसळतात पावसाच्या धारा
कोसळणाऱ्या प्रत्येक सरीसोबत
रंगतात जणू अनेक गप्पाच्या
मैफिली तुझ्या सोबतच्या

पावसाच्या सरीच येणे जाणे
जणू मनाला स्पर्शून जाते
तुझ्या सोबतच्या आठवणींना
पुन्हा एकदा उजळणी करते

कोसळणाऱ्या लक्ष लक्ष सरीतून
कोसळते तुझ्या नावाची आठवण
माझ्या मनात उजळते फक्त
तुझ्या नावाची फ्रेम

पावसासारखी वर्षाने भेट व्हावी पुन्हा एकदा
कधी मिटेल हा दुष्काळ आपल्या भेटीतला
पाऊस देखील मिटवेल आपल्या भेटीचा
दुरावा होईल साक्षी तो आपल्या भेटीचा

येणारी ही पावसाची सर तुझी आठवण घेऊन येते
या मनाच्या कोपऱ्यात तुझी आस वेड लावून जाते
रंगाव्यात पुन्हा एकदा आपल्या गप्पाच्या मैफिली
होईल उजळणी नव्या जुन्या आठवणींनीची

तू नसतेस...

शिवम चंद्रकांत देशमाने | shivamd201297@gmail.com

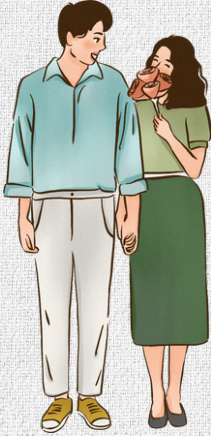
तू नसतेस...आणि मग,
खायला उठतात मला या घराच्या भिंती,
आर्त किकाळ्या फुटत राहतात माझ्या आत.
धमण्यांतून व्हायला लागतं विष.

सुटता सुटत नाही गुंतागुंत.
श्वास अडकत जातात.
रात्रीच्या भयाण अंधारात
मी माझं काळीज सोलून,
वाट बघत बसतो गिधाडांची.

छत्रीने होत राहतात वार माझ्या डोक्यावर.
फुटत जाते कवटी. पांढरा शुभ्र भुगा उडत राहतो.
त्यात तुझ्या आठवणींच्या कणांची दाटीवाटी...
तू नसतेस...आणि मग, काय करू मी सांग?

मी आता अस्तित्वहीन.
कारण तुझं माझं नातं अंधार आणि प्रकाशासारखं
तू आहेस म्हणून मला अस्तित्व.
आपटत राहतो मी डोकं भिंतीवर,
रक्ताच्या लागतात धारा.

तुझ्याशिवाय काय उरलंय?
तुझा आवाज गरजेचा आहे जगण्यासाठी,
घुमत राहतो कानात,
पण शब्द उमगत नाहीत.
तू असतेस तेव्हा सगळं तुझ्या मनासारखं.
तरी पण हवंहवसं वाटणारं!

माझं फाटकं काळीज शिवत बसतेस तू,
वेड्यासारखी ठिगळं लावून
बांधून ठेवतेस आपलं प्रेम.
म्हणतेस उसवलेलं तर उसवलेलं,
प्रेम तर आहे ना?
बास तर मग. आज तू इथे नाहीस

आणि माझ्या आयुष्याच्या झाल्यात चिध्या.
सगळ्या गोळा करून, रस्त्याच्या कडेला,
मंदिराच्या पायरीवर डोकं ठेवून, बसलोय.
तुझी वाट बघत...येशील ना?

- मोहक.

मोह

हर्षद पोतदार | harshadpotdar24@gmail.com

समाधानी माणसे भेटली होती
उराशी मी कवटाळत गेलो

शब्द गोठले होते ओठांवर
व्यथांची पाने जाळत गेलो

नजरेला सीमा घातली होती
तुझ्या खळीवर भाळत गेलो

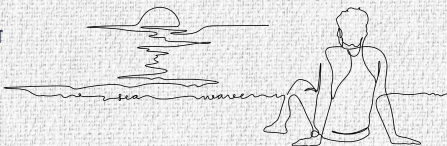
विरहाचे भास दिसत होते
भेटीच्या आठवणी चाळत गेलो

दगा दिला ऐनवेळी हुंदक्याने
श्वास देहातला सांभाळत गेलो

आनंदाने हासणे हरवले होते
सुखाच्या आसवांना कुरवाळत गेलो

मोहाचे आकर्षण खुणावत होते
मनातील पाखराला टाळत गेलो

-हर्षरंग

गर्भार

डॉ. मृणाल धर्मेश भड. | dr.mrunalbhad@gmail.com

निष्पर्ण असा वटवृक्ष उभा अबोल उन्हात,
दुःख तयाच्या हृदयीं तो खिन्न विषण्ण मनात,
गर्भार शेजारी जाई फुल तिचे उमलते आहे,
लहान सुंदर कळ्यांनी सगळे गोकुळ ते फुलते आहे,

निष्पर्ण असा वटवृक्ष नजर शेजारी खिळती,
मन आनंदून जायी बघुनी ते गोकुळ फुलती,
खिन्न विषण्ण ते झाड हृदयीं तृप्त होते,
त्या शेजारी जाई संगे ज्याचे मनही गर्भार होते,

त्या जाईच्या पिलांसाठी पान्हा ह्याच्या हृदयीं दाटे,
फुलांच्या ओठातील हसू वटवृक्षाचे पर्ण होते,
ते झाडही मग बहरते, खुलते, छाया देते,
गर्भार जाईच्या पिलांची ते झाडही आई होते.

काय राव विसरला वाटतं आम्हाला, असं कुठं असतंय व्हय. आम्ही नाही बाबा विसरलो कुणालाही, आणि विसरणार तरी कसे ना आम्ही म्हणजे आठवण असतो बाबा सर्वांची. अन तीच जर पुसली तर मग कस होणार ना म्हणून आम्हाला सर्व आठवत आणि विसरूनही चालत नाही. कसले भारी दिवस होते ना आमचे पण मस्त पैकी मोठ्या कॅमेरा मध्ये रीळ म्हणून बसायची मज्जा काही औरच होती. मग त्या रीळ ला निगेटिव्ह म्हणायचे आणि ह्या निगेटिव्ह मधून आम्ही बाहेर पडायचो. मात्र आता या मोबाईल मध्ये आम्हाला बंद करून ठेवल आहे. कधी कधी त्या मोबाईल मध्ये इतका दम कोंडतो ना असा वाटत मारतोय की काय, त्यांनी दिले आहे कॅमेरा चे फिचर मग काय किती पण काढणार का? बाबा रे बाबा कसले कसले फोटो काढता तुम्ही वाकडे, तिकडे, साईड व्हीव, टॉप व्हीव, आणि काही काही चे तर आम्हाला नाव पण माहीत नाहीत. कधी कधी तर अस वाटतं तुम्ही फिरायला गेल्यावर डोळ्यांनी कमी पाहता आणि फोटोच जास्त काढता.

काय तो आमचा काळ होतो आमच्यासाठी स्टुडिओ बनवला जायचा. मला की नाही त्या चार-पाच पोरी अंतिम वर्षाला असताना नटून फोटो काढायला यायच्या ना ते खूप आवडायचं. त्या आठवणी अजूनही तशाच ताज्या आहेत. दोन दिवसापूर्वी च नमी माझ्याकडे पाहून ढसाढसा रडली बिचारी. मला अजूनही आठवतंय १९९६ ची तिची बारावीची बॅच होती. राव जाम आवडायची आपल्याला ती. एका क्षणात प्रेम होणे काय असत ना ते मी तिला पाहिल्यावर कळलं होतं. ती आणि तिच्या चार मैत्रिणी आल्या होत्या फोटो काढायला.

१२वी नंतर ती जास्त माझ्या कडे फिरकली नाही एकदाच आली होती फुल साईझ फोटो काढायला, समोरच्या मुलाला द्यायचा होता. मला जरा जरा अंदाज आला होता आणि ती चटकन बोलून गेली लग्न ठरलं आहे माझं. सर्वांच्या डोळ्यात अश्रू आणणारा मी, आज माझ्याच डोळ्यात अश्रू आले होते. थोड्या वेळानी ती बोलली लग्नात फोटो काढण्यासाठी साठी तूच यायचं. मी पटकन डोळे पुसले आणि ठरवलं आता रडायचं नाही माझ्या नमीचे फोटो असले भारी काढणार ना पाहणाऱ्याने नुस्ते पाहताच राहिले पाहिजे.

लग्नाच्या दिवशी मी नमी ला डोळे भरून पाहिले तिचा प्रत्येक सुखाचा क्षण मी माझ्या डोळ्यात साठवून ठेवत होतो. मला माझी लायकी समजली होती कोणावरही जीव लावायचा नाही. पण का कुणास ठाऊक माझी नमी माझ्यावर अजूनही प्रेम करती की काय? कधी कधी ती हेच फोटो पाहते, हसते, आनंदी होती मग मला खूप बरं वाटत.

खूप साऱ्या लोकांनाच्या आठवणी आहे मी. काही लोक मला हातात घेऊन रडतात, त्यांच्या जुन्या आठवणीत गुंग होऊन जातात. सर्वात जास्त मज्जा ना त्या प्रेमी युगुलांची येते कुठे कुठे लपवून ठेवता मला. धड इंग्रजी चा इ येत नाही आणि त्या पुस्तकात मला ठेवलेलं. मला पाहतात आणि आनंदी होतात. नवरा नवरीला लग्नात काय काय गोष्टी घडल्या ते मी सविस्तरपणे सांगतो.

एका सैनिकांची पत्नी माझ्याकडे तासंतास पाहत होती तिकडे तिचाच पती पॉकेट मधून मला हळूच पाहून परत पॉकेट ठेवून देत होता, एका बापाची आपल्या मुलाला नौकरी लागली म्हणून माझ्याकडे पाहून छाती फुलली होती, एक मुलगा माझ्याकडे पाहून आई बापाच्या आठवणीत दूर कुठेतरी गेला होता. एक चिमुकली माझ्या कडे पाहून आजी-आजी आवाज देत होती. कधी जर तुम्हाला तुमची पंजी, खापर-पंजी, काळ तोड, निळ तोड पहायचे असतील तर मला फक्त एक आवाज द्या.

आज मला तुम्ही कॉम्प्युटर, मोबाईल सारख्या डब्यात कोंडून ठेवलं आहे, माझी तक्रार मुळीच नाही असुदे काळानुसार बदललं सर्व पण मला आठवण येते, मला संवेदना आहेत, मला पण रडू येत, मी नाही विसरू शकत काहीही. जास्त काही नको तुम्ही माझ्यासाठी एक गोष्ट कराल मला त्या आठवणीत घेऊन जा. तो डब्बा कधीतरी उगडून मला माझं जग परत परत दाखवा. आणि हो नमे तू माझ्यावर प्रेम करतेस मला कळलं आहे असाच प्रेम करत राहा, तुझाच एक “फोटो”.

आवृत्त सारणी

सिद्धांत शिंदे | siddhantshinde0044@gmail.com

गोष्ट आहे एकोणिसाव्या शतकाची
गरज होती संशोधनाची.
अनेक गोष्टीच संशोधन झाले.
पृथ्वीच्या अंतरंगाचे रहस्य उलगडले.

1869 साली मेंडेलिव्ह ने संशोधन केले .
मांडणी करून आवृत्त सारणी संशोधन सोपे केले.
आधुनिक आवृत्त सारणी
मूलद्रव्ये च्या माहितीने भरलेली भरणी.

एकशे आठरा मूलद्रव्ये आहेत निसर्गात
ते आखलेले आहेत वेगवेगळ्या रखान्यात.
ब्यानऊ मूलद्रव्ये निसर्ग निर्मित
सव्वीस मूलद्रव्ये मानवनिर्मित

आधुनिक सारणीची खरी आहे गम्मत
18 ग्रूप आणि 7पिरेड मिळून बनते एक इमारत
इमारतीत चार block
मूलद्रव्ये त्यात आहेत lock

Block ची नावे s,p,d,f. आहेत
मूलद्रव्ये ची माहिती त्या ब्लॉक मध्ये पाहावेत.
S block चे दोन ग्रुप आहेत
तेरा मूलद्रव्ये या ब्लॉक मध्ये आहेत.

P block पण सहा ग्रुपचा
सदोतीस आहे आखडा मूलद्रव्ये चा
D block मध्ये ग्रुप दहा चा
त्यात मूलद्रव्ये चा आखडा आहे चाळीसचा

F block मध्ये सिरीज आहेत
उरलेले मूलद्रव्ये या रखान्यात आहेत.

अशी ही आवृत सारणी रचना साधी वाटते पण छान...

H																	He	
Li	Be											B	C	N	O	F	Ne	
Na	Mg											Al	Si	P	S	Cl	Ar	
K	Ca	Sc	Ti	V	Cr	Mn	Fe	Co	Ni	Cu	Zn	Ga	Ge	As	Se	Br	Kr	
Rb	Sr	Y	Zr	Nb	Mo	Tc	Ru	Rh	Pd	Ag	Cd	In	Sn	Sb	Te	I	Xe	
Cs	Ba	La	Hf	Ta	W	Re	Os	Ir	Pt	Au	Hg	Tl	Pb	Bi	Po	At	Rn	
Fr	Ra	Ac	Rf	Db	Sg	Bh	Hs	Mt	Ds	Rg	Cn	Nh	Fl	Mc	Lv	Ts	Og	
			Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb	Lu		
			Th	Pa	U	Np	Pu	Am	Cm	Bk	Cf	Es	Fm	Md	No	Lr		

Elon Musk: A Rocket-Powered Biography of a Tech Maverick

Sameer Gudhate | samgudhate@gmail.com

As I found myself seated at a chai tapri, gently sipping my cup of tea, my friend entered, eyes gleaming with excitement. "You won't believe what I just read in 'Elon Musk' by Walter Isaacson," he exclaimed. His enthusiasm was infectious, and I couldn't help but be captivated. My friend's animated storytelling had me intrigued, and by the time our conversation concluded, I knew I had to get my hands on this book. The prospect of delving into the life of a real-life Tony Stark, complete with his brilliance and idiosyncrasies, was too enticing to resist.

Have you ever gazed at the stars and pondered the extraordinary individuals who propel rockets into space or design sleek electric cars zooming through the streets?

Well, one of those remarkable people is Elon Musk, and he's akin to a real-life superhero – a genius with a touch of eccentricity. In this comprehensive review, we're embarking on a captivating journey through Walter Isaacson's book, "Elon Musk," to uncover what makes this enigmatic figure truly exceptional.

"Elon Musk " is a captivating exploration of the life and accomplishments of one of the most enigmatic figures in the tech world, Elon Musk. Imagine finding yourself at a chai tapri, drawn into a conversation about Musk's extraordinary journey, his audacious dreams, and the quirks that make him both a genius and an oddball. This introduction hooks readers by evoking the excitement and intrigue of uncovering the life of a real-world Tony Stark.

The book chronicles Elon Musk's life, from his early years in South Africa to his transformation into a tech superhero. It explores his unorthodox approach to revolutionizing industries, from PayPal to Tesla's electric cars to SpaceX's space exploration. It highlights the core conflict of Musk's life, the balance between genius and eccentricity, and sets this biography apart as an enthralling story of ambition and innovation.

Walter Isaacson's prose serves as a bridge between complex technical concepts and everyday language, making rocket science feel comprehensible. He vividly portrays Musk's world, providing a seamless narrative that immerses readers in Musk's life and unconventional ideas. The book flows like an adventure, ensuring an engaging and accessible reading experience.

The central character, Elon Musk, is portrayed as a genius with a touch of eccentricity. Isaacson delves into Musk's past, including his Asperger's diagnosis, early experiences with bullying, and his tumultuous relationship with his father. These elements are crucial in shaping Musk's character and drive. The book also explores Musk's grand ideas, emphasizing his vision for electric cars and the colonization of Mars, making it a journey through innovation and ambition.

"Elon Musk" provokes contemplation on themes of ambition, innovation, and the price of unparalleled success. It blurs the line between genius and eccentricity, emphasizing that world-changers are often a bit peculiar. Musk's story invites readers to explore this boundary, offering a compelling narrative that encourages individuality.

The book follows a chronological narrative, tracing Musk's life from his early years to his groundbreaking achievements. The story's structure resembles an exhilarating rollercoaster ride, ensuring reader engagement from start to finish. It's a well-organized journey through Musk's life, making his story accessible and captivating.

"Elon Musk" excels in simplifying complex concepts for readers without a technical background. It offers an unfiltered view of Musk, portraying his brilliance and quirks equally. The book's detailed exploration of Musk's life and ambitions leaves a comprehensive impression, making it a valuable resource for understanding this modern visionary.

While the book's depth and detail contribute to its comprehensiveness, some sections might feel a bit lengthy, potentially slowing down the reading pace. Patience and curiosity are required to fully appreciate these intricate details.

The biography is an emotional rollercoaster, evoking admiration, frustration, and empathy. Readers will admire Musk's audacious goals and determination while grappling with his peculiar behaviour and decisions. The book sheds light on Musk's challenging childhood, eliciting empathy for his past struggles and making it an emotionally resonant journey.

"Elon Musk" stands out as an accessible and engaging exploration of Musk's life, contrasting his genius and eccentricity. It offers a unique perspective on the tech mogul's journey compared to other biographies in the genre. This book is recommended for readers intrigued by tech innovation and the enigmatic personality of Elon Musk. It's suitable for anyone interested in understanding the life and ambitions of a contemporary tech superhero.

While the book is praised for its comprehensiveness, its detailed sections might feel overwhelming for some readers. However, these details contribute to a well-rounded portrayal of Musk's life and work.

"Elon Musk" is filled with engaging stories, from Musk's early experiences to his audacious decisions. These anecdotes make the book a memorable reading experience.

The biography leaves readers pondering the boundary between genius and eccentricity, and the prerequisites for reshaping the world. It ignites a sense of awe and inspiration while prompting contemplation on individuality and uniqueness.

In a world marked by tech innovation and space exploration, "Elon Musk" remains timely and pertinent. Musk's ongoing endeavours in technology and space make the book's narrative all the more relevant.

"Elon Musk" is a captivating journey through the life of a modern-day visionary. It inspires awe and introspection, leaving readers contemplating the fine line between genius and eccentricity.

In "Elon Musk: A Rocket-Powered Biography of a Tech Maverick," readers embark on a fascinating journey through the extraordinary life of a contemporary superhero. It encourages you to embrace your uniqueness, even if it makes you a bit peculiar while contemplating the boundary between genius and eccentricity. This book offers an engaging and accessible window into Elon Musk's world and sparks contemplation about the prerequisites for reshaping the world. As you turn the last page, you may find yourself pondering the age-old question: "Is Elon Musk a genius or just a bit unconventional?"

I believe the answer lies somewhere in between, and that's what makes him an enthralling character in the realm of technology and innovation. So, fasten your seatbelt and prepare to embark on a fascinating journey through Elon Musk's extraordinary life!

पुस्तकं आणि बरच काही

वाचनाचा, लेखनाचा आणि चर्चेचा हा प्रवास असाच चालू राहील आपल्या सोबतीने , आपल्या सहभागाने आणि आपल्या मार्गदर्शनाने. पुस्तक अन बरच काही या चळवळीस आपण दिलेल्या सहभागास आणि वेळोवेळी दिलेल्या प्रोत्साहनामुळे इथवर पोहोचलो. अजून बराच रस्ता आपल्या सोबत पार करावयाचा आहे, असेच जोडून रहा आमच्यासोबतीने. येणाऱ्या नव्या युगाला ,नव्या पिढीला वाचनाचा वैभवशाली वारसा देऊया.. धन्यवाद !!

संकेतस्थळ : www.pustakanibarachkahi.com

Twitter(x) : [www.twitter.com/pabktweet](https://twitter.com/pabktweet)

Instagram: www.instagram.com/pustakanibarachkahi

Whatsapp : www.whatsapp.com/pustakanibarachkahi

Youtube: www.youtube.com/@PUSTAKANIBARACHKAHI